

Börsönyi Helikon

A Spangár András Irodalmi Kör művészeti folyóirata

II. évfolyam 8. szám, 2007 augusztus

Záhorszki Mónika fotója

Tartalom

- 3. o.: Az országról;** (Karaffa Gyula verse)
4. o.: Példázat egy szerelemről; (Ketykó István verse)
6.-10. o.: A vége az, hogy meg kell halni; (Móritz Mátyás prózája)
12.-16. o.: Hakni; (Cegléd József prózája)
18. o.: Alkony pirul; (Székács László verse)
20.-35. o.: Rétság; (Végh József képes helytörténeti írása)
36.-37. o.: Kalliopé kosarában; (Cegléd József rovata)
38.-45. o.: Bemutatjuk: Záhorszki Mónika munkái
46.-49. o.: 1552: IX-X. rész; (Százdi Sztakó Zsolt regénye folytatásokban)
50.-54. o.: Az öt génusz időszerűsége és időszerűtlensége; (Handó Péter esszéje)
56.-57. o.: Könyvajánló;
58. o.: 19450806; (Szájbely Zsolt verse)
59. o.: Őszi alkony, szuicid gondolatok; (Tinyei Brigitta verse)
60. o.: Egy néma kiáltása; (Németh Edina verse)
62.-63. o.: Auditor: Madarak, felhők, koraesték; Csillagok lógnak; (Szávai Attila írásai)
64.-66. o.: Hírek;
67. o.: Impresszum;

E havi számunkat a *Nagyorosziban* élő és alkotó művész-tanár, **Záhorszki Mónika** változatos, és igen szép anyagával díszítjük. Köszönet a képek, alkotások képeinek közlési jogáért. *A Szerk.*

Képek a *Bemutatjuk* rovaton kívül:

Címoldal, 5., 10., 11., 17., 19., 55., 61., hátsó borító.

KARAFFA GYULA

Az országról.

Ezer év \s ki tudja még mennyi \
séreleme gyűlt fel bennünk
és nincs bennünk bocsánat!
Ezer év dühe, ezernyi vétke
mérgezi életünk, és gyűlik
fel hegyekké bennünk a bánat.
Nagyjaink százával kimentek,
vagy unottan eldobták életük,
s mi most is csak bambán, bölgve,
kérődzve, egyetértünk velük.
Nincs ki kiáltaná?
"Most már elég, legyen végre vége!
Legyen a lelkünkben egyszer végre béke!"

Ezek vagyunk. Magyarok,
itt, a Kárpát-medencében,
azt sem tudjuk
hol van ? hol volt ?
országunk kezdete és vége,
s most egymást "vágjuk",
mint kasza a rendet.
Hisszük, tán ez helyrehozza
az ezernyi sérelmet.

Rövid az élet, hát csak
megtanuljuk végül:
Gyűlölni fogják azt, aki gyűlöl
és ölni fogják azt, aki ölni készül,
akár fegyverrel, akár szóval.

Istenhez szólunk, de mindig hitetlenül
s végül csodálkozunk, ha semmi sem sikerül!
Csordul szánkából az átok szerte-szét,
s fröcsög a gyűlölet, elvéve eszét
annak is, ki egykor tán még jó volt.

Így akarunk mi elérni egy jobb kort ?

KETTKÓ ISTVÁN

Példázat egy szerelemről

*Az idő vonulását
fehér kötényes nappalok
sötét szmokingos éjjelek
vándorlását
megállítani nem tudom –
oroszlán sörényes szelek
söprik lábaim elé
neved széthullott betűit
magányom óljaiban vicsorítanak
rám mordulnak magam nevelte
mondataim
s megugatnak egykor kezem nyaldosó
szavaim*

Balassagyarmat, 1980.

MÓRITZ MÁTYÁS

A vége az, hogy meg kell halni

(párhuzamos történetek)

*„Városban az ember akár száz évet is élélhet úgy,
hogy nem veszi észre, hogy már régen meghalt”.*

Lev Tolsztoj

Felhajtotta a kávéját, majd az íróhoz fordult, akinek a mai nap sem ment a betűvetés. Tudja, Kedves Író Úr, én csak négy dolgot nem szeretek; a tavaszt, a nyarat, az ősz és a telet. És tudja hogy miért? Ennek egyszerű és prózai oka van: mert ilyenkor új cipőt kell vásárolni. Különben minden stimmel.

Jolán amúgy egy sokat látott, sokat próbált papucsban álldogált a pultnál, és várta, hogy az író majd mond valamit, hogy szóba elegyedik vele, mert abból már bármi is lehet. De az író hallgatott, bámult, ivott, és bele-bele szívott cigarettájába, miközben hallgatott és bámult. Pedig elmondhatta volna, -igaz jobb hallgató közönségnek is- hogy gondban van, hogy megunta az egészszet: betűket írni fehér papírra, történeteket kiagyalni, neveket keresni, begyömöszölni a hömpölygő anyagot holmi feszes szerkezetbe. Azt a kérdést is feltehetné volna Jolánnak (merthogy ez lett volna a neve a foghíjas nőszemélynek), vagy inkább magának: hogy hol van a szavak színe, selyme, tüze, zenéje, amely utolérhetné a hangulat némaságát. De nem tette fel. Miközben azon agyalt, hogy miért nem lett inkább költő. Az éjszakai égbolt lehetne az első verseskötet, a csillagképek az első versek. Hiszen már csak a tömondatokat szerette, vagy már azt se. Egzakt közlések után áhítózott; egzakt közlések után, melyek erőszakos személyiségétől függetlenek. De tudta: az egzakt közlés az irodalom fő ellensége, a halál maga. Úgy akart volna írni, hogy azonnal megértsék, mit akar mondani. De, már mindent megélt, földolgozott, és végül is elég öreg, s eleget hagyhat hátra.

Három gyereket hagytam a férjemre, hogy viselje gondjukat, ügyeljen rájuk, mert utolért engem is a végzet, és nem is egyszer, de nem is százszor. Mert sokat látott asszony vagyok én, aztat meg köll hagyni. Otthonosan mozogok én má a rendőrség épületében, ahol legutóbb, (ha jól mondom, de ha nem, nyugodtan javítson ki, hiszen Ön lenne a szavak nagy embere) valami többrendbeli lopás megalapozott ízéje miatt, előzetes letartóztatás mellett hallgattak ki. De sokat szelídültem én azóta, hogy négy és fél év szabadságvesztésből szabadultam. Korábban pedig előfordult, hogy fiatalon, családanyaként rablásokba keveredtem, és besurranós módszerrel idős emberek lakásaiból elemeltem és elcsentem ilyen-olyan értékeket. Olyan is volt (talán rémesen is festett), hogy baromfilopás közben, az éjszaka közepén a járőrök botlottak belém, ahogy tollasan és véresen álltam előttük. Mert mit tehettem mást: átharaptam a szárnyasok torkát, hogy ne csapjanak zajt.

Zajos sikere nem volt, bár kijutott több plecsniből is, mint író. Bár költő is lehetett volna. De ő is belátta, elismerte, hogy a költő, az születik. Igen, mint a hadvezér, a politikus, a zenész, szóval minden, ki egyre-másra hivatva van. Kire génusza nem mosolyog, az semmi stúdium után sem viheti előbbre ügyét.

Az ügyemet nemsokára a bíróságon vesézték ki. Ahol azt is elmondtam: a zsákmányból lehet, hogy sajátosan készítettem a levest, hiszen a földből kihúzott répát, ahogy termett, ahogy vót, a tyúk mellé hajíntottam a fazékba. A fazék persze nem volt elmosva, a tyúk meg nem volt megtollfosztva. Biztos be voltam csípve, -vihogott Jolán, a pár, még megmaradt, de épnek éppen nem mondható fogával.

Az idő is eljárt, sejtjei belefáradtak a folytonos újjászerveződésbe, testében a biológiai rend –mint a molyos bunda varrata-hol itt, hol ott feslett fel, szinte szégyellt már panaszaival orvoshoz járnival, attól félt, hogy egy szép napon az orvos megcsóválja a fejét, két ujjá közé szorítja az egyre laposodó mellkast, s a szakértő megfellebbezhetetlenségével így szól (hangjában a kötelező sajnálkozással):

–Ezt már nem érdemes... Dobja el. Dobja el, ha mondom!

Ha mondom, így volt. Szabadulásom után ismét tyúkot loptam a saját falumban, de az az átkozott házigazda elkergetett. Két hétre rá egy tari asszony, az előszobában felejtett bukszájából lovasítottam meg hétezer forintot. Nem tagadom, a sikertől vérszemet kaphattam, mert egy hét sem telt el, aranyakat és készpénzt próbáltam lenyúlni egy idős nő otthonából, aki lehet, hogy nehezen mozgott, hogy húzta a lábát, hogy járóbottal közlekedett, de képzelje: az a vén szipirtyó egészen a vasútállomásig követett, ahol volt ereje lerángatni a Salgótarján felé induló vonatról. Ekkor kaptak el a zsernyákok.

El kellene kapni a fonalat, mert azért egy utolsó írás kellene. Végrendelet helyett. Valami csúcsnovella. Súlyos pont a panaszos, dallamos mondat végére. Kupolaféle az építmény tetején, visszavonhatatlan jelzés, hogy minden elkészült. Kívül-belül minden. De azért egy utolsó írás kellene, és ha az ihlet lovára nehéz felkapaszkodni az embernek, de ha egyszer nyeregben van, akkor nincs leszállhatnékja addig, míg le nem szédül, -az író segítségül az asszonyához fordult.

Nem segített énrajtam senki. Nem jogerősen kaptam nyolc hónapot. Nyolc hónap szabadságvesztést. Szabadlábban védekeztem, de megint besurranáson értek tetten, vagy min. Jó, most mondhatta, hogy hülyeséget csináltam, hogy újrakezdtém, -siránkozott Jolán, majd felhajtotta az újabb kávéját, és az íróhoz fordult, akinek a mai nap sem ment a betűvetés. Hülyeséget csináltam, na. Siránkozott a nyári kánikulában is harisnyában, hosszan felsliccelt ruhájában. A hasán megkötött blúzban, papucsban domborítva. Hülye voltam, nem gondolkodtam én akkor.

Az asszony gondolkodott. Tartós maszkot keresett, ami mögé ezt a védtelent elbújassa. Erős maszkot, amelyik szorosan tapad a bőrre.

–Légy elégedett –mondta hittel, s két V alakra tárt ujjával mosolyba csípte a férfi ajkát. A mosoly illedelmesen rögződött, de mögüle még ijesztőbben kitetszett a tekintet kétségbeesése, az árulkodó szemkivágás az alkalmi papírművészen.

Papírmunkát nem keveset adtam. Bánt a butaságom, nem is tudok enni a börtönben, pedig jó a koszt. Tíz éve vagyok besurranó, mára kijöttem a rutinból. Jártam az utcákat, és mindenhol megnéztem, hogy nyitva van-e a kapu. A módszerem, hogy óvatosan benyitok, a házhoz osonok, és kihallgatom, melyik szobában vannak a háziak. Leveszem a cipőmet, úgy lopódzok a többi helyiségbe. Akkor is így tettem, de lebuktam. Mert sokáig jó volt, ami volt, ami adatott, de egy idő után besokalltam, irigyeltem a másét. Nem voltam elégedett. Maga talán az?...

Elégedett vagyok – felelte az író, és bólogatott. Válla meg-megrándult, ide-oda pásztázott pillantása. Mint a gondos mesterember, aki dolga végeztével széthagyott szerszámaikat keresi. Mehetnékje volt már, az új címet is tudta, csak az utak között kereste még a legtisztábbat, legtökéletesebbet. Az asszony hallgatott. Lépegettek, figyelték a közelítő zajokat, vártak valami üzenetet. De csak a nappal távozott, s emelkedett a köd, mint a mérges gáz, fenyegetően, egyre följebb. Az író mindössze meghűlt, tüdőgyulladással ágynak esett. Veszélyes –mondta az orvos. –Leromlott szervezet. Az asszony sírt, már félig eltemette.

Volt, hogy élve temetett el az a szemét strici. Képzelje csak el. Télen-nyáron a huszonegyes út mellett stricheltem, hosszú-hosszú éveken át, mert tisztességesebb munkát nem kaptam, hiába is kilincseltem és könyörögtem. Biztos azért, mert cigány vagyok, mert öreg vagyok. Jobb napokon nyolc-tíz kuncsaftom is horogra akadt, közöttük visszatérő vendégem is akadt. Egyszer kénytelen-kelletten egy perverz férfi kedvére tettem. Az az állat egész a házáig fuvarozott, ahol rám adta a menyasszonya ruháját. A menyasszonyáét, aki a templomi esküvőjükön összeesett, és meghalt. És ez az állat befektetett egy nyitott koporsóba. Előtte persze kisminkelt és felcicomázott. El tudja ezt képzelni?...

Tüdőgyulladás? –az író két lázroham közt eltűnődött, aztán határozott. Összeszorította a fogát és meggyógyult. –Jobban fogok vigyázni – mondta asszonyának. Az asszony azt hitte, örömhírt hall, a férfi nem ábrándította ki, odavetette ajándékul a számára már használhatatlan, elrongyolt reményt. Amikor új égőt csavart a csillárba, s véletlenül feljebb lépett a létrán – a már nem létező fokra –, leesett, és alaposan megütötte magát. Megtiltotta, hogy orvost hívjanak, s borogatással, tornával talpra állt három hét alatt. –Az életösztönöd ment meg – mondta boldogan az asszony. –Mégiscsak fontos ez a hatalmas életösztön!

De az életösztönöm megmentett. A mellemen összekulcsolt kezekkel kellett feküdnöm, csukott szemmel, miközben a férfi (ha lehet az ilyet annak nevezni) ostorral ütött és vágott, ahol ért. Nem gondoltam, hogy ez lesz a légyottból.

Egy történetre gondolt szüntelen, egy harminc-negyven év előtti történetre (talán regényrészlet, vagy álom): száraz, öreg férfi fekszik a hordágyon, oldalt fordul, kezét finoman a szája elé emeli, köhint egyet, s ez a köhintés kisegíti a lelket. Természetesen így is fenséges. A szívhalál is az, bár gyakorisága kissé csökkenti értékét. Utoljára kamaszkorában képzelődött ilyenformán: csakhogy akkor a halál mikéntje, a *forma* nem érdekelte még, csak a túlélők zokogása, a gyászos párbeszéd, a bűnbánó környezet vezeklése. Azóta fölfedezte: saját halálunk nem eszköze semmiféle bosszúnak; legfeljebb zavart kelt, sajnálkozást, némi tétova riadalmat. Csak a mód, a *mód* emeli legendává a banálisan szükségszerűt.

De szükségszerű volt, ha fogalmazhatok így, mert hát nekem is meg kellett élnem valahogy, és ez pénz nélkül nem mögy. De azzal az emberrel (ember az ilyen?...) soha többé nem mentem el. Nem én. Bár akkor 75 ezer forintot kasszíroztam, de mit ér ez az összeg, mikor egy életre szóló lelki sebet hagyott bennem ez a tapasztalás?... Akkor volt életemben először halálfélelmem, -mered maga elé komoran Jolán, majd rövid szünet után ismét felderült az arca.

Nem volt jó kedve, inkább csak türelmetlenkedett. Az író türelmetlenkedett. Testi ereje fogyott, reggelenként nehezen ébredt: mintha lassan csuknának egy ajtót, és a rés –ahol visszatérhet –egyre keskenyedne. Fulladozva préselte át magát. –Nem lesz ennek jó vége – sírt az asszony. –Igen, igen. A jó vég – mormolta írónk. Ajándékozni kezdett: pénzt, szobrot, néhány képet, apró tárgyakat. Kéziratot, levelet. Nyájasabb lett mindenkire. Mintha meg akarna vesztegetni valakit, mintha ki akarna érdemelni egy végső kegyet, holmi díszkötést a posztumusz gyűjteménynek.

A gyűjteményembe akadtak aranyosak, durvák és szadisták. Kétkezi munkástól a diplomás üzletemberig sokan visszatértek hozzám. Ettől függetlenül, és mindezek ellenére (bár lehet, hogy furcsán hangzik, de vállalom) szerettem a munkámat. Egyikre-másikra mind a mai napig emlékszem.

Az ihlet ragyogására még emlékezett. A nagy sötétség órái, a hideg világ után, a viaszba fagyott, üveg alá csukott lények között, ahogy hirtelen föllobban a szín, átmelegszik a tér, törik az üveg, a teremtmény ébred és kilép... A többi aztán végrehajtás. Precíz szolgamunka. Még egy nagy ihlet! Csak egy utolsó mámor. S nem lesz különbség: a közvetítő és a közvetített összeforr. Következik a tökéletes megvalósítás, segédanyag, toll és papír nélkül.

Papír nélkül dolgoztam. Egyszer kamionosokkal vállaltam be mindent ötezer forintért. Az egyik pasasnak attól állt fel, ha csavarhúzóval érhetett hozzám. Persze, nem tudtam megállni, és közben elnevettem magam. Mert higgye el, ezt is csak jókedvvel lehet csinálni, még ha valójában nem is élvezi az ember. Ha azt akarták, hogy nekem is jó legyen, netán több pénzt adtak érte, akkor sikongattam, mintha átelném a gyönyört. Nem árt a gyomor és a türelem.

–Türelem - biztatta az asszony. –Türelem! – felelte párhuzamosan, s mosolygott azon a szavak mestere, hogy a szó önmagában milyen félrevezető. –Nézz a lábad alá – oktatta az unokája, s gyengéden megrázta a könyökét. –Elcsúszol, és kész a baj... Fontolóra vette. Nyaktörés? Ez gyenge. Szenilis nyugdíjasoknak való, akik botjukat rázzák, és lyukas szatyorba hulladékot gyűjtenek.

Gyűjtöttem ugyan a férfiakat, de igazán jó a régi élettársammal volt az együttlét. Eleinte ugyan gyengéd volt és figyelmes, de ha beindult, ha elszállt az agya, ha bekattant, akkor nagyon durván szeretett, ha érti, hogy mire gondolok, és akarok kilyukadni. Nyolc hónapig voltunk együtt jóban és rosszban, ahogy mondani, vagy éppen írni szokás, ha érti a tréfát. Ez a kapcsolat olyan se veled, se nélküled kapcsolat volt. Hol a végtelenségig imádtuk egymást, hol meg elhordtuk a másikat mindenfajta szemétnak és árulónak. Egy idő után már együtt jártunk lopni, ha nem is kéz a kézben. És a közös lebukás jelentette a viharos szerelmünk végét. Négy évvel ezelőtt mindketten börtönbe vonultunk, én és az én utált, és imádott, ezerszer kitagadott és visszafogadott Robim, aki előbb szabadult pár héttel, mint én. Mire újra szabad levegőt szívhattam, már összeállt egy férfival. Küldött egy levelet nekem a rács mögé, hogy ne várjak tőle csomagot, és meg ne próbáljak írni neki. Búcsúzóul boldog születésnapot kívánt – folytatta csalódottan a víg kedélyű teremtés. – Sokat sírtam, és leadtam vagy tíz kilót a gyomoridegtől. Nehezen emésztettem meg, hogy elhagyott egy férfiért. Gögös lettem.

Írónk gögös volt. Kivételt a kivételesnek! Kényszert, ami választásnak látszik mégis.– Figyelj mindenre – mondta társának, s az hozta a teát, altatót, csillapítót, elektromos takarót, örökös, ok nélküli büntudattal. Nem volt szíve beavatni. Hiszen észre sem vette ez az asszony, boldog-szegényke, hogy hármásban aludtak mindig. És az a harmadik ölelt legfájóbban, legédesebben. Aztán egy nap valahogy nem is gondolt az ügyre. Nem fáj semmije, agya is frissen működött, nézte a járdát, érdekes, mintha sose látta volna. Szinte húsz évet fiatalodott. Józan hétköznap volt, majdnem nyár. Ott sétált mellette tisztelőinek egyike: élénk, középkorú példány, a lázadáson túl, de még innen a csüggedésen, a legalkalmasabb tanú; mértéktartó, előadásában stílusos és csak egy parányit tébolyult éppen.

Közel voltam az örület határához, talán meg is tébolyultam kicsit. Akkor még nem gondoltam, hogy én is szerelembe esek a női börtönben. És életemben először ott éreztem boldogságot. Lett egy igaz barátnőm, akitől több szeretetet és gyengédséget kaptam, mint az összes pasastól, akivel valaha összehozott a sors. Miután kijöttem a sittről, kitettem a bátyám szűrét a házamból, amiért én dolgoztam és güriztem, amit én építettem fel a két kezemmel. Hat testvérem van, imádom és szeretem őket, a tűzbe tenném a kezemet értük, de a börtön után jól esett az egyedüllét.

Az író egyedüllétre vágyott, kiszellőztetni a fejét. A kijárat felé vette az irányt, ügyet sem vetve Jolánra, aki még mondta a magáét, és nem is hagyta annyiban, hogy így faképnél hagyják.

Higgye el, imádom és szeretem őket, ha kell, kocsni alá ugranék értük.

Az író ekkor megállt, mint akinek gyökeret eresztett a lába. S egy percre megállt vele minden. Mint a Csipkerózsika-mesében, égen és földön abbamaradt a mozgás, beragadt minden elkezdett mozdulat. Mérgezett szúrás. Csönd lett, elemeire bomlott a fény. Aztán – megváltó csók – újra lódult a kép, felbőgött a lárma. Egy hároméves gyerek hirtelen elengedte az anyja kezét, játékosan az út közepére futott. Az autóbusz sikítva fékezett – írónk érezte még ínyén a súrlódó magas hang vadízű váladékát, s fölismerte a kínált kegyet. A gyereket – másodperc töredéke alatt – visszalökte az útra. A szokatlan lendülettől megpördült saját tengelye körül, a sál, mint a múmiapólya, nyakára csavarodott; aztán, akár koncentráció után az artista, elszánta magát, s csak arcát védve becsúszott az ágaskodó kerék alá.

Országszerte megfújták a harsonákat. Gyönyörű szövegek méltatták. „Alkotóereje csúcsán ragadta el a halál.” „Távozhatott-e méltóbban? Nem csak képletesen, a valóságban is életét adta a jövőért. . .” „Legyen példa testre szabott halála!” Nyilatkozott méltóságosra kábított felesége. Elmondta, mindig ilyen volt ez a tüneményes ember: önzetlen, melegszívű, indulataiban is nemes. A megmentett gyermek csuklott és hallgatott, meg akarta enni a mikrofont, az anya pedig hálálkodott, a nagy halottat tegezve szólongatta. Túl émelyítő korona. Túl díszes ez a befejezés, túl kerek, már-már bővli. De írónk tudott szerkeszteni. A szemtanú kissé bambán, titokzatos mosollyal hagyta, hogy faggassák. Mintha megrendülése okozná, sűrűn pislogott. –Kétségkívül. –Ez igen. – Szörnyűségében is fenséges. A temetés után azonban rumot öntött a sörbe, s válogatott barátok körében, gyötrődve-kínlódva, önmagával is tusakodva csak kimondta: –Az a gyerek. Abban a kockás, pomponos sapkában. Nem tudom. De mintha már *előbb* félreugrott volna. . . Tulajdonképpen – egészen halkán suttogott – . . . nem volt *kit* megmentenie. (Ezzel a furcsa csavarral ért véget a történet. Mint a remekmű: zavartkeltően és szabadon.)

Több nekrológ is elhangzott, és megfogalmazódtak örök érvényű gondolatok: például az, hogy amit gyásznak nevezünk, talán nem is az afölött érzett fájdalom, hogy halottaink nem térhetnek vissza az életbe, hanem fájdalom amiatt, hogy ezt nem is tudjuk kívánni. –Vagy ez: A beszéddel, de még inkább az írással az ember túl tudta emelni magát a halálon. A szójhagyományokban és a könyvekben fennmarad az egyén lényegi része, mert különféle időkben és helyeken tud hatni mások gondolkodására és tetteire; egy papírra rótt fekete jelsor könnyekre indíthat valakit, amikor már rég porrá omlott a csontja is annak, aki leírta.

CEGLÉD JÓZSEF

Hakni

A várakozó Kicsimûszak a Mûház túlméretezett belépőjének szélfogó falát támasztotta. Lába előtt három hosszan elnyúló mûköves lépcsőfok, mely a gördeszkás Vandálok kitüntetett szeretetét élvezte, ezért pereme mindig életveszélyesen viaszkos volt. Amikor a bentiek megunták a csattogást, elzavarták őket. Kivert kutyák módján széledtek szét, majd kisvártatva visszasomfordáltak. A kisvárossá dagasztott, fodros szélû sótartóra emlékeztető felpúposodott falu legmélyebb pontja a Mûház volt. Amikor Kicsimûszak e tölcser aljáról a koncentrikusan távolodó-szélesedő hegyoldalakra nézett - melyekre igyekvő házak újabb és újabb csavarmenetet rajzoltak -, gyakran eszébe jutott, hogy ha az összes átemelő, derítő és szivattyú egyszerre mondaná fel a szolgálatot; akkor bizony minden fekália a maga tehetetlensége okán ide csúszna. A mindenféle természet azért időről időre gondoskodott róla, hogy a kristályosan összeállt anyagot átöblítse, feloldva elszivárogtassa.

Így volt ez most is. Az előőrs szilárd eltökéltséggel közeledett. Tartásukon látszott: ők vannak hatalmon. Kicsimûszak némi otthonos hányavetiséggel szemlélte az csapat középkegóriás autókból való kivackolódását. Vitatható, hogy az érkező Nagynak vagy a fogadó Kicsinek kell-e előbb köszönnie, az mindenesetre tény, hogy először Kicsimûszak köszönt. Az meg olyan ténszerű; ahogy Nagyember, aki valamikor volt, demárnyugdíjas és mégisapártkatonája, olyan hegyesen, mintha csak “pökött vóna”, hegyezte:

- ...' napot!

Sokat látott, nagy tapasztalatokkal bíró, ám keveset átlátó Kicsimûszak azt jósolta magának, hogy az elkövetkező órák nem lesznek sima sétautak, inkább meredélyek és lihegések olyan hegyoldalakon, ahol csak a furcsa természetű kecskék élnek feszített lábakkal, képtelenül ferde testhelyzetben.

Nagyember (alig magasabb 160 centinél, ősz hajú, rogyant arcú buzgóság), villámszerűen elfüregézt Kicsimûszak mellett. Az aulában *beleállt a problémába* és két szemtornagyakorlattal felmérte a TEREPET. (Erre a „típusos” nyögdíjasra mondja a kocsmalíra, hogy “ez, bazmeg, sose dolgozott életében, ennek a kakasa, bazmeg, még most se mutat fél hatot!”) Nagyember látta, mert neki van SZEME, hogy itt asztalok vannak, mert valaki MÁS úgy gondolta, hogy itt lesz a kávé, az aprósütemény, az üdítő és a szóróanyag. A permet, mely hat és hatni fog. Nagyember mindig utálta, ha helyette döntenek, “mert a szocializmus nem azért *szûnődött* meg, mintha az életképtelen lett volna, hanem mert megvezették az agyamat!” Hát ebből elég, gondolta a deszant-egység vezetője, ú.m. Őrsvezető és hadtáparancsnok. Kicsimûszakot, a ház gondnokát röntgenlemeznek nézve, a láthatóan beosztotti helyzetben leledző három hullámos gráciának mondta a verdiktet, mely szerint a büfé is a színházteremben lesz. “Elvégre nem a cukrászdában vagyunk!”, hanem egy politikai rendezvényen, ahol meg kell győzni a meggyőzhetőket, hogy “nincs más út: csak (az “Isten útja”, vagy) Európa”.

Az asztalok, aprósütemények és üdítők színházterembe történő áthelyezése okán, Kicsimûszak részéről elhangzott egy finoman csínbe adott mondat, mondhatni burkolt és áttételes ellenkezés, mely szerint ő igen, ha muszáj, de a korábbi parancs nem ez volt, mire a NAGY gyűlésszervező egy villanásnyi időre, IDŐT kért. Tekintete a koordinátarendszer “y” tengelye mentén felment úgy 45 fokra, melyből arra lehetett következtetni, hogy megpróbálja felmérni egy operabál és (ill.) egy dzsembori különbözőségét. A dilemma feloldhatatlannak bizonyult, mert azt kérdezte:

- Ezt KI mondta?! - Kicsimûszak a Lovagra, az intézmény vezetőjére hivatkozott, de az Őrsvezetõn látszott, hogy nem rendtag, így az is nyilvánvalóvá vált, hogy neki egészen más elképzelései vannak a színháztermekrõl általában, netán nincs is, illetõleg csak úgy van, ahogyan azt õ gondolja. Abban a pillanatban a Lovag köddé vált, utána szél kerekedett s a malmok forogtak tovább. Ebbõl aztán évszázados legendák adódtak: ködrõl, lovagokról, szélmalmokról, sõt talán még Istenrõl is. Mert "Isten malmai..." Pedig az ember már a lassú õrlést is ellopta.

A színházterem két darab kétszárnyú ajtaja ugyanolyan akolajtó volt, mint hajdan a bejárati vala, amit egy bazivastag üveges lengõszárnyú követett, melynek használatkori sírására az Ikarus-ok is visszanéztek. Nemrég a kintit felhozták egy 1990-es, európai szintre (amolyan mûanyagkerettel álcázott könnyûfémbetetés, több ponton záródóra). A benti megõrizte echte szoci formáját; azaz drabális és ronda zöld volt, lila tokkal. Elõ ággöcsei hûen követték az évszakváltásokat. Nyáron apadó eresztékekkel renyhén nyikorgott, míg cuppanó nyirokban megdagadt és elnehezült. Eme nézõtéri ajtók belsõ felére kerültek a kábszeres asztalok, míg a Három Hullámos Grácia a színpadtér öblében szorgoskodott. A Mûház mûterét záró függönyre egy hosszú, fehér alapú kék feliratot gombostûztek, mely szerint: "Haladás - Mindannyiunkért!" (Ez a fránya többes szám! Mennyi baj származott már belõle!) A színpad jobb és bal oldalán patent tartóállványokra roletták kerültek, mint vidéki gyerekelõadásra szakosodott kezdõ színinõvendékek gyors díszletei - egyetlen rántás: készen állt a kristályvár, a XXI. század proletkultja.

Miként azt korábban telegrafálták, az "ügynevezett dísztribün, fõasztal, elõadói oldal, a levezetõ elnök és a tájékoztató" helye NE a színpadon legyen, hanem a nézõtér elsõ sora elõtt. A nézõtér mínusz-sorában, a FÖLDSZINTEN. Mert most az élet talajszintû, gondolta magában Kicsimûszak, és lehordott a földszint mínuszába hét darab 120x80-as asztalt, mert 14-en lesznek. Ennyinek ennyi vaslábú jár. Legyen terítõ, virágváza belevalóval, tálca poharakkal és ásványvíz, meg mikrofonok. Egy a sor közepén (a kerekfalpú, "kivehetõs-fajta"), a másik állványos, a rendezõi balon.

A Három Hullámos Grácia miután befejezte a gyár ünnepi bankettjeként mutató installációt, a nézõtér bejárati ólajtjai mellett szelíden felturbózta a "kicsit rostosakat", legyezõszerûen szétnyitották az idõszerû prospektusokat, amik mind valami sosem látott nagy jövõrõl hirdettek jókat, míg az avíttabb reményeket picit hátrébb tolták, mondhatni stószolták. Fanfárok még nem harsantak, de a jegyszedõk már az elõtérben tébláboltak.

Megértvén, hogy a proletárlétnek vége, Kicsimûszak (mint a mûintézmény mûfantomja) leballagott mûházi járatába, hogy korántsem európai környezetében átöltözzön. Igen jól megtanulta, hogy mindazok, akik demokráciáról (úgyis, mint az embernek önmagáért való megbecsülésérõl) papolnak, egészen másként *nem* köszönnek neki, sõt 3 mm-es síküvegnek tartják, ha rajta van a halványszürke, kék betûs felirattal ellátott overall. Ám ha az erõtéljesen kopott farmernadrágjába bújt, az már valami olyasmi volt, mint egy engedély nélkül üvegre kristályosodott köpés. Ez utóbbiból (itt, a közép-kelet Sziklás hegységében) sem következett egyértelmûen a Homo sapiens felismerése, de *mint lehetőség*, már benne volt. Lehámozta magáról az egérszürke overallt, melyen a multinacionális cég logoja hirdette kék betûkkel (kis csillaggal) a hovatartozást. A billogról már leszoktak - az égett szõr szaga zavaró. BFSZ. A világcég a sõtartó peremén - a dombtetõn -, egy Ipari park elnevezésû gladiátorképzõben telepedett le. A lelkes dalnokok "hírnök"-ként emlegették, a harmadosztályú újságírók szerint "elõhírnökök" voltak, míg a jólfizetett hivatásos beszédmondók azonnal megtalálták a felsõ cõt; "a XXI. század technológiája".

A Balmenetes Falhoz Szorítókat gyártó nemzetek közötti (határsávban felbukkanó nemzetietlen vakond, fûj!) vagy feletti, bi- és multinacionális vállalat, limitid, korporésön, satöbbi: volt olyan nagylelkû, hogy a kifosztottan távozó rabszolgáktól nem kérte vissza a gladiátorjelmezt. Még a sarut sem. Cserébe titoktartási kötelezvényt írtak velük alá, nehogy a kerítéseken túli "Abszurdisztán" lakói megsejtsék, hogy odabenn is sok a pocsek, csak a többlethaszon jobban takar.

Lee Cooper könnyített vitorlájában azért mégis más. Még a járatban is, ahol a mûhelyajtó küszöbeként mûködõ léceket egy finom bokamozdulattal helyretolta, mert helyhez akarta kötni, be akarta határolni a patkányt (vagy többes szám, még nem tudta). Kicsimûszak nagyon bízott benne, hogy *legalább* õ megszüntetheti az átjárhatóságokat s akkor pontosabb képe lesz arról, hogy hol is van õ (õk, a patkányok). Mint a vetésre elõkészített, csávázott búzaszemek, olyanok voltak az átítatott csalik. Kéretlen társait kicsit sajnálta, tán üzent is volna, hogy menjetek, menj el innen, de a süketek és némák párbeszédében a küszöb alatti léce nem volt egy sikeres fordítójel. Szegény, még orra után megy, oson, közben nagyon-nagyon jó füleivel beburkolja a hangokat, összeszûkült pillával átlövi a sötétséget, de ez a hármasság csak a mozgását segíti. Kicsiny agyának vetítõvásznán megjelenõ eligazító táblák *halálpontosak*, csak amikor a csalihoz ér, akkor torzul el a kép. A kemikáliák hatására szaglõsejtjei megnyílnak, szájüregének ízlelõbimbói egyre nyálkásabban duzzadnak,

aztán szétomlik a nyál, mint a mindent elemésztő önátadás boldogsága. Étvágy, zabálás, teli has, kis fáradtság, pici alvás, aztán jön az a rettenetes fázás és a bebújás kényszeres vágya. Majdnem mindegy hová, csak ölelően kicsi legyen, szűk, sötét, önmaga köré záródó. Riadtan cikázik ide-oda, keresi a legkisebb lyukat, ahol híguló vére keltette belső fázása megszűnik. Egyre kapkodóbb és bizonytalanabb lesz, bejárt útjait nem ismeri fel, eltéved, leroskad és már eszébe sem jut az iménti nagy zabálás.

Fenn, a Műház aulájában gyülekeznek a vasaltnadrágosok, és a “még jól nézek ki könnyű selyemsállal” feliratú hölgyek. És a jónép. A Jó Nép. A Nép. Ebben a leosztásban. Kicsiműszak farmerban; egy elfogadható harmadosztálynak tűnik. Lesiet a mínusz első sorba, a díszasztalhoz, hogy ellenőrizze a mikrofonokat. Nincs elkésve, nem azért siet, csak nem szeretné, ha valaki a ráérősek közül azt gondolná, hogy neki van még ideje bárkihez is tartozni. Kicsiműszak “hozzájuk” vagy valakikhez való tartozása úgy összekuszálódott, hogy elidegenedett pillanataiban leginkább azt fogadta el önmagáról, hogy csak a halottakkal szemben és velük együtt van tartozása és összetartozása. Biztos volt benne, hogy a mikrofonok nyelén a kapcsoló “fönti” állásban van, de ahogy az ördög, úgy a hülyék sem alszanak sokat. A nézőtéri kaptatón felfelé osonva a Lovaggal találkozott. - Adj fényt és zenét! - mondta. Kicsiműszak felsuhant a stúdióba.

A világosító helységben a mennyezeti négy refi potiját feltolta kábé 75-re, az oldalfalon lévőket ötvenre, aztán elsuhant a két dromedár mozigép mögött, be a stúdióba. Szinte minden a zenén múlik, gondolta gyakran Kicsiműszak. Még akkor is reménykedett ebben, amikor látva látta, hogy az alatt lévő emberek alig vagy egyáltalán nem tesznek különbséget zene és zene között. Csupán ha valami különös, langyosságot háborító “másmilyen”, netán általuk “nemidevalónak” titulált szólalt fel. Ám, hogy mi a mindenkori “idevaló”, arra csak olyan fogalmaik voltak, hogy “háttérzene”, meg “alkalomhoz illő”, mintha az alkalmaknak külön illeteni szabályzat-rendszerük lenne. Épp, mert ilyen nincs (a temetés és a vele rokon koszorúzás nyilvánvalóságán kívül), ezért a legfőbb óhaj, hogy olyan legyen, *mintha lenne*, de ne legyen olyan, mintha *csak az lenne*.

Ahogy Kicsiműszak ujjával átbillegette a CD-ket újra felismerte, hogy a magyar politikai élet pofázós évadja március 15-e és október 23-a közé feküdt be. Ez ugyan nem egy hatalmas újság, mert valahova igazodni kell, de plecsniszórás tekintetében egy arányos és méltányos elosztás. A The Platters Christmas most biztosan nem nyerő, bár politikailag semleges. Haydn, Mozart - túl emelkedett, inkább átírat, de az is olyan komoly. Jobb ilyenkor az átíratok átírata, egy lassan lecsorgó Clayderman, klasszikusok gitár-, lant- és bődönre alkalmazott hangzása. Na jó, marad a pánsíp, ezt a Lovag is szereti, meg a mayák, az aztékok, toltékok és a “toltaékmégőketis”-féle emberek.

Lenn, az aula fehér-szürke éreztű márványlapjain csokrokban állnak Hétkút különféle hétfejű tűzokádói - azbesztruhában. Mindenki átkozottul barátságos, optimista, és képesek úgy üdvözölni egymást, mintha egyikük északról, másik délről jött volna. Egyenesen a sarkokról. Pedig *itt* szögletekről szó sincs. Gömbölydedségek, olvadások, egyetértések meg egy pici “de azért”-ok elhangzanak, amiket elmos egy-egy jónak vélt bemondás. Aztán fejforgások támadnak, mert maroktelefon itt is dögvél. Még nem himbilimbiznek a keblek között (az a következő korosztály, ha lesz még), de most van, és mindig van, akinek előbb van (telefonja) híre, ők az előre-is-jól-értesültek. Ő jön, és Ők jönnek! “Én nem. Én nem voltam ott! Én nem lettem kiosztva, szerezpserűen. Én csak voltam, foglalkozásszerűen.” Beetető és beetethetőségi oldalak érzékeny libikóka-egyensúlya.

A jobb agyféltekére is rádolgozva: minden kampány finisében (úgy is, mint patkány-helyzet-finis) semelyik oldalon sem volt más a szerkezet. Az öltönyök és sálak is beugrottak, meg az utólagos, telefonon adott hibajegyzékek. “Szerkesztő Úr! (Keményen.) Szerkesztő Úr! (Lágyan eső hangszúllyal.) Az, akár rendben lévőnek is tekinthető, hogy nem a címlapon adtad az írást *rólunk*, de hogy én, ENGEM, aki magát az előadást tartotta, csak olyan képpel illusztrálsz, ahol csak a könyököm van jelen! Hát, kérek, ezt olyan inszINUÁCIÓNAK tartom, hogy még! A feleségem évek óta gyűjti a velem kapcsolatos sajtóanyagokat, már egész rendes album összejött, és akkor pont most, a hajrában...! Nem értelek, szerkesztő úr! Józsikám!, ezt a család nehezen fogadja el!”

A Képviselő Úr(ak) magas férfiember(ek). Az egyik szemüveges, a másik nem. Az egyik baloldalon választotta el a haját - ma már inkább haját keres a választékhoz. A másik középen választja el a haját, de a választék tágulása már beindult. Az egyik arany pecsétgyűrűt hord és határidőnaplót. A másik aktatáskát és mosolyt. Mindketten szeretik a focit, így egy-egy. Valaha tanárok voltak, így ők egy-egy tanáremberek. Voltak. Életük delén kicsit savanyúan néztek előre az elhülyüléssel majdnem együtt érkező első nyugdíjszelvényre. Ám a sors (na jó, hagyjuk a klasszicitást), vagy a véletlen (na jó, ne turkáljunk antimarxista dolgok között), de leginkább a *hajlam* (mint eshetőség), és a *jókor, jó helyen* voltak, születtek, éltek, domborítottak –felkenté tette őket. Most parlamenti képviselők.

Azok is szeretnének maradni! Fidibuszok. Ők egy-egy párt parlamenti képviselői. Ők egy-egy párt vidéki fidibuszai. Most már olyanok, mintha így születtek volna; pontosan megérzik a fellépés előtti pillanatot, amikor “jobb, ha az ember előbb elvégzi a dolgát” alapon, elhúznak a mellékhelységbe. Teher nélkül (lásd a pálmákat) marhára ráérnek, s csak utólag van kifogásuk, ha az illetékes sajtóorgánumban nem az ő megkönnyebbült ábrázatuk díszíti a cikk főhelyét, hanem, netán egy felszólalóé. “Mert, Józsikám, azért annyit elvártam volna!” Ebbe a nagy várakozásba bele is lehet rokkanni. És nemcsak testileg. Ezért gondolja úgy, néha, Hétkút bármely oldalon álló polgára, embere, lakója, hogy a parlament nemcsak a képviselők, de a rokkantak háza is. Tudható; a kapunál sorállás van. A felvétel korlátozott, önjelöltekből nincs hiány, csak a toló-kocsik száma véges.

Abban a kampány-finisben csak a *nagyok* lehettek a Műház mínusz első sorában. A kalandra váró többi csapatnak meg kellett elégednie a különféle szintű kocsimák és sportklubok lestrapált tértartományaival, nyikorgó padjaival és korábbi közintézmények leselejtezett asztalaival. Kicsiműszakot felszerelésével együtt a Műház bérbé adta (a kerekalpu “kivehető” és az állványos mikrofonnal, meg a zenéssel). Mindenütt ugyan azt a langyos előzenét kérték (“csak semmi drogosat, semmi keményt, elvégre itt nem olyan emberek vannak!”). Csak az utolsó zeneszámmal voltak gondok, kiknek-kiknek hitük szerint.

- Internacionálé van?

- Nincs.

- Székely himnusz van?

- Nincs.

Volt viszont étel, és egy-egy sör is. Rozsdás katlanházakba 40x20-as, keresztet formázó, szabályosan megfűrt és végénél bestoppolt zártszelvényt dugtak, melyek vidéki buherával csatlakoztak egy gázpalackhoz - így főtt a mindent elöntő valamilyen pörkölt és gulyás. Mégsem lett újra “gulyáskommunizmus”, és a Hargitán sem lengett magyar trikolor. Pedig a Talléros üvegsörök fogytával egyre nőtt a bizalom, hogy talán “ez lesz a végső” és “Csaba királyfi csillag ösvényen. . .”, de akkor éppen eleredt az eső, és hirtelen mindenki úgy gondolta, hogy majd holnap. Holnap új napra ébredünk, amikor lehet örülni, hogy felébredtünk s annak, hogy lehet bízni a holnaputánban. Az legalább biztonságosan távol van. Még. Talán. Ha meg már a Jóisten sem üzembiztos, akkor aztán tényleg és végképp nincs értelme.

Aztán elkezdődött az előadás. A hét vaslábú asztalhoz nem mindenki ült ki, akit oda szántak. (Ezek a kiülések és mögéállások az utóbbi ötven évben elég gyalázatosan összetorlódtak.) Az első sorokban az éppen elmúlt potentátók régi fényüket szidolozták, akiket úgy nem húztak ki, mint a Lottó számsorsolásán a 92-est. Arrébb (mintegy a tér *túlfelén*) az éppen befutó új földesurak, akik még nem érzik, hogy nekik itt most szerepük lehetne. Ám készülnek a fellépésre, hisz elégedetten mosolyognak maguk elé (mint akiket. . .), mert zsigerből hiszik, hogy most, most aztán “bekaphassák”. Jött Nagyember, FontoseMBER és akik Számítanak még, majd a nézőtér (a Futottak még kategória, avagy a széles néptömegek keskeny érdeklődése). A helyi Nagyember (úgyis, mint Számít még) megnyit, üdvözlöl és remél, majd szót ad. Át. Átadja a szót. Adok-veszek. Veszek-adok. Egyszóval Mesterdalnokok. Csakhogy ez nem Nürnberg, így hiányzik Peter Henlein, aki egyszerű órás mesteremberként, kis szöszmötöléssel, de kitalálta a zsebórát. Albrecht Dürer sincs itt, mert a grafikáival piszmog, nem beszélve a cipészről, bizonyos Hans Sachsról, aki éppen máshol mesterdalnokoskodik. Nagyember mikrofon-érzékeny és engedélyt kér a zakólevételhez. (1 perc). Aztán belelendül az “értékek mentén” és a “program szerint” és nem azért, hanem ezért, meg unijós jogharmonizáció és kényszerpálya. Egyébként pedig, tökjó. Apró ingerkedéssel felhívja a gyér nézőtér figyelmét a díszasztalokhoz történő nyomulásra, mert a fotós, ugye, mégse azt fényképezze ami van, meg ő amúgy is olyan fotogén, elég sáros ügy, hogy a múltkor csak a könyöke látszott a nemzetközi napilapban (Voronyezstől Mátészalkáig).

Beszámoló után taps, nyakkendőtüsk szolid csillogása, majd korreferátum, úgyis, mint a hiány hiányának pótlása. Mennyei közgyűlés. Régiók, korszerűsítés, karcúsítás, reform és békemenet Hawaiiira. Ifjabb Nagyember kap szót, ragozása még furcsa, de érződik rajta, hogy yuppisága ellenére szorgalmasan forgatja a magyar-vizigót szótárt. Nyakkendője hibátlan. Távolból nem eldönthető, hogy zselézi-e a haját. A megváltó nemzedék. Stratégia, élet- és szavazókörök átfedése, néppártosodás, terhesülés, majdcsak lesz gyerek.

Aztán kérdések és vélemények, ütköztetés és tisztázás: “a mag el van vetve, most már csak ápolni kell a . . .” Fontos ember meggyógyítja az összes eddigit, összefoglal: ú.m. “helyesen, a program mentén”. Most harmadszor hallik ugyanaz. Aztán szervező, aki jól látja, hogy “eddig helyesen, de ezután helyesebben”, gondolatait (“amit csak ismételni tudok”) megpróbálja frappírozni. A helyi Számít még összefoglal, sőt reflektál az elhangzottakra, ami abból áll,

hogy 4/4 részben elismétli a hallottakat, aztán hozzáteszi a saját...

- Búcsúzóul... a színpadon... tekintsek meg... csak nekünk és most...

A színpadon gyerekek fél karéjban, két, esetleg három sorba állítva, bal mellükön palacsintasütő nagyságú kokárda, amelyik lány haja elbírta

; nemzetiszalag fogja össze a varkocsokat, *csurkákat*.

Himnusz - több változatban - próba közben.

1. Énekeljük el a Himnuszt! (Erre meg erre, utasítás Kicsimûszaknak.) Gyerekek, kinek-kinek kedve, tudása szerint. Néma szájjal. De együttmozog az ódával, megpróbálja énekelni. Gyerekek! (tanár Úr ingerülten), még a Lothar Matthäus is együtt tátog a futballistáival, amikor a magyar himnusz megszólal, mert érzi, hogy azt úgy kell! Nem baj, ha nem tudod, csak csináld úgy, mintha énekelné! Világos?! (Az aradiaknak, *így utólag*, már minden Világos!)

2. Énekeljük el a Himnuszt, erre meg erre a zenére! Most mindenki csendbe marad, kihúzza magát, és feszülten figyel a közönségre! Az kell, hogy a ti méltóságotok, tartásotok, átsugározzon a közönségre! (A tanár ÚR, ha nem lenne szűkmarkú, most nyaktól lefele kettőt-hármat kigombolna a Bocskain!)

3. Felvetés (ó, szövdönök éji álma!) Kicsimûszak felé: "ezt a himnuszt ember ki nem énekl, nemhogy gyerekek! Valamilyen mélyebb fekvésben lévő himnusz-feldolgozás nincs?" Nincs. (A molyszagú Bocskai-mente végiggombolva - kitárt szárnyú magányos turulok jövőt próbálnak rajzolni.)

A hangzások, hangmagasságok közti vitát eloltja egy nemzethalál s a dolog nemcsak nyugvó, de holtpontra is jut. Marad a play back tátogása, és aki-tudja-énekelje című fejezet, azzal az alcímmel, hogy Kicsimûszak bömböltesse erősebben azt a "kurva himnuszt", mert így a lehetséges színpadi falsok elnyomódnak. "Bő-hő-séh-hég-ghel". "Me-eg-b... (ta)te már e nép, a muh-hul-tat s jhö-hö-ve-hen-döt."

És vége. A betöltetlen Örömóda akkordjainak kellett volna felharsanni, de Kicsimûszak elbénázta, így egy Beatles dörren és McCartney beleüvölti a zsongásba: "Help!". Ám a katarzis pillanatában már semmi sem számít, így észre sem vevődik az esetkocsi utáni sürgősségi hívás. A kimenet nyüzsiye bérmálkozó-mosolyú, amivel mindenki átkozottul elégedett.

Kicsimûszak lassan megfojtja az előadót, aztán leballag a mikrofonokért, közben az aulában egymásnak köszöntgető fehéringeseknek és selyemsálasoknak megpróbál emberi arcot mutatni.

A Szervező gondosan elrakja a félig ürült kicsit-rostosakat, ifjú Nagyember kiszedi a mozivászon előtti függönyre tűzött felirat fehér-varázsából a gombostűket, s a széksorok alá szedált műanyag poharak búcsút intenek a majdnem távozó seregnek.

Refioltás. A félhomályos térben árnyékok kelnek életre.

Ekkor következik a különtermek hidegtálas forgatókönyve, ahol a két felső végtaggal rendelkező Homo sapiens alélt műanyagtányérok és evőeszközök fogságában negyedik kezével kísérli meg a zabálást és az ingyen-kortyolást. Közben huncut szemekkel huncut tekinteteket keres, amit nagyvonalúan egyeztetésnek hívnak. Egy neked, egy nekem. Mindketten tudják, hogy valamelyikük előbb-utóbb csalni fog, aztán az a képlet alakul ki, hogy egy nekem, kettő neked. Vagy fordítva. Valamiképpen így is megéri. A pénzt. A pénzüket. A pénzünket.

A Futottak még karámrombolói egy-egy szendvicset összeborítanak - úgysis pocsekba menne. A Számítanak még egyedei külön erre az alkalomra létesített feneketlen gyomrukba öntik az összes bort és pezsgőt (kólát majd otthon!), aztán ágyasukkal engedik magukat elvezettetni.

Kicsimûszak leballag talajszint alatti járatába, s megkönnyebbült sóhajjal ereszti a világnak, hogy ezen is túl vagyunk. Összerakja motyóját, egy félfordulattal kezét a kapcsolóhoz emeli, amikor észreveszi elhatárolódásra szánt társát, a patkányt. Kővérnek éppen nem mondható, de igyekvő volt. Elhúzódo hosszú farkokkal, szőrösen, szimultáns játszva, de csak megette a neki szántat.

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Alkony pirul

A torony meztelen és vacog.

Fészek kalpagról álmódott,
körötte fehér galambokról.
Lelkében béke sztúpa ül.
A víz a Dunából istenül,
körül föld a tere, parkja,
kupolája levegő boltozat,
életfának, ereklyéknek,
s felette a nirvána kozmosza.

A torony meztelen és vacog.

A kupolába lépő érdemes.
Csak igaz lehet, választott.
Felesküdött. Világosodó.

A torony meztelen és vacog.

Hullócsillag sandít rá. Sajog.
Szellemképe hátborzongató.
Volt már itt, leverték, levették.
A bármit kábulata kísért.

A torony meztelen és vacog.

Szent Gellért hegyéről,
hol eddig várt, csak várt,
jött a galamb, tavaszt vélt.
A pálmaág ereklyét hozta át.

A torony meztelen és vacog.

Körözött. Helyét kereste.
Telt az idő, nappal, este,
nappal, este, ... Sosem lelte.

A torony meztelen és vacog.

Fészeket sem rakhatott.
A tornyon álságos dárdahegy,
begyét szúrta, hamvát szórta.

A torony meztelen és vacog.

Duna tükrén törik a szélsend.
Esküdtek ! A pálmaág magva veszett !

Alkony pirul, a sztúpa kiüresített.

VÉGH JÓZSEF

Rétság - kisváros a Börzsöny és a Cserhát találkozásánál

Ha a 2-es főúton közelítjük meg Budapest felől Nógrád megyét, Szendehely után az első jelentősebb település Rétság városa. A fővároshoz való közelsége ideális környezetet biztosít ahhoz, hogy az egykori járási székhely új reneszánszát élve, a térség jelentős ipari központjává válhasson amellet, hogy egészségügyi, kulturális intézményei, közigazgatási szerepe, kereskedelmi egységei révén központi szerepkörét tekintve a korábbiakhoz képest is megerősödött.

Epizódok Rétság történetéből

Rétság történelmében bűvárkodva, egyértelműen megállapíthatjuk, hogy legfontosabb tényező az volt a századok folyamán, hogy olyan közlekedési útvonal mentén fekszik, mely a kereskedelem számára is nélkülözhetetlen, de a hadak vonulását is szolgálja. Ezért válhatott a kiegyezés után a térség hivatali központjává, ezért jelent meg a honvédség a településen, s tulajdonképpen ebből származik az is, hogy mai arculatában meghatározó szerep jut az ipari üzemeknek.

Az előbbieket igazolja, hogy a XIII. században - mint az oklevelek keltezése igazolja - maga a második honalapítónak nevezett IV. Béla királyunk is keresztülvonult Rétságban, mikor Zólyomba utazott, kedvelt vadászterületére.

1393-ban a losonci Bánffy családdal egy törzsből eredő Lossonczy család birtokában találjuk Réthi Saagh néven. Egy másik forrás szerint ugyanezen évben a birtokot Iswai Leusták nádornak ajándékozta Zsigmond király.

A váci káptalan magánlevéltára legrégebbi iratanyagában található egy 1454. január 29-ből származó feljegyzés, mely szerint a váci káptalan jelenti László királynak, hogy Pálóci László országbíró ítéletlevelének végrehajtásaképpen a királyi ember a hites személy jelenlétében Lossonczy Albertet bevezette a Nógrád megyei Rethysag birtokba.

1454. május 10. A váradi káptalan bizonyítja, hogy előtte Lossonczi Bán Dénes fia: Albert, János édestestvére és László, meg István fiai nevében is eladományozta, illetve örök áron eladta a Nógrád megyei Rethyságh nevű birtokukat, annak összes tartozékaival együtt Kezy-i Mihály Fia: Benedek mesternek, részben azokért a szolgálatokért, melyeket ez az eladóknak a peres ügyek folytatásában tett, részben pedig azért az 1600 magyar arany forintért, melyet Benedek mestertől kaptak. .

1454. június 9-én, Budán, Pálóci László országbíró privilegialis formában kiadott, korábbi ítéletlevelének végrehajtását is tartalmazó ítéletlevele a Nógrád megyei Tolmács és Rétság, valamint a Hont megyei Egyházasszemeréd és Kiskereskény birtokok miatti vitáról szól, mely a Kovári és a Lossonczi család között zajlott.

Az 1471. augusztus 22-én Mátyás királynak, Budán kelt adományozó oklevele igazolja, hogy Ákoshaza-i Sárkán Bertalannak, valamint feleségének és gyermekeinek a részére átírja a váradi káptalannak 1454. május 10-én kelt, s általuk bemutatott kiadványát. Az abban foglalt adományozást megerősíti és a nevezett Rétság birtokban még esetlegesen lévő királyi jogot is Sárkán Ambrusnak és társainak adományozza.

A budai káptalan 1529. április 14-én jelentette Ferdinánd királynak 1529. március 15-én Budán kelt és átírt parancsa értelmében a Mohorai Wydffly Lőrinc és felsorolt társai kérésére és ellenében a Nógrád megyei Rétság miatt közöttük keletkezett perben megidézte, iratai bemutatására kötelezte Ákosházai Sárkán Jánost és Ferencet, valamint társaikat.

A XVI. század közepén, behódolva a töröknek, 1559-ben 26 házzal szerepel az összeírásokban. 1562-63-ban Mehemed Daud hűbértartója volt, utána pedig 1566-67-ben egy Husszein budai basa livájából való török tiszt nyerte el. 1579-ben 20 adóköteles házat írtak össze.

1583-84-ben Boszna Hasszán volt a hűbértartója, ekkor azonban részben kipszult és még 1633-34-ben is csak 3 adóköteles házat írtak össze. 1656-ban Lónyay Gábor volt itt birtokos. 1715-ben két magyar, három tót, 1720-ban öt magyar háztartást találtak itt az összeírók.

A török hódoltság után a Wattay család volt Rétság földbirtokosa. Wattay Jánostól 1713-ban vásárolta meg Berkes András nagyprépost annak birtokát, amelyet aztán 1727. március 4-én keltezett végrendeletében a váci káptalanra hagyott.

Berkes Andrásnak – ki a váci egyházmegye jelentős személyisége volt, s több alkalommal állt az egyházmegye élén helyettesként, püspöki helynökként - az egyházmegye számos plébániájának megújulását köszönhetjük. Még 1713-ban a káptalan beleegyezésével megvásárolta Rétságon a közös pénztárukból Sréter János, a későbbi nógrádi alispán birtokrészét. Így vált a váci káptalan a község legnagyobb birtokosává, bár egyes források szerint már 1528-tól volt itt birtoka.

A töröktől való felszabadulás után a főpásztor I. Lipóthoz fordult a káptalan visszaállítása érdekében. A király 1700. június 25-én kelt rendeletével újra hiteles helyé tette a káptalant és pecsétet adományozott neki, a fenntartása érdekében pedig visszakapta jövedelmeit, s köztük Rétság helység tizedét is.

Mária Terézia 1767-ben megjelent úrbéri rendeletében kívánta szabályozni az uralkodó, a földesurak és a jobbágyság viszonyait. Ennek érdekében készült el az a kérdőív, mely a Kilenc Pont /Novem Puncta/ néven vált ismertté. A kilenc kérdésre adott válasz sok tekintetben bepillantást enged a XVIII. század végi falu életébe. A Nógrád megyei felmérésre 1770-71-ben került sor.

A rétsági, szlovák nyelven felvett felmérésből kiderült, hogy korábban nem volt sem urbáriuma, sem a jobbágyság és a földesurak együttműködését szabályozó szerződésük. A földbirtokosokhoz tartozó jobbágycsaládok száma a következő volt.

Váci káptalan	25
Sréter Pál	5
Sréter György árvái	5
Sréter István	5

A káptalani jobbágyok szabad menetelűek voltak, a többi örökös jobbágy. A község kedvező adottságait tárgyaló pontnál az alábbi bejegyzést találjuk: *“A szántó föld jó, tüzifa elegendő van, a rét közepes, a szőlőt ebben az évben telepítették.”* Érdeemes ez utóbbi félmondatra felfigyelni, hiszen hasonlót olvashattunk az 1715. évi felmérésnél is. Úgy látszik valami miatt nem sikerült korábban a szőlőkultúrát meghonosítani. A hátrányos adottságoknál ezt jegyezték fel: *“Legelő kevés van, épületfa nincs, malom sincs a határban. A víz a rétet rongálja.”*

A további kérdések már a konkrét jobbágyterhekre kérdezek rá. Ebből kiderült hogy a váci káptalannak a két mér földnyire, Siden levő rétyét kaszálják 4-5 napig. A váci szőlőjéből bort szállítanak haza, ugyanott a rétet tisztítják, kaszálják és a szénát begyűjtik. A regálé dézsmát Rétságról, Tolmácsról és Horpácsról Vácra szállítják és bort is szállítanak.

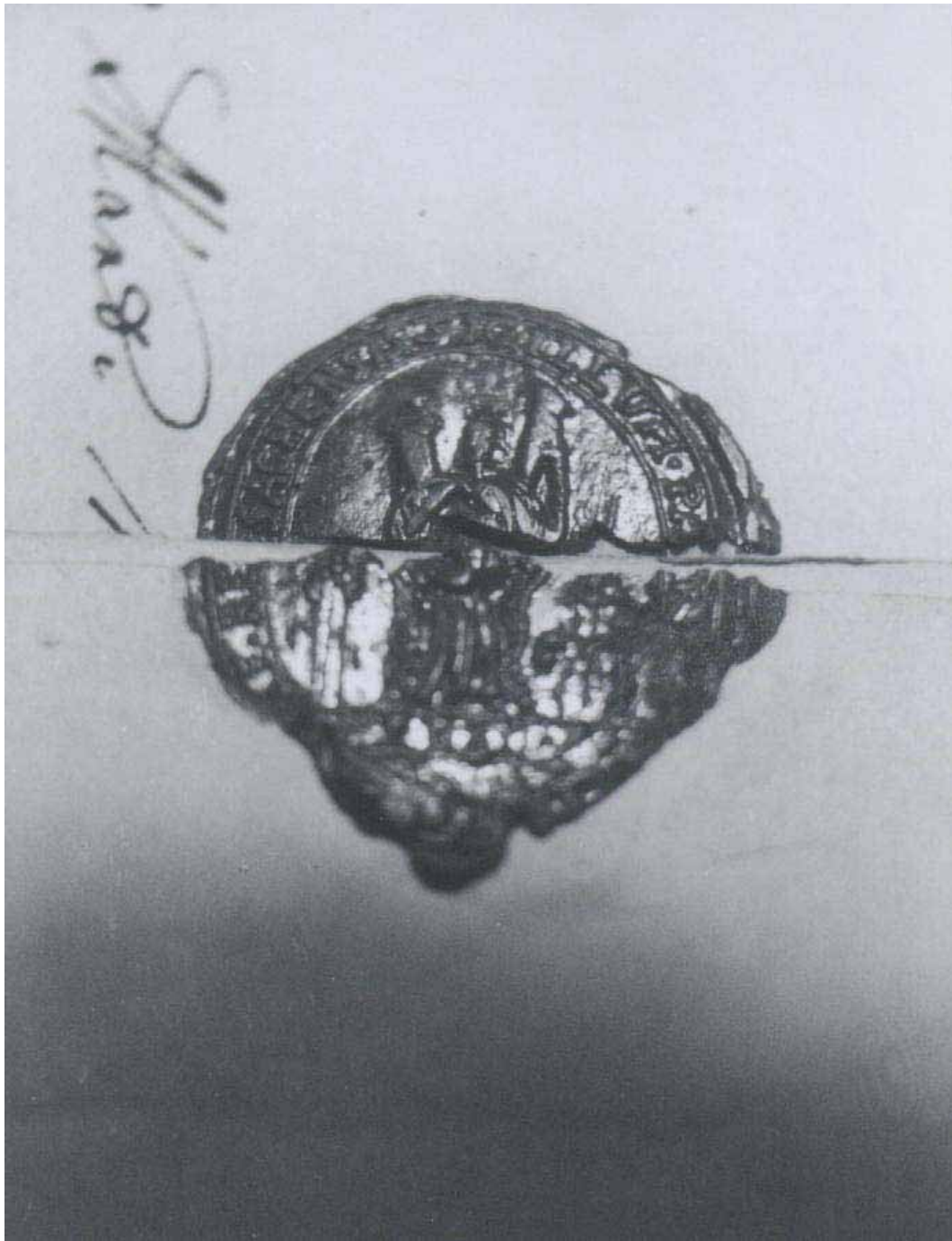
Sréter György árváinak bort szállítanak a vendégfogadóba és azt, ami annak ellátásához kell. Sréter Pálnak és Istvánnak csak igás és gyalog robotot végeznek a földesúr parancsa szerint, szántást és aratást azonban nem végeznek.

Készpénzszolgáltatással a káptalannak minden gazdától 5 forint az adó, a Sréter birtokokhoz tartozók pedig házhelyenként fizettek hasonló összeget. Természetbeni ajándékként a káptalannak tartoztak adni két icce vajat és két tyúkot, a többinek semmit. A földesúri járandóság körébe tartozott mindezen felül minden termény kilenced része.

II. József uralkodásának idején egy katonai szempontokat szem előtt tartó országleírásból juthatunk újabb adatokhoz. E szerint a falu házainak száma 60 volt, melyben 72 család élt. Az össznépesség 389 fő volt, melyből 199 a nők száma. A szilárd építésű épületek közt csak a templomot és a két vendéglőt sorolták fel. Az utakról szólva úgy említi, hogy esős időben rosszak, különösen a Vác felé vezető országút. Az erdei utak rossz időben csaknem járhatatlanok.

1820-ban az országút miatt került több alkalommal is szóba Rétság a megyegyűléseken. Először a közbirtokosok panaszkodtak, hogy *“az Útnak tsinálására határjokból kihordatott kavicsnak ásásával szántó földjeikben tetetett kár eránt, annak jövődre nézve leendő elháríttatása eránt rendelést tetetni, avagy a kavicsnak határjokból való hordását végképpen megszüntetni kérik”*. Egy másik alkalommal a káptalan és a többi közbirtokos együttesen kérték, hogy *“az Útnak igazítására Ügyellő Hivatal a Rétsági Új Ország Út kijelölésének alkalmával a tolmácsi és rétsági rétek szélein folyó pataknak új árkot kijelöltetett legyen, minthogy pedig azáltal a régi vízfolyás meggátoltatván, felső malmoktól elesnie kellene, innen származó kérelmek orvosoltatni kéretnek”*. Ugyanezen évben kérték a rétsági lakosok, hogy a bánki határban épített új malom árkat tisztíttassák ki, mert félő, hogy amennyiben ez elmarad, úgy kaszálóikban tetemes kár keletkezhetne.

Két évvel később hasonló gond miatt jelentkeztek ismét. Ez alkalommal az a javaslat született, hogy az árok egy “such”-nyival /mintegy 30-35 cm/ lejjebb szállítandó és a malom zsilipje hasonlóképp, s így megelőzhető a tolmácsi és rétsági réteken előforduló károk. A közbirtokosság azonban azt kérelmezte, hogy a malom zsilipjét visszaállíttathassák és az árkot is a jelenlegi állapotban hagyassák meg. A malmok homlokfejének, azaz a zsilipek magasságának alábbszállítása több alkalommal is foglalkoztatta a nemes vármegyét, hisz ennek megváltoztatása nem csupán a rétsági alsó, hanem a bánki felső malomnak a működését is befolyásolta. A molnárok egyébként igen fontos emberek voltak, hiszen a környék gabonáját itt őrölték meg. Mégis nézeteltérés támadt 1833-ban a rétsági adófizetők és a molnárok között, hisz bár 1831-ben megállapították, hogy a molnároknak is adót kell fizetniök, ezek azonban nem voltak hajlandóak ebbéli kötelezettségüket teljesíteni. A falu kérvényezte ezért, hogy a helyettük megfizetett adót téríttessék meg velük. Két éven keresztül tartó huzavona után végül is a molnárok – név szerint Hajnal György és Paulovics Jakab - befizették a község pénztárába a tartozásukat.

1839. augusztus 29-én a megyei közgyűlés Rétság község abbéli panaszát tárgyalta, hogy „*a helységen keresztül gyakran utazó toborzó köz -és egyéb szabadságos katonák és megyei hajdúk ételbeli ellátottságuk által*” nagy terhet rónak a falura. A vizsgálat azt állapította meg, hogy a folyamatban szereplő utazóknak élelmezése alól a község fel nem menthető, egyéb viszont nem terheli őket. A következő évben szintén az átkelő katonaság miatti túlzott terheit panaszolja a község, s *”e cím-beli kiszolgáltatásokat a rendes magtári illetőségükbe bevétetni kérik*”. 1840-ben még egyszer fordultak a vármegyéhez hasonló gond miatt. Ez alkalommal azt kérelmezték, hogy *”az általszállított és vendégfogadóban szállásolt katonaság által okozott alkalmatlanságok és költségek az adójába beszámíttassék*”. A vizsgálat megállapításai közt kijelentésre került, hogy a „Theresiai” katonai rendszabály szerint csak a szállásoló katonaság által okozott alkalmatlanságok beszámítása *”divatozván*”, a vendégfogadói szállás pedig a tiszt által térítendő meg.

A szabadságharc időszakában

Az 1848-49-es magyar szabadságharc folyamán számos nevezetes esemény fűződik Rétságához.

Már március végén a nagyobb városokban megalakultak a nemzetőrségek. Nagyon nagy gondot okozott azonban a kezdeti fegyverhiány. A május 2-án tartott vármegyei közgyűlés intézkedett Nógrád vármegyének választókerületekre történő felosztásáról s ezek székhelyül Balassagyarmatot, Rétságot, Szécsényt, Szirákot, Losoncot és Füleket jelölte ki.

Szeptember 8-án már 1100 ember állott Nógrádban útra készen, de csak 304 volt puskákkal ellátva, száznak vadászpuskája volt, míg 400-an kaszával voltak felfegyverezve. A nemzetőri csapat zászlajának felszentelése szeptember 11-én Vadkerten volt, ahonnan a nemzetőrség szeptember 12-én Rétságra és Tolmácsra, majd onnan Vácra vonult. Vácott az egész csapatot ellátták szuronyos puskákkal.

Görgey Artúr, a feldunai sereg vezére a móri vereség után 1849. január 4-én átkelven hadaival a befagyott Dunán, Vácra vonult, ahol 5-én kibocsátotta nevezetes szózatát a hadsereghez. A haditerv értelmében - Lipótvárat felmentendő - két irányban indult el a váci táborból. A balszárnya Duna mentén Verőcén át Szob felé vette útját, míg maga Görgey a többi dandárral Rétságon át Nagyoroszi felé vonult, hogy onnan Ipolyság felé nyomuljon tovább. A mozdulatot a Komárom előtt álló osztrákokkal szemben a Piller-hadosztálynak kellett fedeznie. Görgey, a Mészáros Lázár hadügyminiszterrel való összeköttetés céljából január 8-án egy osztagot rendelt ki, amelynek Rétságon, Balassagyarmaton és Losoncon keresztül kellett a Hernád felé nyomulnia.

Görgey a január 7-ről 8-ra virradó éjjelen a rétsági plébánián szállt meg, s 10-én követték őket a császáriak 40 000 emberrel.

A SZABADSÁGHARC RÉTSÁGI
HONVÉD KATONÁI:
BÁNSZKY GYÖRGY
BARTOS GYÖRGY (?)
DUBOVSZKI MÁRTON
ERDŐS JÓZSEF
GRESSL ALAJOS
HEKLI JÓZSEF
KRAMLIK JÁNOS

AZ 1848-49-ES MAGYAR SZABADSÁGHARC
140. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL
AZ 1849. JÚLIUS 17-i RÉTSÁGI
ÜTKÖZETRE EMLÉKEZVE ÁLLÍTOTTA
RÉTSÁG VÁROS TANÁCSA

KÜPPIS GUSZTÁV ÖRNAGY
LÉVAY KÁROLY
MACSKA GYÖRGY
SKLENÁR PÁL
SZABÓ ISTVÁNY
SZEIDLER ISTVÁNY
FOLKUSFALVI THOMKA
LAJOS SZÁZADOS
TÓTH MIHÁLY
VILÁNG JÁNOS

Windischgrätz attól félt, hogy a feldunai sereg Bécs ellen fordul, ezért Csorich altábornagyot bízta meg Görgey üldözésével. Csorich 9 gyalogszázalójból, 8 lovas századból és 46 ágyúból álló hadával indult Rétságon keresztül Görgey nyomába, kinek utóhadát Nagyoroszinál utolérve, Ipolyságig űzte, hol azonban a Guyon honvéd ezredes parancsnoksága alatt álló csapatok 11-12-én visszaverték őket. A visszavonulás során császáriak vették be magukat Rétságra, kik a lakosságnak sok kellemetlenséget okoztak.

1849 márciusában több alkalommal is érintették a fontos hadiút mentén lévő Rétságot a császári seregek. Ezek közül az egyik alkalom az volt, mikor egy - Beniczky Lajos vezette - 500 fős portyázó csapat megugrasztotta a császáriakat. Az Almásy ezredes által vezetett sereg Losonctól Vácig szaladt, s önmagát igazolandó egy 6000 fős ellenségnek mesélte a kormánybiztos kis csapatát.

Április 10-én Damjanich győzelmet aratott Vácnál Christian Götz tábornok csapatai felett, s a honvédsereg ezután Rétságon át Ipolyságig vonult. 11-én Klapka jött 8000 emberrel, másnap, 12-én Nagysándor József és Damjanich János tábornokok vonultak végig seregeikkel községünkön.

Az 1848-49-es szabadságharc legjelentősebb rétsági eseményére 1849 júliusában került sor, melyet a történészek a rétsági csataként említnek.

A rétsági csata

A sikertelen váci ütközet után Görgey már 1849. július 16-án délután elhatározta, hogy az éjjel Rétságon át Gyarmatra nyomul. Görgey Ármin, Görgey Artúr testvérbátyja így írta le a terveket.

“Miután az utóvédi szolgálatra nézve Artúr bátyám nyilat húzatott a hadtestparancsnokokkal, s a sors Leiningenre esett; Poeltenberg, ki úgyis a VII. hadtesttel a város mögött a vadkerti út nyergében táborozott, még ez este kilenc órakor mindjárt útnak indult; követi ezt éjfél előtt tizenegy órakor Nagysándor az 1. Hadtesttel hadállásunk jobbszárnyáról; csak ezek elvonulása után indul Görgey Ármin és legvégül Leiningen a III. had testtel, melyhez ekkor az egész vonalon állva maradt lovas előőrsök csatlakoznak. Leiningen, és ha kell Görgey Ármin fölveszik a harcot a kétségtelenül bennünket üldözendő ellenséggel, és lépcsőzetesen hátrálnak a Naszály-hegy nyugati lejtőin átvezető rétsági úton a hadsereg nyomában. Az elvonulás Vácról a legnagyobb csendben történik. Poeltenberg azon éjjel Rétságig megyen. Itt mindjárt olyan állodást foglal, mely alkalmas a védelemre, az ellenség feltartóztatására. Itt a VII. hadtest rögtön megfőz, és azután helyt áll addig, mígnem elébb az 1. hadtest s utána a III. hadtest Görgey Árminnal együtt átvonultak - sőt még azon is túl két óráig. Az 1. hadtest Rétságon pihen, azután tovább indul Balassagyarmatig”.

A menekülő lakosság többezres szekérhada azonban hátráltatva a csapatmozgást, fölborította a terveket, így csak 17-én indulhattak. A korábban szerzett fejlődése miatt lázzal küszködő Görgey a Váctól Rétságig tartó harcot személyesen irányította testvérbátyja, Görgey Ármin segítségével. Rüdiger orosz tábornok a harmadik hadtesttel és a csatában személyesen is megjelenő Paskievics nagy erőket vetett be, s a magyar honvédsereg kénytelen volt szüntelenül harcolva egész Rétságig hátrálni. A veszteség mindkét fél részéről rendkívül magas volt. Az oroszok vesztesége halottakban és sebesültekben 3 törzstiszt, 27 főtiszt, 319 legénységi állományú személy. Eltűntnek nyilvánítottak 2 főtisztet és egy tábort papot. Magyar részről pontos kimutatás ezúttal sem készült. Leiningen Károly honvéd tábornok, Poeltenberg Ernő honvédtábornok hadával egyesülve Rétságnál visszaszorították az oroszokat. Görgey - sebesülése miatt - a Rétságtól Balassagyarmatig való visszavonulás további fedezését átadta a VII. hadtestnek, Poeltenberg tábornoknak. Ezzel egyidejűleg elhatározta Görgey Ármin hadoszlopának fölmozdítását és egyes részeinek szétszórásával a három hadtest számereje közt lévő tetemes különbségek kiegyenlítését. Az ellenség a III. hadtestnek azt a felét, amely őt még Rétság előtt feltartóztatta, üldözőbe vette és azzal kezdte meg a következő támadást, hogy Rétságot hevesen ágyúzta. A község több helyen kigyulladt ennek következtében. Ezalatt Poeltenberg tábornok a VII. hadtesttel a Rétság mögötti magaslatokon tartható állást foglalt el és ezt az ellenség rendkívül erős tüzérségi támadásai ellenére sötét éjszakáig megtartotta.

Mindjárt az ütközet kezdetekor a hadsereg zöme továbbvonult Vadkertig. Mikor az éj kényszerű véget vetett az ütközetnek, Poeltenberg tábornok is követte őket a maga hadtestével körülbelül félútig Vadkert felé, s ott szoros csatarendben szállt éjjeli táborba az út nyergében. A további visszavonulás csak 18-án hajnalban vette kezdetét. Poeltenberg is elhagyta Rétság és Vadkert közötti éjszakai táborát és követte a hadsereget, mindig betartva az ellenségtől való félmérföldnyi távolságot.

A Lókos-patak uralkodó jobb partján Poeltenberg előnyös védelmi állást foglalt el, hogy az utánuk nyomuló Anrep orosz tábornok 1 dzsidás, 2 kozákezedből és egy lovas ütegből álló seregét itt bevárja, hosszabb ideig feltartsa, és ezzel a hadsereg zömének újabb előnyt biztosítson.

A rétsági ütközetben főszerepet játszó Leiningen és Poeltenberg tábornokokon kívül még egy harmadik is jelen volt a későbbi aradi vértanúk közül. Nevezetesen Nagysándor József tábornok, aki a Lókosnál lezajlott összecsapás után vette át az utóvéd feladatát csapattestével.

A rétsági helytállásnak volt köszönhető, hogy a főszereg zavartalanul megérkezhetett Balassagyarmatra.

Klapka az eseményekről érkezett híreket hirdetőményben közölte a komáromi várőrség csapataival:

”Görgy tábornok vezénylete alatt innen kiindult hadsereg múlt vasárnap Vácznál az Oroszokkal össze ütközött, azokat tökéletesen megverte, tőlök egyszersmind nagyobb számú nehéz ágyúkat elvévén. Hétfő kisebb csatározásokkal múlt el; - minthogy azonban az Oroszoknak Gödöllő felől tetemes segedelem közeledett, a fővezér jónak tartó hadi munkálatai megváltoztatását, és így egész hadseregével még azon éjjel Rétságra vonult, mit az oroszok észrevevén Vácra rohantak s az ott egy csekély őrizettel elkésett poggyászos szekereinket, az őrizetet elkergetvén elfoglalták.

Miről a közönség minden szárnyalható álhírek megelőzése végett általam tudósítatik.”

A cári hadsereg katonái Rétságon

A magyar sereg elvonulása után siralmas képet mutatott a település. Házai lerombolva, felgyújtva, jószágaik elhajtva, s lakosaiból is csak az maradt meg, ki menekülni tudott. Rájuk azonban még további megpróbáltatás várt. A honvédek után nyomuló orosz csapatok sem igen bántak kesztyűs kézzel a helybeliekkel.

Két kortárs - egyikük szemtanú - leírásából nyerhetünk némi képet a történetekről.

Mátray Gábor - az 1846-ban a Nemzeti Múzeumba költöztetett nemzeti könyvtár őre - naplót írt a szabadságharc eseményeiről. Nem csupán azokat jegyezte fel, melynek szemtanúja volt, hanem azokat is, melyekről hallomás útján szerzett tudomást. Július 27-nél ezt olvashatjuk a Keszegen és Alsópetényben lezajlott eseményekről: *“A Huszár-ház birtokosa beszéli, hogy Nógrádban volt kozákok említett Úr fiánál, Gyurcsányi és Crouy grófnál garázdálkodtak, pénzt és lovakat erőszakkal kicsikartak és elvittek, a két utóbbira löttek is, de elhibázták, az asszonyokon és leányokon erőszakot tettek, ettek-ittak és lerészegedtek sat.”*

Ugyanő jegyezte fel az alábbiakat is cári seregről *“Az orosz katonaság gyalogság és lovasságból állott, valamint tüzérekből. Öltözetük többnyire fekete és rezes sisakok. Mind jó állapotú öltözet és minden készületük kissé durva, de erős. Az ágyúkat 4 ló vastag köteleken, a lőporos ladás kocsikat 3 ló húzta. Katonaköponyegük igen hosszú, csaknem bokáig érő /mint nálunk a papok reverendája/, színe veresesszürke, és durva posztóbból készült.”*

A szabadságharc idején Mihalik Bálint állt a rétsági plébánia élén. Chobot Ferenc egyháztörténész, a váci egyházmegyéről szóló művében, róla szólván az alábbiakat találta fontosnak megjegyezni: *“Részletesen leírja azt a kegyetlen pusztítást, amit az oroszok 1849-ben véghez vittek”*. A kiszámíthatatlan, véletlen sors úgy hozta, hogy éppen az oroszok miatt nem ismerhetjük most ezt a szemtanú hitelességével feljegyzett leírást. Mihalik Bálint ugyanis komolyan véve feladatai közt azt a teendőjét, hogy egyházközsége valamennyi jelentősebb történést gondosan feljegyezze az utókor számára, a Historia Domus-ba. Az évszázados múlt eseményeit rögzítő kéziratos könyvet 1944-ben, mint haszontalan dolgot, elégették a plébániára beszállásolt orosz katonák.

Némi szerencse e pótolhatatlan veszteségben, hogy az 1934-ben megjelenő megyemónográfiához a Rétság történetét megíró Újfalvi /eredetileg: Uzsák/ József, rétsági jegyző még támaszkodhatott erre a forrásra, így a leglényegesebb eseményeket idézhette: *“Az oroszok Rétságra július 11-én jöttek. /Valószínű elírás. A helyes dátum: 17. V.J./ Cserkeszek voltak. Mindent elettek ami ehető volt. Úgy ették az uborkát meg a tököt, mint az almát. Hosszú pipáik voltak. Fekete kucsmájuk volt. Gyors lovaik voltak. 40.000 emberükkel a magyarok megütköztek az oroszokkal.*

Szendehelytől Losoncig tartott a harc vonal. Később az oroszok őket lenyomták. A magyarok a plébánia körül 20 házat felgyújtottak robbanó golyókkal, hogy ne tudja magát bevenni az orosz. De így tettek Vadkerttel és Gyarmattal is. Az oroszok (Körbel serege) bosszút álltak az ártatlanokon is. A lakosság kiköltözött a szőlőkbe. Az oroszok Losonc felé mentek azután. Később Görgey letette a fegyvert. A honvédek lesoványodva, szaggatott ruhákban tértek vissza. Sokat megkorbácsoltak közülük.”

Mint láthattuk tehát, nem valósult meg Paskievics, Iván Fjodorovics cári tábornagy, a magyarországi intervenció sereg főparancsnokának az elképzelése. Ő ugyanis úgy rendelkezett, hogy annak érdekében, hogy a mintegy 60.000-es seregének ne legyen dolga a fegyvertelen lakossággal, azaz, hogy ne kelljen a különböző rendszabályoknak érvényt szerezniük, minden nagyobb orosz alakulat mellé egy kis létszámú osztrák egységet is osszanak be. Ekkora sereget azonban nem volt könnyű a háborús viszonyok között kordában tartania. Bár Paskievics herceg - ki egyébként a rétsági csatában személyesen is részt vett, oldalán Konstantin Nyikolajevics nagyherceggel, a cár másodszülött fiával - a rekvirálást nem tartotta szerencsésnek, ám ha akadozott az ellátásuk, bizony a katonák is maguk módján oldották meg gondjaikat. A cári sereg ellátásához ugyanis naponta 2 000 mérő gabona, 2 000 mérő zab, 2 000 mázsa széna, 150 szarvasmarha és 15 000 icce pálinka volt szükséges.

A cári katonák nem csupán hadi események miatt jelentettek országunkra megpróbáltatást, hiszen bebizonyosodott, hogy az 1849. évi kolerajárványt a korábban Galíciában és Lengyelországban kolerafertőzött területen állomásozott cári hadsereg katonái hurcolták be. A járványnak Rétságon 6, Diósjenőn 24, Bánkon pedig 48 halálos áldozata volt.

A szabadságharc után az új közigazgatási szervezetben Rétságra került a szolgabírói hivatal, s miután a közigazgatási apparátus mellett a csendőrség kapott nagy szerepet a megtorlásban, Tolmácson és Rétságon zsandár-szakaszparancsnokságot hoztak létre.

A szabadságharc bukása után a hatalom élénk érdeklődéssel követte a volt honvédek életét, feltételezve, hogy a rebellis vér nem tud belenyugodni a rövid életű szabadság elvesztésébe. Olykor nem is volt alaptalan az aggodalmuk, hiszen tudomásunk van például arról, hogy Pusztaberken, Tersztyánszky Zsigmond, egykori honvédtiszt birtokán titkos összejöveteleken gyakorta találkoztak a hazafias érzelmű volt honvédek és tisztek, s visszavárják a forradalmat. Diósjenőn Nagy Mihály református lelkipásztor volt a kossuthi eszmék paraszának fő őrzője.

Sokan inkább vállalták a bujdosást, mint a császári hadseregben való szolgálatot. Felsőszátok tizenegy honvédjéből kilenc, Bánk tizenkét honvédjéből nyolc, Agárd kilenc honvédjéből négy, Romhány tizenkilenc honvédjéből nyolc, Kosd huszonhárom honvédjéből tíz, Diósjenő harmincnyolc honvédjéből tizenhárom volt szőkevény.

A közigazgatás vezetőit kötelezték arra, hogy rendszeres jelentéseket küldjenek a volt honvédekről. Egy ilyen összeírás révén tudunk a Rétságról származó 48-as katonák névsoráról. Az összeírást Rétságon Zsubritzky István hites jegyző készítette 1850. április 22-én, a pusztaszántói névsor Sooky János szántói közbirtokos tollából született ugyanazon a napon.

Emlékezetüket tábla őrzi a művelődési központ falán: Bánszky György, Bartos György (?), Dubovszki Márton, Erdős József, Gressl Alajos, Hekli József, Kramlik János, Kuppis Gusztáv őrnagy, Lévy Károly, Macska György, Sklenár Pál, Szabó István, Szeidler István, folkusfalvi Thomka Lajos százados, Tóth Mihály, Vilang János.

A forradalmi eszmék, indulatok tehát csak a hamu alatt izzottak tovább. Széchenyi Zsigmond az alábbi hangulatjelentést küldte Tereskéről 1853. február 18-án. „*A nép hangulatáról és a bélyegzett egyénekről jelentéseket tárgyazó rendelésre, méltóságodnak van szerencsém hivatalos alázattal jelenteni, hogy a bélyegzett egyének viselete, ámbátor napról-napra a hadi mozgalmak nagyobb híre terjed, csendes, egykedvű, nem engedik észre vetetni, mintha a jelen eseményekhez valamit építve kárörömmel lennének. Inkább a nyugodt, békés állapotot, a személy és vagyoni bátorság biztosítását óhajtják. Szinte fájdalommal látszanak érezni leginkább az alvégeken divatozó, de már feljebb is elharapódzott rablási eseményeket. Nem különben a nép is ezen egyetlen veszélyt látja csak és ettől szabadulhatni, ez alól felmenteni legfőbb vágya. A megkegyelmezett egyénekről tiszti tudósításomat szinte mellékelni van szerencsém.*”

A csendőrség és a katonaság működése olyan hatásos volt, hogy I. Ferencz József király nyugodtan ellátogathatott 1894 szeptemberében egy hadgyakorlat alkalmával egész udvartartásával Nógrádba. A szabadságharcot vérbe fojtó királyt a megye nyugati felének úri fogatos hintói diadalkapuvál várták Rétságnál, s csatlakoztak a királyi menethez. A látogatás előkészítését a minden részletre odafigyelő körültekintés jellemezte. Balassagyarmat főszolgabírájának rendelete szerint például tilos volt ebből az alkalomból tíz napig a trágyaszállítás, az ostorpattogtatás, a marhák, szárnyasok, sertések legelőre való kihajtása, az ebek utcára engedése. A fuvarosok, kocsisok kétszáz méterrel e menet előtt ki kellett térniük az útból, s levett kalappal kellett, hogy várakozzanak a királyi hintó elhaladtára.

Látnivalók Rétságon

A római katolikus templom

Már a török hódoltságot megelőzően is volt temploma, amelyről Dwornikovich váci püspök jelentésében az áll, hogy “rongált ugyan, de javítható”. Lakosai a protestáns tanok terjedésével reformátusokká lettek. Egy 1643-ból származó összeírás szerint a rétsági reformátusokat a drégelypalánki szuperintendenciához tartozóként sorolják fel. Pongrácz maga is kálvinista prédikátort jelez az Információjában, ki a Vattay földesúr házában lakik.

Nógrád megyét egyházkormányzati szempontból már a XV. század előtt két részre osztották. A megyének nagyobb része az esztergomi érsekség irányítása alá tartozott, ezt nevezték Nagy-Nógrádnak, s így Kis-Nógrád pedig a váci püspökség fennhatósága alatt volt. A két püspöki megye között húzódó határ több ízben is viták forrása volt, hiszen mindkét egyházi hatalom törekedett az általa jogosnak vélt előnyök behajtására.

Így például Rétság 1553-ban az esztergomi egyházmegyéhez tartozott, több más környékbeli településsel együtt, melyeket egyébként a váci egyházmegye tartott nyilván. A területi kérdés még az 1574. évi országgyűlést is foglalkoztatta. Miksa, bár a végleges döntést elnapolta, úgy határozott, hogy addig is a váci püspökséghez tartozzanak a kérdéses települések. Miután a probléma végleges megoldása nem született meg, így fordulhatott elő, hogy 1629-ben Pázmány Péter, ismét az esztergomi érsekség nógrádi főesperességének területéhez sorolta az említettek között Rétságot is, mint önálló plébániát.

A katolikus vallás újbóli térhódítása attól az időponttól számítható, mikor 1713-ban Berkes András nagyprépost megvásárolta Vattay Jánostól a falu egy részét. Így került birtokosként Rétságra a váci káptalan, mely jelenlegi templomát is építette 1729-ben, Szent András tiszteletére. Az egyház ekkor Nőtincshez tartozott filiaként, mindaddig, míg 1787-ben - az egyházmegye átszervezése alkalmával - önálló plébániáját meg nem szervezték. A plébános egy évig Tolmácson lakott, míg a plébánia fel nem épült számára. A református egyházközség 1728-ban már nem állott fenn.

Az első plébánosa Hampel Pál volt, ki nagy ügybuzgalommal végezte a munkáját, mely nem minden esetben volt könnyű.

Az egyház mindig is a tudás fellegvára volt. Helyi képviselői is a település legműveltebb emberei közé tartoztak. A rétsági plébánia könyvtára is szépen fejlődött. Különösen a nagy tudású Kontsér József plébános ideje alatt, mikor - 1817-ben - a könyvtár 81 kötetet foglalt magában. Különlegessége egy szlovák nyelvű kéziratos kántorkönyv volt.

Canonica Visitatioja / egyházlátogatási jegyzőkönyv / 1832-ben készült. Ebben szerepelnek az alábbi adatok közül két adatra érdemes felfigyelni. Az egyik, hogy Rétság lakónépessége szinte kizárólag szláv anyanyelvű volt, s csak csekély részben voltak közöttük, kik Tolmácson laktak. Kovács Géza tolmácsi lelkész kutatásai is alátámasztják ezt. A másik figyelemre méltó szám, az össznépeséghez viszonyítva magas létszámú magát németnek tartó hívek száma. Róluk sajnos keveset tudunk

1859-ben Pusztaszántón az Ökörhalasi (vagy Ökörhallási) hegyen egy feszületet emeltek a hívek. Miután arról is szól a feljegyzés, hogy alatta egy Szent Urbán kép állott, arra következtethetünk, hogy erre volt a település egykoron nevezetes szőlőtermő területe. Szent Urbán ugyanis a szőlőtermelők, borászok védőszentje.

Az 1883. évi *Canonica Visitatio* úgy rendelkezik, hogy Tolmácson mindig magyarul, Rétságán pedig felváltva magyar és tót nyelven tartassék az istentisztelet. Miután azonban egyik héten Tolmácson, másik héten Rétságán volt szentmise, így csak négyhetente jutott magyar nyelvű prédikáció Rétságára. A hívek egy csoportja, Balázs Ferenc főszolgabíró indítványára, küldöttséget menesztett annak érdekében, hogy mindig magyarul szóljon a prédikáció. Ezzel párhuzamosan arra nézve is intézkedtek, hogy az iskolában is kizárólag magyarul tanítsanak, eddig ugyanis kizárólag a tót nyelv volt használatos az oktatásban.

Egy 1901-ben kelt leltár szerint a rétsági plébánián még megvolt a két rézmetszetű régi pecsét, valamint a 3 db kaucsukból készült új is, melyek közül egyik a rétsági iskola, a másik a rétsági plébánia, a harmadik a tolmácsi iskola pecsétnyomója volt. A könyvtár ugyanekkor 386 könyvből állott, melyből 156 volt magyar, 36 német, 17 tót és 177 latin nyelvű. Köztük volt a kézzel írt *Historia Domus* is.

Vimmer Ferenc rétsági plébános 1908. március 10-én levelet írt a püspökségre, melyben az egyházközsége aláztos kérvényét terjeszti elő, annak tárgyában, hogy a plébánia földjéből házépítés céljára kihasítandó földterület tervrajzát jóváhagyni szíveskedjenek. Az indoklásban szerepel, hogy egyrészt a plébánia jövedelme ezen ajánlat folytán emelkedni fog, másrészt pedig a község fejlődésére fölöttébb előnyösnek látszik a tervezet. Annál is inkább, miután nincs a közelében terület, hol a község építkezhetne, bővílhetne. Nagyon valószínű, hogy néhány év múlva még nagyobb területet is ki fog sajátítani, mert adóhivatalt is fog kapni a község, ha lakáshiány nem lesz. Az így befolyt összegben rövid időn belül 2-3-szor annyi földterület vásárolható, mint amennyivel jelenleg bír a plébánia.

Dr. Zsitvay Tibor igazságügyminiszter 1929. június 9-én megtekintette a templomot, s úgy látta, hogy annak befogadóképessége tarthatatlan, ezért okvetlenül ki kell bővíteni. Ígéretet tett, hogy mindent el fog követni annak érdekében, hogy a bővítéshez szükséges összeget előteremtse. Igyekezete úgy tűnik, eredménytelen maradt, hiszen Nagy Géza plébános a következő év júniusában a templom renoválására kér csupán engedélyt.

A templombővítés 1933-ban valósult meg. Pichler István plébános az alábbi jelentést írhatta: *“Kis templomunk megnagyobbítását befejeztem. A berendezés is készen. Szépen sikerült minden, tekintve a rendelkezésemre álló csekély összeget. ... November 30-ára, Szent András napjára kezdtem hirdetni a szentelést. Ez nálunk a hivatalos búcsúnappal.”* Miután az építkezés miatt egyébként is elmaradt a püspöki látogatás, felszentelésre a püspököt kérte fel. A felújítás 11.000 pengőt meghaladó mértékű összegének nagy részét - 9.000 pengőt - egy magát megnevezni nem akaró jótévő kamatmentes kölcsönéből fedezték.

A második világháború és az azt követő időszak rendkívüli megpróbáltatásokat hozott az egyház számára. Dr. Jancsó János, az akkori rétsági plébános így írt az egyházi feletteseinek: *“A Jóisten kegyelme eddig megőrizte engem is híveim körében, bár többször kellett szembenézni a halállal.”*

A Mindszenty emlékmű

Az egykori laktanya bejárata melletti emlékparkban egy kettős emlékmű hirdeti, hogy a hercegprímás itt töltötte fogsága után az első szabad éjszakáját, a mellette álló kopjafa pedig mártírhálált halt kiszabadítójára emlékezik.

A forradalmi események nem kerültek el a rétsági laktanyát sem. Az alakulat országszerte elismert, elit-alakulat hírében állt. Parancsnoka Garami Lajos alezredes, törzsfőnöke Pálinkás (Pallavicini) Antal őrnagy volt.

1956. október 30-án este telefonhívás érkezett Felsőpetényből. A kastélyban fogva tartott Mindszenty József bíborost az őrizetére kirendelt államvédelmi személyek a továbbiakban nem őrzik, és ezért segítséget kértek a bíboros személyi biztonságának védelme érdekében. Önkéntesek egy kis csoportja vállalkozott a feladatra: a bíborost a rétsági laktanyába kísérték. Mindszenty Józsefet Pálinkás őrnagy szobájában helyezték el, s itt fogadta a tiszteletére érkező látogatókat és áldotta meg a katonákat.

Pálinkás őrnagy október 31-én a reggeli órákban Budapestre kísérte a bíborost. A hercegprímás érkezését személyesen jelentette Tildy Zoltán államminiszternek.

Az 1956-os eseményeket követően Pálinkás őrnagyot - végrehajtott feladataért - számos támadás érte, így 1957. január 4-én, saját kérésére leszerelték. 1957 februárjában több társával, köztük Garami ezredessel, valamint a Mindszentyt Budapestre kísérőkkel együtt letartóztatták és bíróság elé állították. Több év börtön várt rájuk. Pálinkás Antalt első fokon 15 évre, majd másodfokon - 1957. november 10-én - kötél általi halálra ítélték. Az ítéletet december 10-én végre is hajtották. Az ítéletet 1989-ben a Budapesti Katonai Bíróság semmisnek mondta ki, s a honvédelmi miniszter 1990. július 16-án posztumusz ezredessé nevezte ki őt. Emlékére a dandár kopjafát állított 1991. október 24-én, s minden év októberében ünnepséggel emlékeznek a jeles napokról.

A helytörténeti kiállítás

Egy város életéhez az is hozzátartozik, hogy múltját is felkutatja, annak érdekében, hogy okulva belőle helyesen lássa a jövőbe vezető utat is. Ez a célkitűzés vezette a rétsági önkormányzatot, mikor úgy határozott, hogy egy felszabaduló épületét felújítva kialakítsa a Civil Szervezetek Házát, s benne létre hozzon egy helytörténeti állandó kiállítást is.

A kiállítás első termében a környékről előbukkant régészeti leletek, régi térképek másolatai, valamint egy tablósor látható Szebellédy László életéről. Az európai hírnű vegyészprofesszor 1901-ben született Rétságon. A tárlókban a várossá nyilvánítás dokumentumai, s régi rétsági pecsétek láthatók.

A második terem tárgyai két részre oszthatók. Az egyik vonulat a kenderfeldolgozás teljes népi eszközsorát mutatja be, a tárlókban pedig a rétsági múlt egy-egy szeletét – kiadványokat, háborús dokumentumokat, iskolatörténeti emlékeket láthatunk, illetőleg a Rétsághoz kötődő nevezetes emberek – Fényes Szabolcs, Vaszary János, Surányi Endre - életútját ismerhetjük meg. A falakon régi képek sorakoznak a letűnt korok Rétságjáról: a strand képe fürdőzőkkel a 30-as évekből, a vasútállomás, a Szabó féle vendéglő, melyet Mikszáth és Petőfi is megemlít írásaiban, a „Mi házunk”, azaz a régi kultúrház és természetesen sok régi utcakép. A kiállítást Misik Tamásné, bájos sústyafigurái színesítik. Ez évben két újabb kiállításrészrel gazdagítottuk a bemutatót: a rétsági honvédség hat évtizedének képeivel, valamint a Jásztelekpuszta múltját ábrázoló fotókiállítással.

Nevezetes rétságiak

Szebellédy László

1901. április 20-án született Rétságon, Szebellédy Ferenc és Pohl Mária gyermekeként. Szebellédy László Ferenc Nándor néven jegyezték be születését a katolikus egyház anyakönyvébe. Édesapja gyógyszerész volt, kit egyik néne nevelt fel, s mint árva gyermeket ki is taníttatta. Rétságon bérelte a gyógyszerterát, s azt feljegyezték róla, hogy gazdag könyvtára volt. Édesanyja egy fővárosi tisztviselő lányaként, okos, intelligens asszony volt. Nem sokkal kis fiuk megszületése után a család átköltözött a Győr megyei Tét nevezetű nagyközségbe. Itt nevelkedett fel a kis László.

Tanulmányait a soproni, majd a győri gimnázium után a budapesti tudományegyetemen végezte, s 1923-ban gyógyszerészi oklevelet szerzett. Ezt követően előbb az egyetem 1. számú Kémiai Intézetében dolgozott. Két évvel később már Winkler Lajos professzor - a Magyar Tudományos Akadémia tagja - mellett tanársegéd lett. Kezdeti időszakáról így ír Móra László, Szebellédy László életrajzírója: "Winkler professzorhoz bejutni kitüntetésnek számított, mert közismerten sokat követelt a szigorú professzor az általa szatirikusan "diplomavadász"-nak nevezett jelöltektől, kik szerinte csak a cím megszerzésére törekednek anélkül, hogy elmélyednének a stúdiumokban. Szebellédy azonban nem tartozott ezek közé és ennek rövidesen tanújelét adta. Már az első hónapokban kiemelkedett szorgalmával, megbízható, alapos munkájával, úgyhogy Winkler egyik új eljárása pontosságának megállapításával őt bízta meg. Kidolgozott eljárását az oldott oxigén meghatározására kis vízmennyiségekben Winkler professzor 1923. december 24-én elküldte Berlinbe, és az rövidesen meg is jelent *"Bestimmung des gelösten Sauerstoffs mit kleinen Wassermengen"* címmel. Ebben a javasolt eljárás pontosságának megítélésére azokra az értékekre utalt, amelyeket Szebellédy László kapott. A szigorú professzor elégedettségét azzal mutatta ki legjobban, hogy maga mellé vette tehetséges tanítványát és a bölcsészettudományi kar 1925. április 29-i ülésén a tanszékén megüresedett gyakornoki állásra Szebellédy László megválasztását javasolta. Később adjunktus, 1934-ben az analitikai kémia magántanára lett. Állami ösztöndíjjal több ízben is járt külföldi tanulmányúton. Dolgozott Treadwellnél Zürichben és Böttgernél Lipcsében. 1939-ben nagy mestere utódjaként professzornak nevezték ki a tudományegyetemen. Az újonnan szervezett szervetlen és analitikai kémiai tanszék élére került.

Szebellédy László tehát a huszadik század első felének legmodernebb és legjelentősebb analitikusa volt. Gazdag tehetségének további kibontakozásának azonban útját állta korai halála. Hosszú szenvedés után, 43 éves korában hunyt el rákban Budapesten, 1944. január 23-án.

Glaser Lajos

Édesapja, Dr. Glaser, József - a rétsági magyar királyi járásbíró volt, ki a falu közéletében 18 jelentős szerepet vállalt. Tagja volt például a település legprominensebb polgárait felsorakoztató iskolaszéknek is.

Dr. Glaser Lajos 1903. március 30-án született, Rétságon. Egyetemi tanulmányait a budapesti közgazdaságtudományi egyetemen végezte. Az 1931/32-es év folyamán mint német csereösztöndíjas Karlsruheben folytatott tudományos kutatásokat. Feldolgozta a karlsruhei gyűjtemény magyar vonatkozású térképészeti anyagát. 1933-34-ben, mint a budapesti gazdasági-földrajzi intézet tanársegédje, belföldi kutatási ösztöndíjat is élvezett. 1934-ben a Magyar Nemzeti Múzeum levéltári osztályánál alkalmazták. Szerencséjének köszönhető, hogy tanárai között tudhatott két neves földrajz tudóst is. Cholnoky Jenőt, valamint gróf Teleki Pált is, ki a tanácsköztársaság utáni rendszernek miniszterelnöke volt. Telekinek tanársegédje is lett, s az ő ajánlása nyomán került be az Országos Levéltár szolgálatába, hol a földrajz-történeti vonatkozású archivális anyag feldolgozását végezte. 1935-36-ban újból belföldi ösztöndíjat nyert el. Munkáit nagy műgond, a források mélyére hatolás és az adatközlések pontossága jellemzi. 1940-ben gyakornok, majd 1943-ban őr lett az országos levéltárban. Mint zsidó származásút, 1944-ben német fasiszták elhurcolták, s a deportálásból nem is tért többé vissza. Az utolsó életjelet a Bácskában található kis dunaparti településről, az Apatintól délkeletre található Gombosról /ma Bogojevo/ küldte.

Főbb munkái:

- A Dunántúl középkori úthálózata - Magyarország helyzete az európai gazdaságban
- Kelet Dunántúl a honfoglalás és a vezérek korában. Fejér vármegye kialakulása.
- Az Alföld régi vízrajza és a települések.
- A karlsruhei gyűjtemény magyar vonatkozású térképanyaga
- Alkotmánytan és közigazgatástan /Steinecker Ferenc előadásai nyomán szerkesztette Bokross E. Bélával/

Munkatársa volt az 1936-ban megjelenő Új Lexikonnak, s miután térképtervezéssel is foglalkozott, ő készítette többek közt a nagy sikerű Hóman – Szekfű-féle Magyar történet képeit.

Fényes Szabolcs

Olyannyira Budapesthez fűződik az élete, hogy van olyan lexikonunk, mely úgy tudja, hogy Budapesten is született. Pedig Nagyváradon látta meg a napvilágot 1912. április 30-án. Hetényi Rezső, rétsági szolgabíró írja visszaemlékezésében, hogy 1927 táján Rétságra költözött, az akkori főszolgabíró - Baranyi Tibor - sógora, Fényes Lóránd mérnök, ki mint nótaszövegíró is elismertséget szerzett már magának. Fiát, Szabolcsot afféle csodagyereknek tartották. *“Ott bontakozott ki szemünk láttára zenei tehetsége. Mint 14-15 éves fiú már dalokat komponált”* Siklós Albertnél, a nagyszerű zenepedagógusnál tanulta 1927 és 1931 között a zeneszerzés tudományát. Ebben az évben - 1931. április 24-én -, még az érettségije előtt, mutatták be első művét. Vajda Ernő három felvonásos zenés vígjátékához, A három című darabhoz írt zenével mutatkozott be.

Az igazi sikert, a szintén Rétságon keletkezett Maya című operett hozta meg számára. A még csak 18 éves fiú zenéje világsiker lett. A bemutatón - 1931. december 10-én - Honthy Hanna játszotta a címszerepet a Fővárosi Operettszínházban. Tizenkét európai országban került a későbbiekben színpadra. Ezek után aztán már megnyíltak előtte a lehetőségek, s nem volt már többé ismeretlen vidéki, szemtelenül fiatal zeneszerző. Ő pedig utánozhatatlan munkabírással ontotta a szebbnél-szebb dallamokat, s vált a könnyűzene egyik legnépszerűbb, sokat foglalkoztatott hazai művelőjévé. Muzsikája invenciózus, áradó s lírai szépségekben gazdag.

A harmincas években Fényes Péter néven dolgozott Németországban, a berlini UFA filmgyárnak, majd 1942 és 49 között a Fővárosi Operettszínházat, ezt követően 1957-ig a Vígszínházat, s 1960-ig ismét az Operettszínházat igazgatta. Kivételes zenei tehetségét szinte elképzelhetetlen mennyiségű zenemű örzi számunkra. Termékeny életét mintegy félszáz operett, musical, zenés játék, szimfonikus könnyűzene, másfélszáz film zenéje, s kb. 600 dal, chanson, sláger jelzi. Három önálló szerzői nagylemeze jelent meg. Sikereit Erkel-díjjal /1964/, érdemes művész /1972/ és kiváló művész /1980/ kitüntető címekkel ismerték el.

Műveit oly nagyszerű színészek vitték sikerre, mint Honthy Hanna, Csontos Gyula, Latabár Kálmán, a felesége: Csikós Rózsi, Tolnay Klári, Rátonyi Róbert, Németh Marika, Bodrogi Gyula, Latinovits Zoltán, s még sokáig sorolhatnánk a minden bizonnyal igazságtalanra sikeredett névsort.

Vaszary János

A Vaszary család ősei a családi hagyomány szerint a Bakonyban honos Zsedényi nemzetséghez tartoztak. Közülük két testvér elköltözött a Veszprém megyei Vaszar községből, így őket környezetük már a „Vaszari testvérek”-nek nevezte. Leszármazottaikat pedig már erre a névre is anyakönyvezték.

Vaszary János Kaposvárott született a kiegyezés évében 1867. november 30-án. Apja főgimnáziumi tanár volt. A család apai és anyai ágon egyaránt kiterjedt papi rokonsággal rendelkezett, közülük Vaszary Kolos vitte legtöbbszörre, hiszen a pannonhalmi főapátság után Magyarország hercegprímásává választották.

Felesége írásából tudjuk, hogy Vaszary „mindent lerajzolt, amit látott, iskolafüzetbe, újság szélére ... alakokat formált agyagból, puha kenyérbélből, bodzabélből, mindenképp”. Egy alkalommal lemásolt még gyermekkorában egy papírpénzt, mit egy élelmesebb társa el is költött anélkül, hogy rájöttek volna a turpisságra.

A kolozsvári piarista gimnázium után Pestre került a Mintarajztanodába, hol a kor legnagyobb művészeitől tanulhatott. Ezt követően a müncheni akadémián képezte magát, majd Párizsba, a festészet fővárosába utazott. Nagy hatással volt rá egy római utazás. A századvég jelentős kiállításain már egyre gyakrabban szerepel a neve. Elismertségét jelzi, hogy mind több művészeti társaság hívja meg őt tagjául.

1904-ben ismerkedik meg egy budai család szalonjában a rétsági főszolgabíró leányával, Rosenbach Máriával. Szerelem volt az első látásra, s hamarosan elhatározták, hogy össze is házasodnak.

A Rosenbach család Belgiumból származik. Első ismert őse Becke Bernát, ki 1629-ben Reval város tanácsosa volt. Fia, Bernát, 1643-ban kapott címerlevelet és Pomerániában királyi adományt Gusztáv Adolf svéd királytól. Rosenbach Jakab részt vett Nógrád vármegye 1797. évi nemesi felkelésében, az ő unokái közül, dr. Rosenbach Emil vármegyénk tiszteletbeli főügyésze, Sándor pedig az egyik legjelentősebb helyi földbirtokosként a nógrádi járás főszolgabírója volt.

Az esküvő előtt még egy spanyolországi útra indult, honnan minden nap levelet írt menyasszonyának Pusztaszántóra, hol a boldog ara a nyári hónapokban tartózkodott apja birtokán. A tanulmányút után azonnal Pusztaszántóra sietett, s az esküvő dolgait intézendő, gyakran megfordult Rétságon és Szántón.

Látogatásai során mély élményként hagyott nyomot benne a színes népviseletbe öltözött falusiak látványa. Méltatói ezt a pillanatot tartják impresszionista korszakának kezdetét. Az 1905-ben készült kép a „Pihenő nógrádi búcsúsok”-at ábrázolja. *“Parasztjait fokozatosan beragyogja a napfény, amely ugyan még csak a lombokon szűrődik át, de ahová elér, ott felcsillantja a színeket a földre telepedett lányok és asszonyok ruháin. Korábbi parasztképeinek sorsszerűsége itt feloldódik a pillanat varázsában. A fény és a szín bűvöletében, valódi impresszionista látványélményből keletkezett ez a festmény.”*

A Nemzeti Szalon rendezte meg 1906-ban első önálló kiállítását. A házaspár nyáron Tatára, télen pedig a krisztinavárosi lakásukban lakott, de felesége édesapjának 1910. évi haláláig gyakran megfordultak Rétságon. Ezt követően a családi birtok eladása alapozta meg viszonylag gondtalan életüket. Ezáltal vált lehetővé, hogy feleségével együtt Münchenbe, majd Párizsba utazzon és további tanulmányokat folytasson.

Felhasznált irodalom

A magyarországi hadjárat 1849. Orosz szemtanúk a magyar szabadságharcról, Budapest, 1988.

A rétsági körjegyzőség iratai, Nógrád Megyei Levéltár, Balassagyarmat

Dr. Borovszky Samu /szerk./ Nógrád vármegye, Budapest 1911.

Chobot Ferenc: A váci egyházmegye történeti névtára, Vácott, 1915.

Hetényi Rezső: Így is lehetett, kézirat

Kovács Géza: Adatok Tolmács község történetéhez, Tolmács, 1993.

Dr. Ladányi Miksa: Nógrád és Hont vármegye, Budapest, 1934.

Makkai László: Nógrád megye története 1848-ig, /in.: Magyarország műemléki topográfiája, Nógrád megye műemlékei/ Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.

Mátray Gábor: Töredék jegyzemények Magyarország történetéből 1848/49-ben, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1989.

Mezei Ottó: Vaszary János és/vagy az új reneszánsz, Komárom-Esztergom Megyei Múzeum, 1963.

Dr. Móra László: Szebellédy László a magyar analitika nagy művelője, Budapest, 1981.

Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal, Pest, 1857.

Dr. Szarka Gyula: A váci egyházmegye történeti földrajza a török hódítás korában, Vác, 1940.

Varga Lajos: A váci egyházmegye történeti földrajza, Vác, 1997.

Végh József: Rétság, Mikszáth Kiadó, Horpács, 2000.

KALLIOPÉ KOSARÁBÓL

Kornai János: „A gondolat erejével” című könyvét emeltem ki, amely nem csak terjedelmes és nagy alakú, hanem nagy formátumú mű is. A testes 400 oldalas könyv alcíme: Rendhagyó életrajz. A cím és a műfaji besorolás egyszerre fejezi ki a szerző leglényegibb attitűdjét: a gondolat elsődlegességét és a szemléleti pontosságot. Intellektuális önéletrajzot írt, amely „egy memoár és egy esszé sorozat ötvözeté”.

Kísérletet sem tehetek, hogy akár csak vázlatosan is bemutassam a tudóst (mi végre a 400 oldal?). Ám aki végképp nem hallott róla, annak, muszáj vagyok néhány tényt felsorolni, hogy előbb az *embert*, aztán a *tudóst* elhelyezhesse a „nagy egészben”.

Az önéletírás az eredés, a forrás helyétől indul: a felvidéki nagyapától, aki Trencsénben volt lakatosmester. Az ő műhelyében készült a trencsényi híd, s hogy a dolog ne legyen csattanó nélkül: a derék mestert Kornhauser Károlynak hívták. Fiát példás szorgalma okán már Pesten találjuk, mint dr. Kornhauser Pál, a „német követség jogtanácsosa”. Szenvedélyesen szereti az operát, azon belül is Wagnert. 47 éves, amikor megszületik Kornhauser (Kornai) János nevű fia. A történeten szorítva: János fia alig öt éves, amikor Hitler hatalomra jut. Akkor is voltak divatos szavak, pl.: „Gleichschaltung” (egységesítés), ami alatt momentán azt értették, hogy a zsidók „szûnjenek meg létezni”. Kicsivel később a nagyapa műhelyénél a Hlinka Gárda követelte ugyanezt, csak az alanyt megkettőzték: zsidó és magyar. Másutt Vas Gárda volt, Hitler meg a hasát fogta a röhögéstől. (Ez persze, 50 millió ember halála *hiján* csak mellékszál!)

A fősodor; hogy egy jómódú zsidó polgárcsaládnak - az „egységesítés” folyamánként szűkülő léhelyzetében -, kitűnő képességű gyermeke önerőből építi föl önmagát. A magáévá tett könyvek számát illetően a „fal” és „habzsol” kifejezésektől valami nagyobb léptékű illik ide. Értjük be a kifejezhetetlennel.

Annak a kornak sorsokra terített történelméből máig ható típusos példák maradtak. Ami nem feltétlenül az ember szabad választásán múlt. Ám aki szabadon választott; az dachból, vagy a túlélés miatt, esetleg hite miatt lett ilyen-olyan. Kornai János ez utóbbiak közé tartozott, így 1945-től datálódik „korszerű” neve.

A dolgokat fillérezve, „mit tenne Ön”, ha úgy serdül fel, hogy

- egyvégtében azt sulykolják az agyába, hogy „kártévő vagy”,
- ha azt hallja, hogy „léte a világ romlása maga”;
- ha kizsákmányolónak nevezik (és valóban vannak kizsákmányoltak);
- ha kamasz és eszmét meg közösséget keres;
- ha már mindent elvettek a gyerekkorból és desszertnek meghintették egy világháborúval, amiben tehervagonok indultak Auschwitzba;
- ha már elfogyott a kenyér és a túlélés is csak véletlenszerű;
- ha találsz egy gondolatot, ami magasabb, mint az aznapi nyomorúság;
- mondd, mindenkori halandó, Te mit tennél?

Ifjonti fejjel mérlegelni próbál az ember, de az életösztön erősebb. Háta mögött egy kifosztott polgári jólét és egy európai műveltség, amit a náciizmus mélyen felszántott. Identitás-zavar, lélekrombolás és annak felismerése, hogy így tovább létezni nem lehet. Eredetiben olvassa Marx Töké-ét, nyitott szemmel jár: meggyőződésévé és *hitévé* válik, hogy csak a szocializmus és majdan a kommunizmus az, amely helyrebillenti a világ megdőlt tengelyét. Egy pillanatig sem morzsolgatta a megszabadulás és a felszabadulás álproblémáját.

Kitűnő képessége és az eszme iránti hite helyezi őt a Szabad Nép nevezetű laphoz, melyről annyit feltétlen tudni kell, hogy az Isten /Rákosi Mátyás/ után, az első volt. Szavát nem csak itták, de itatták is /Szabad Nép-félórák/ - hatalom volt a hatalmon belül.

1956 – a Rubicon. Kicsiny képzavarral: a vízvázasztó.

1957 tavaszára - valahogy - mindenki döntött. A hatalom, a talpnyalók, a mártírok, a „kitántorgók”, az értelmiségiek és az „istenadta nép” is, ki-ki tehetsége és belső ereje szerint.

Kornai János úgy döntött, hogy nem kéri felvételét az újjászerveződő hatalom háttércsapatába. Mint annyi más értelmiségit, fizikailag őt is bezárta 1956 traumája és annak gyakorlati kifutása. A „splendid isolation” helyzetét, a „fényes elszigeteltség” állapotát választotta. Kívülálló lett, olyannyira, hogy az 1968-as reformereket is visszautasította. Csendben és szívósan tudóssá képezte magát. Szellemi célkeresztjében a „mindenséggel mérd magad” kihívása lebegett. Elérte. A világ egyik legtekintélyesebb egyetemén, a Harvardon, elnyerte az „örökös professzor” címet. A Magyar Tudományos Akadémia csak kullogott a nemzetközi elismerések után. Magyar sors, ám Kornai János maradt – tántoríthatatlanul.

Rendhagyó önéletrajzának másik vonulata a közgazdaságtudományi művek eszmei-gondolati keletkezésének körülményei, melyek azért érdekfeszítőek, mert kortörténet. Gazdasági és politikai tükörkép is. Nincs bennük semmi hőbörgő lázas indulatosság, csupán tényfeltárás, elemzés és következtetés. Okosság. Aminek ma – lássuk be – híján vagyunk. A tudós nagyon megkínlódott önmagával – ÖNMAGÁVAL -, amíg saját hitéből – a HITBŐL – a racionalitásba gyógyította magát. E folyamatot felpörgette 1956 ténye.

Ha valaki *tényleg* kíváncsi, hogy milyen volt a létező szocializmus, annak igen ajánlom a professzor nemzetközi hírű munkáit. A hiányt, A szocialista rendszert, Az indulatos röpiratot. Ezekből több ismeretet szerezhet az érdeklődő, mint a mainapság kényelmesen mesélő „hajdani gondolkodó” kései felismeréseiből.

A hiány című „rázós” munkája az akkori idők vajt fülű szakemberei számára a reveláció erejével hatott. Számtalan nyelvre lefordították. Azokban az években és még sokáig, mindenből hiány volt. Még 1990-ben is 8 telefonállomásra 100 fő jutott, addig Európa boldogabb felén az arányszám 60-80 volt. A mű alapvető okfejtése, hogy a szocialista tervgazdaságban meglévő hiány-mechanismusok strukturálisan kódoltak, azaz hosszabb távon reformálhatatlan, fenntarthatatlan. Az idő őt igazolta. S ha már itt tartunk. Kornai János az akkori pénzügyminisztert, Faluvégi Lajost kérte fel lektornak, aki a feladatot „lejjebb adta”. Az illetékes osztályvezető igen zavarba került, ezért magát a szerzőt kérte meg, hogy írna-e egy véleményt a munkáról. A professzor kapott az alkalmon és a szocializmus dodonai szótára alapján megírta a jelentést: egyfelől és másfelől. Szerencsére a könyv nemzetközi sikert aratott. /Egy darabka „velünk élő történelem”./

Kornai Jánost munkássága miatt tisztelni *kell*. Szeretni azonban csak egyéni érzelmek alapján lehet. Én azért szeretem, mert itt maradt, mint mérlegelő, józan és honszerető „muszáj-Herkules”. Ha annak az évnek november-decemberében ő is felkapaszkodik a soproni vonatra, akkor ma bizonyára eggyel több Nobel-díjast tudnánk megnevezni, aki magyar volt, esetleg maradt.

Ma nincs „hiány” a piacon - nem kell 23-nak lenni a fürdőkádra áhítozók sorában -, mint hajdanában. Minden kapható és „minden eladó”. Ezt a hiányt eltörölte a „hiánygazdaság” okozta gazdasági válság. Keletkeztek azonban új hiányok. Az energia-források szűkülése /hiánya/, a munkahelyek hiánya, az emberi értékek ritkulása. Sommásan az új „újkor kihívásai”. Professzor Úr! – lesznek még válaszok vagy válaszlehetőségek?!

/Kornai János: A gondolat erejével, Osiris Kiadó, Bp. 2005. 426 old. + a képek, ára 3980 Ft./

Kázmér

BEMUTATJUK

Záhorszlai Mónika

Nagyorosziból származom, jelenleg is itt élek. A gimnáziumot Balassagyarmaton végeztem, innen a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolára felvételiztem, felkészítő tanárom a somoskőújfalui Földi Péter festőművész volt.

Nyíregyházán 2001-ben végeztem földrajz- rajz szakos tanárként. Festészetből Barczy Pál (Miskolc) és Bodó Károly (Debrecen) voltak oktatóim, ők tanítottak a festészet szeretetére, és, hogy tudjam más szemmel látni, és láttatni a világot. Ezt a tudást kamatoztattuk és bővítettük a főiskola évei alatt megrendezett nyári alkotótáborokban Kéken, Bogácson, Regécen, Hegyközben. A nyári munkák során nem csak a festést és a vázlatkészítést gyakoroltuk, de a kőfaragással és a köfaragással is alkalmunk volt megismerkedni. Valamint rengeteg új élménnyel gazdagodtunk a művészettörténeti tanulmányutak alkalmával Olaszország múzeumaiban és képtáraiban.

2001-től a Debreceni Egyetemen folytattam tanulmányaimat földrajz tanár, majd 2004-től tájvédő geográfus szakon. A földrajz viszonylag gyakorlatias tantárgy ezért volt szerencsénk több külföldi tanulmányúton és terepgyakorlaton résztvenni. Európa csodás tájaira jutottunk el: Erdély, Kárpátalja, Felvidék, Horvátország, Alpok, Skandinávia. Nem utolsó sorban Magyarország Nemzeti Parkjait is végiglátogattuk.

A 2004/2005-ös tanévben a drégelypalánki Általános Iskolában tanítottam rajzot és média ismeretet felső tagozatban és kézműves szakköröket tartottam a Művelődési Házban.

2005-ben fél évet a Bergeni Egyetemen töltöttem földrajz szakosként egy ösztöndíjprogram keretében, így alkalmam nyílt a csodálatos norvég tájak részletesebb megismerésére. A képzéshez itt is több terepgyakorlat és tanulmányút kapcsolódott, így rengeteg olyan helyre is eljuthattunk, ahová átlagos turista soha, bepillantást nyertünk az északi emberek életvitelébe, mindennapjaiba. Nem csak a norvég táj, de az északi emberek kulturája is felkeltette érdeklődésemet, záródolgozatomban Norvégia természeti és kulturális örökségeit dolgoztam fel. Mivel gyönyörű tájakon jártunk, itt vált igazi szenvedélyemmé a fotózás, amellyel 2004-ben kezdtem el foglalkozni, és azóta is amatőr szinten, de töretlen lelkesedéssel művelem.

A tanulás és a munka mellett csupán hobbi szinten jelentkezett először a foltvarrás. Az első foltmozaik faliképet 1996 körül készítettem maradék anyagok felhasználásával. Ennek sikerére számtalan tervet készítettem, majd folyamatosan próbáltam őket megvalósítani, 2003-tól a felhasznált textileket is magam festem, így erőteljes színhatású, de harmonikusabb színvilágú munkák szülehetnek. Könnyebbé, egyértelműbbé vált megtervezésük.

Ruhákat, inget, szoknyát, táskákat, sapkákat szintén varrok, többnyire már meglévő minta alapján, ezeket egyedi tervezésű hímzésekkel, tûfestéssel, gyöngyhímzéssel díszítem. Az alapanyagokat gyakran szintén egyedileg festem.

Lakástextileket is készítek: párnák, terítők, fali textilek, ágytakarók készülnek foltmozaik és hímzés (tûfestés, népi, keresztaszemes) technikával. Rengeteg mintát gyűjtöttem, munkáimhoz ezek szolgálnak alapul, vagy saját terveim, ezen kívül a családban hagyományosan mindig is jelen volt a hímzés, a lakásdíszítést szolgáló kézimunka. Ebben az örökségben nőttem fel. Az első nagyméretű falfestményt (muralia) a kollégiumban készítettem a főiskolai évek alatt. Akkoriban a Dés-Geszi: Dzsungel könyvét hallgattuk a szobatársammal, közben arra gondoltunk, milyen jó lenne egy dzsungelt festeni a kollégiumi szoba falára, a málladozó tapéta helyére. Ez az elképzelés egy hétvége alatt valósult meg, néhány tubus festék segítségével sikerült dzsungellé változtatni a kopár falakat. A trópusi növényvilágnak, állatvilágnak és a vízesésnek nagy sikere lett.

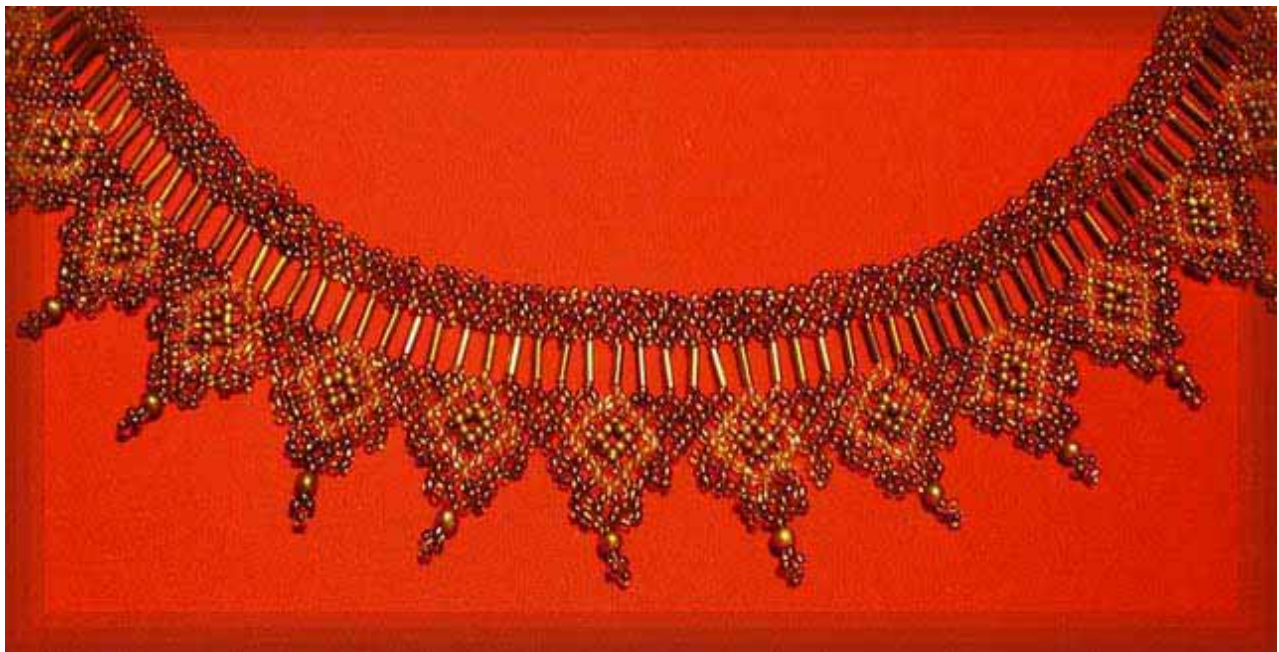
2001-ben kezdtem üvegeket festeni. Kezdetben ajándékba készítettem festett borosüvegeket, mécsesstartókat, vázákat, tálakat figuratív mintákkal. Végül -a foltvarráshoz hasonlóan- kikötöttem az apró, élénk színű kockáknál.

2006-tól a bicskei Zeneiskolások népzene óráit teszi színesebbé egy 3,5X4,5 m-es falfestményem.

A gyöngyfűzést 2006 decemberében kezdtem el és azóta szintén szenvedélyemmé vált ez a sok türelmet, kitartást, precizitást igénylő tevékenység. Az első karácsonyi gyöngycsillagok után, népi motívummal díszített láncokat, sárkőzi ihletésű nyaksíkat kezdtem készíteni. Ezeknek gyöngyfűzés része népi, de a színek és a hímzés saját mintát követ, ennyit beleszövök saját egyéniségemből és színvilágomból. Szándékosan nem törekszem népi tucat-másolatokat készíteni inkább variálom a gyöngyök színét és formáját, a harmóniára törekszem.

Az alapszín kevés kivétellel változatlan, ebbe szövök színben harmonizáló mintákat- ezeket és az alapformákat már gyakran magam tervezem- kerülöm az élénk, kiugró, kontrasztos színeket, viszont gyakran használok néhol csillogó, vagy a végek díszítésére nagyobb esetleg csiszolt gyöngyöt.

A festés a főiskola évei alatt kötelező szinten működött, néha kicsit erőltetetten, a technikai tudás elsajátítása volt a cél. Igazi alkotásra a nyári művésztaborok adtak alkalmat, itt sok jó vázlat született.

Mára ez is inkább hobbivá szelídült, több lehetőség nyílik az önkifejezésre „belsőből festeni”, míg korábban inkább a valóság másolásáról volt szó- ebben nem is igazán tudtam magamra találni. Művész tanárain nyomába nem szerettem volna lépni a kijelölt úton. Az ő festői világukat nagyon távolinak éreztem, amelyen kirajzolódott egy távoli kor lenyomata. Persze voltak példaképeim, a művészettörténeti tanulmányok előrehaladtával egyre nőtt a számuk, ekkor az embert nagyon sok, színes, élénk hatás éri amelyet befogadni is képtelen, később ha elcsendesedett ezekből szelektál és „talán” önmaga lesz.

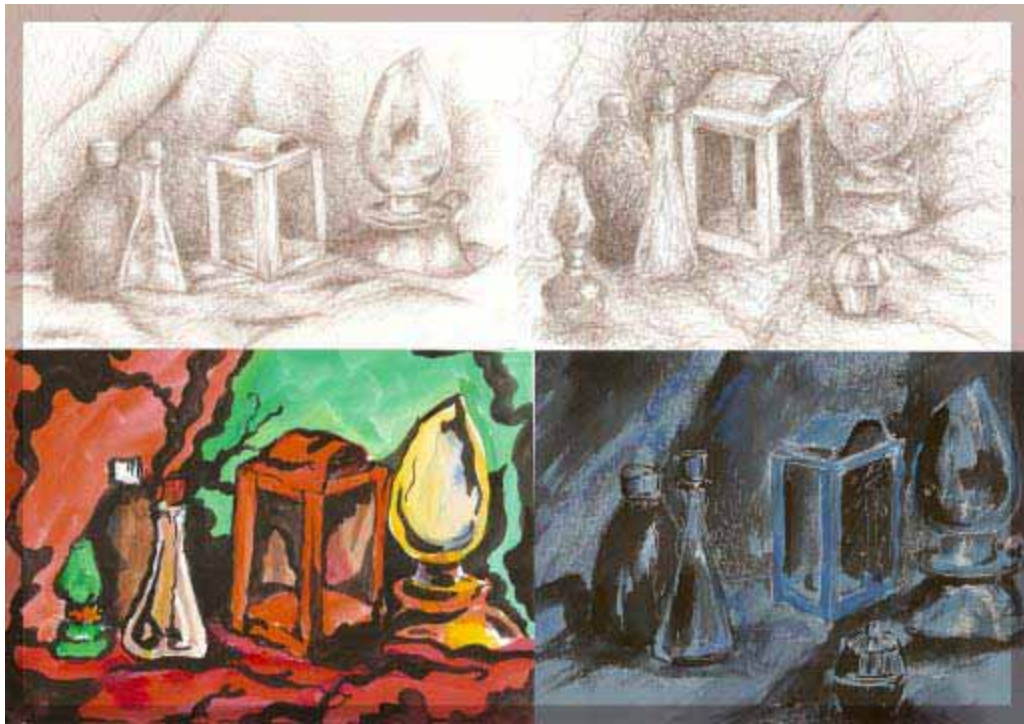
Első rajztanárom Farkas Péterné egy darab papíron egy egyszerű grafitceruzával olyan hihetetlenül érzékenyen tudta visszaadni az erdélyi tájak szépségét, a havasokat, az égig érő fenyőket, a szarvasok szőrén csillanó fényt, hogy talán akkor éreztem először én is valami ilyet szeretnék elérni, így visszaadni egy táj hangulatát. A rajzaira ma is pontosan emlékszem. Ilyen aprólékosan kidolgozott rajzokat, amelyek annyira részletesek, mint egy fotó, sőt több is van bennük, ma már nem látni.

Képeimhez akvarellt, festéshez többnyire temperát használok, az utóbbi időben tojástemperát. Színvilágban a meleg-fényes színek állnak hozzám közel (a barna-ibolyavörös- narancsos színek gyorsabban fogynak) A témáim között gyakran szerepelnek tájképek, csendéletek, illusztrációk. A környezetem –a csodálatos Börzsöny-vidék— és az elmúlt évek tapasztalatai rengeteg témát tárnak elem, mindebből rengeteg terv született, megvalósításukkal sok munkám lesz a közeljövőben.

A munkáimat eddig 2004 nyarán Borsosberényben, 2007 nyarán pedig Dejtáron láthatták az érdeklődők több nógrádi alkotó munkájával együtt közös kiállítás keretében. A közös kiállítások jó lehetőségeket nyújtanak a helyi alkotók bemutatkozására, a helyi lakosoknak pedig arra hogy jobban megismerjék egymást, kibén milyen tehetség rejtőzik, hiszen ez a tehetség nagyon sok emberben él, bár a környezete gyakran nem is tudja, sőt talán még saját maga sem.

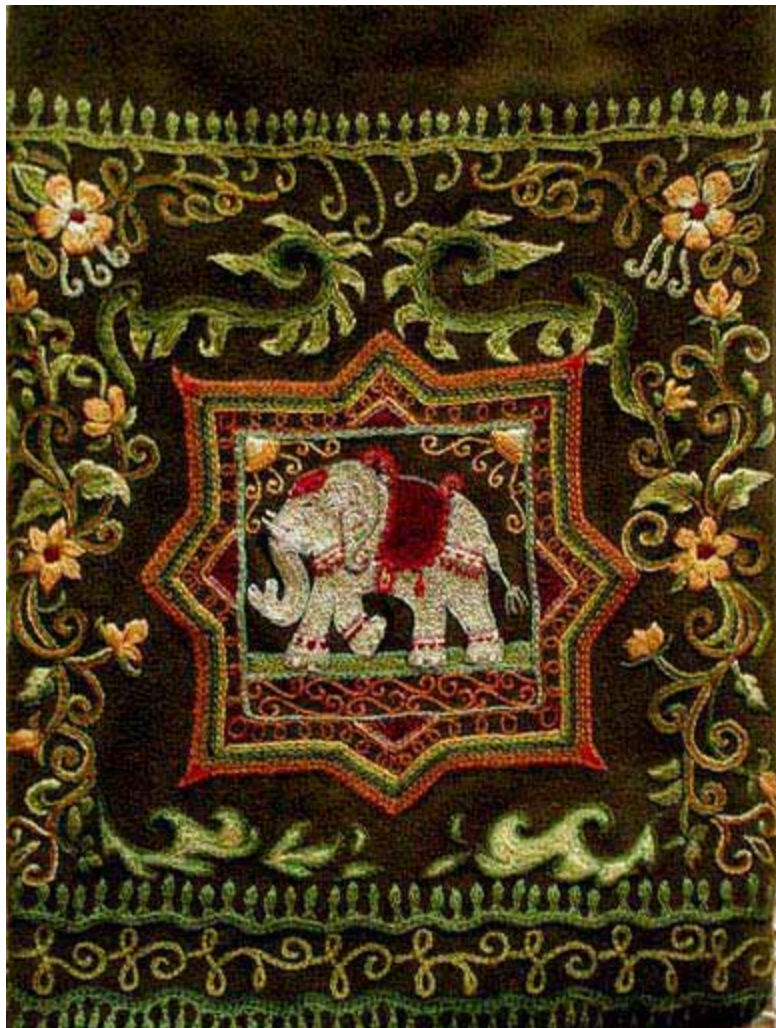

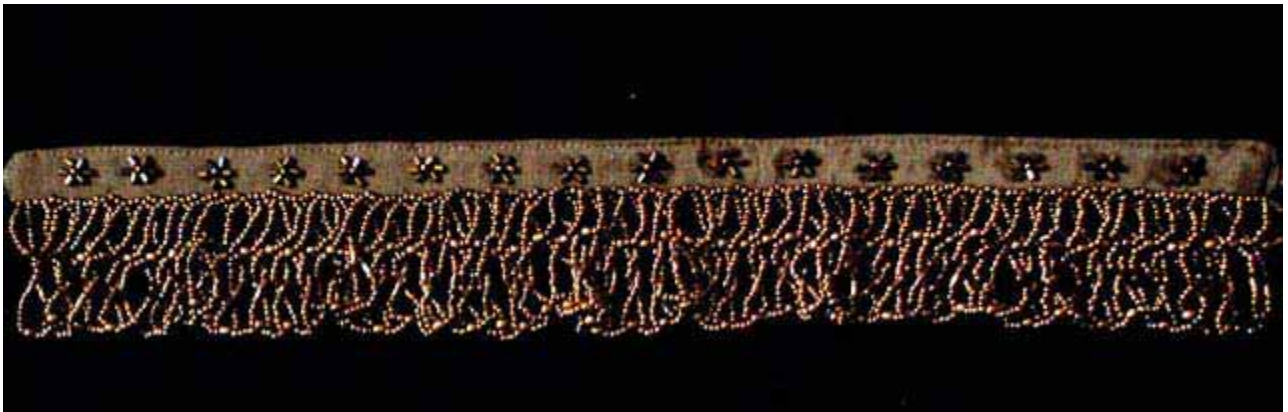
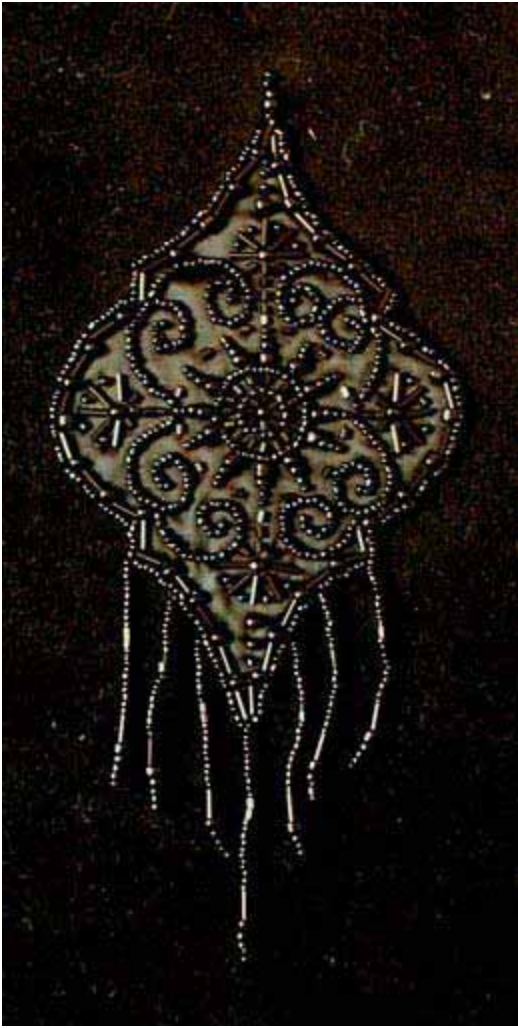
Záhorszki Mónika munkái

SZÁZDI SZTAKÓ ZSOLT

1552

IX. Mehmed

- Lódulj! - mondta Mehmed, és lábával fenéken taszította a papot, úgy, hogy az meglódult, de pár lépés után megfeszült a kötél, és hasra vágódott. A katonáknak felettébb tetszett ez a tréfa, amit durva röhögésükkel jutattak kifejezésre. Mehmed azonban korántsem volt jókedvében.

- Nyomorult gyaur - morogta, és mintha csak a boldogtalan tehetne minden bajáról, végighúzott rajta korbácsával. Már napok óta dühöngött, és most ezen a szerencsétlen bosszulta meg minden megaláztatását. Régi ellensége Juszuf, aki szüntelenül ellene áskálódik, és Kara Meszler talpát nyalja, mert az ő helyére akar kerülni, az elmúlt napok kudarcait látva új esélyt szimatolt meg, azt, hogy Mehmedet kivetheti Kara Meszler kegyéből. A katonák pedig mintha máris a vesztét éreznék, esténként a tábortűz mellett nyíltan tárgyalják, hogy most végül is melyikük pártjára álljanak. Igaz is, nekik mindegy, hogy ki fogja őket a legkisebb fegyelemsértésért is megkorbácsoltatni, gondolta Mehmed, csak hogy nekem nem. De nem ez volt az, ami igazából Mehmed babonás lelkét nyugtalanította, hanem a lány átka. Remélte, hogy rá tudja őt venni, vonja azt vissza, ha másképp nem, hát Babajga segítségével, ám a szökéssel meghiúsult minden terve. Azóta már egy javasasszonynál is járt, aki átkok levételével is foglalkozik, de ő azt mondta, hogy a gyaur lány boszorkány volt, csak ő veheti le róla az átkot, és mindenképpen meg kell őt találnia.

Rosszkedvűen rávágott a lovára, amitől az megriadt és megugrott, maga után vonszolva a tehetetlen testet. Rövid vágta után megnyugodva lassított:

- Pihenő! - adta ki az utasítást. - Amal fiam, rád bízom ezt a gyaur kutyát, vigyázz rá, mint a szemed fényére!

Lekászálódott lováról, és a pányvát odadobta Amalnak. A lovak őrzésére pedig kiválasztotta egy másik emberét, a többiek pedig leheveredtek a földre. A katonái közt egy ideje már az a hír terjedt, hogy Mehmed elvesztette az eszét, mert egy levágott fejjel beszélget, amit mindig magával hordoz. A katonák már többször látták, hogy amikor egyedül hiszi magát, kiteszi maga elé egy köre, és úgy beszél hozzá, mintha élne. Szandzsák, aki mindennek szemtanúja volt, elmondta, hogy egy gyaurnak a feje, és este a tábortűznél elmesélte az egész történetet, hogy mikor Mehmed megpillantotta a gyaurt úgy elsápadt, mintha valami gonosz dzsint látott volna. Szó, ami szó, ritka egy ronda látvány volt, még halálában is úgy vicsorgott, mint valami veszett kutya. A legfélelmetesebb azonban az, hogy az volt az ember érzése, hogy a szemeivel még a halála után is őt figyeli, borsózott tőle minden igazhitű háta, és Szandzsák a saját szemével látta, amikor kivájta a szemeit, hogy csak az üres szemeüreg maradtak.

Mehmed most is ott ült, elvonulva a csapattól, előtte egy fatörzsön a levágott fej, és beszélt hozzá:

- Nem tudom, miféle varázslat hozott újra az utamba, de most már végképp megszabadultam tőled. Már a szemeddel se tudsz figyelni engem, mintha még most is élnél, és már nyak sincs, ami ezt a fejet hordhatná, - felnevetett, az örültek nevetése volt ez. - Bárhogy vicsorogj is, nem árthatsz már nekem. . .

Monológját láрма szakította félbe, a katonák felugráltak fektükből, és a lovak felé rohantak. Amal holtsápadt arca tűnt fel előtte:

- Kegyelmes jó uram, a gyaur pap megszőkött! - lihegte, Mehmed felpattant, korbácsával végighúzott az előtte reszkető szerencsétlenen.

- Hogy vigyáztál rá, hitvány kutya! - rivallt rá - Kössétek a gyaur pap helyére, - parancsolta katonáinak - majd nagy jó urunk ítélkezni fog felette!

...

A cigánytábor ébredezett, sorra bukkantak elő a borzas üstökök a szénából, ahova éjszakára fűrták be magukat. Von Tielk is előbújt a vackából, amit éjszakára készített magának. A félkarú vajdát pillantotta meg, aki egy kövön ült, és egykedvűen pipázott:

- Már harmadik napja vagyok veletek, éjszakára letáborozunk, napközben pedig megyünk tovább, de csak céltalanul bolyongunk.

- Az a pokolfajzat török úgy körbekerített minket, hogy mi csak forgunk, mint róka a tyúkólban, - mondta a vajda, és szájából kivette pipáját. – Hanem, miattad zúgolódnak a férfiak, hogy nem kellett volna befogadnom téged, mert még bajt hozol ránk. Azt mondják, nem vagy közülünk való, ha baj lesz, te egyszerűen odébbállsz, nem köt ide semmi, és van is benne valami igazság. Túl sok a keserű tapasztalatuk. Bebarangoltuk Európát, de a cigányt sehol se nézik jó szemmel, csak addig vagyunk jók nekik, amíg a hasznukra lehetünk. Ezért aztán ne csodálkozz, ha gyanakvóak az idegenekkel.

- És te? Te se vagy közülük való.

- Én azért fogadtalak be, mert te is katona vagy, és én szeretem a katonákat, mert magam is az voltam. Én is bujdokoltam, amikor hasznavehetetlenné váltam, mint katona, és amíg maguk közé nem fogadtak. Azóta sok helyen megfordultam, kóbor népség ez, nem elég széles nekik a világ, de ha álmodom, még mindig arról álmodom, hogy katona vagyok, és harcolok. Nem is kívánnék szebb halált magamnak, mint harcban halni meg.

Elhallgatott, és von Tielk is hallgatott, a másik szavait emésztette, végül megszólalt:

- Elküldesz?

- A szavamat most már nem változtatom meg. Maradj, de vigyázz, hogy ne okozz nekem gondot.

Egy darabig mindketten hallgattak, csak a vajda pöfékelt a pipájával. Egyszer csak egy hangoskodó lánycsapat vonult el mellettük, a közeli folyóhoz mentek. Von Tielk egyszerre egy büszke járású lányra lett figyelmes, aki olyan volt a többi lány közt, mint valami királylány, hollófekete hajába mezei virág volt tűzve, és ahogy kacéran rápillantott, tekintete égetett.

- Ki az a lány? - kérdezte von Tielk megbabonázva.

- Coki az neked, - mordult rá a vajda. - Van már annak embere.

X. Halott török, nem jó török

Ebben az időben történt, hogy két szomszédos falu határában egy halott törököt találtak. Egy hódító hadjáratra induló sereg tábora általában úgy néz ki, mint egy zaklatott méhkas, amire medve támadt, és éppúgy, mint ahogy abban a királynő helye, úgy itt is csak egyetlen biztos pont van, a vezér sátra a tábor közepén. Nem volt ez másként a török tábornál se, talán csak a sátor volt díszesebb, de éppúgy naplopók hada lebzelt körülötte. Ha pedig Ali, budai pasa volt ez a vezír, akkor a pompa is sokkalta nagyobb volt, mert szerette hatalmát így is fitogtatni. Most is ott hevert nemtörődöm nyugalomban a kereveten, egy rabszolga pedig a legyeket hajtotta róla, amikor megzavarták semmittevését. Ahmed volt az, a basa titkára, egy ravasz tekintetű eunuch, akinek egyedülként volt meg az a kiváltsága, hogy urát a nappal, és az éjszaka bármely órájában zavarhassa. A sátorba lépve homlokát a földhöz érintette, és csak utána kezdett beszélni:

- Nagy jó uram!

Ali fintora elárulta, hogy nem jókor zavarták meg délutáni pihenőjét:

- Mit akarsz, mért zavarasz?

- Fontos közlendőim vannak számodra.

- Beszélj!

- Személyes megbízottad, Kafim meghalt.

A pasa intett a rabszolgának, aki macskaléptekkel hagyta el a sátrat:

- Mikor?

- Egy átkozott gyaur talált rá, két napja. Nem zavartalak volna, de tudom, hogy mennyire a szívügyed volt Kafim küldetése...

A basa egy intéssel jelezte, hogy Ahmednek nem kell magyarázkodnia:

- Tudod-e, hogy Kafim milyen megbízást kapott?

- Igenis, nagy jó uram! Kafim a te személyes megbízottad volt, hogy kémkedjen a még meg nem szállt területeken. Most pedig az volt a feladata, hogy kiderítse, hol vannak azok a kincsek, amelyek a megszállt területek templomaiból eltűntek. Úgy tudom, már nyomon volt, márpedig ha ő nyomot fogott, azt biztosabban követte, akár a legjobb vadászkutyánál is.

- Hívasd be a gyaurt, aki megtalálta Kafimot!

Az örök bevezettek egy halálra rémült parasztot, aki alig állt a lábán, mert azt hitte, hogy egyenesen a bitó alá viszik.

- Borulj le urad előtt! - rivallt rá Ahmed a pasa íródeákja.

- Kegyelem, - borult le a paraszt - én csak megtaláltam!

- Senki se gyanúsít.

- Bár lehattél te is az a kutya! – tette hozzá Ahmed fenyegetően. Megszokott játék volt ez köztük, hogy a pasa eljátszotta a kegyes nagyúr szerepét, ő pedig szüntelen fenyegetőzéseivel halálra rémítette azt a szerencsétlent, akit épp kihallgattak. Ura azonban intett neki, és ezzel lecsillapította, mint gazda a vicsorgó kutyát.

- Mit tudsz arról a halotról?

- Kereskedő volt, - hebegte rémülten a paraszt - úgy tudom.

- Ha kereskedő volt, kiraboltad, majd megölted!

- Nem én csináltam, - zokogta a paraszt. - Kegyelem!

A pasa intett Ahmednek:

- Nem lesz semmi bántódásod, ha őszintén elmondasz mindent.

- Elmondok mindent, jó uram! - bögte a paraszt.

- Mikor találtál rá a kereskedő hullájára?

- A szomszéd faluból tartottam haza, amikor szerencsétlenségemre rátaláltam.

- Helyes. Most pedig elmehetsz.

A paraszt először nem akart hinni a fülének, de aztán olyan gyorsan takarodott ki a sátorból, ahogy csak tudott. Mikor magukra maradtak, a pasa gondolkodóba esett, Ahmed pedig jó titkár lévén, szeretett volna osztozni ura gondjaiban:

- Min töröd a fejed, nagy jó uram?

- Azon, hogy Kafim nyomon volt, és meggyilkolták.

- Gondolod, nagy jó uram, hogy ellenségeid keze van Kafim halálában? De, hát honnan sejthették meg Kafim célját?

- Allah segítségével ezt is kiderítjük.

- Ne feledd, nagy jó uram, hogy Kafim kereskedőként utazott, sok pénz volt nála, gyilkosai lehetnek rablók is.

- Igazad van, de ezt mi nem tudjuk kideríteni. Hívasd Murátot!

- Engedelmeddel, nagy jó uram, már kint várakozik.

A pasa elismerően pillantott Ahmedre:

- Látod Ahmed, azért szolgálsz te engem, mert szeretem az olyan szolgákat, akik uruk gondolatait is kitalálják.

...

Mehmed nyugtalanul forgolódott az ébrenlét és az álom határán, és ha lett volna mellette valaki, az azt is hallhatta volna, hogy úgy vinnyog álmában, akár egy halálra rémült kölyökkutya. Meztelen szablyája ott volt a keze ügyében, és időnként úgy hadonászott vele, mintha láthatatlan ellenséggel vívna, és féltő volt, hogy magában tesz kárt. Végezetül is felpattant a szemhéja, sikerült magát kiszakítani a lidérces álom karmaiból, de ez az erőfeszítés annyira kimerítette, hogy mikor felült, minden tagja reszketett:

- Kegyelem, Babajga, - nyögte – ígérem, megkeresem a gyilkosaidat.

A csillagok bekukucsáltak a sátorba, és fényüknél Mehmed is megláthatta, hogy mekkora pusztítást végzett fekhelye körül, míg az álombéli rémképekkel viaskodott. A látványra elszégyellte magát, és a szablyát visszacsúsztatta hüvelyébe:

- Átkozott dzsinnek – dűnnyögte.

Hozzálátott az előkészületekhez, hogy elhagyja a sátrat. Egy fekete köpenyt terített magára, majd kilépett az éjszakába. Babajga sátra egészen a tábor szélén volt, szinte már kívül rajta, ezért is tudtak a gyilkosai is észrevétlenül maradni, de most ez volt az ő szerencséje is, hisz senkinek nem tűnt fel, hogy mit keres a sátor közelében. Belépett, és mindent úgy talált, ahogy azon az estén volt.

Még a fosztogatókat is távol tartotta a babonás félelem. Útközben már azt is eldöntötte, hogy mit kell keresnie. Egy listát, amit minden uzsorás vezet az adósairól, és hogy mennyivel tartoznak neki. Azon a listán biztosan rajta lesz a gyilkosainak a neve is. Meggyújtotta a lámpát, és körülnézett a sátorban, ahol nagy volt a felfordulás. Az öregasszony fekhelye feltúrva, a szőnyegek felhajtva, a nagy láda felfeszegetve. Mehmed a ládához lépett, és átvizsgálta a tartalmát, de csak ócska kacatok voltak benne, eszközök Babajga hókuszpókuszaihoz. Csalódottan nézett újra körül a sátorban, majd visszatért a nagy ládához. Hirtelen ötlettel eltolta a ládát, és ott volt. Első pillantásra közönséges vakondtúrásnak látszott, de Mehmed benyúlt a lyukba, és egy zacskót húzott ki, amiben aranyak csörögtek. A zacskó tartalmát kiszórta a földre, és az aranyakkal együtt egy papírdarab is kihullt. Izgatottan kisimította a papírt, és olvasta a reszketeg kézirással papírra rótt neveket...

HANDÓ PÉTER

*Az öt génusz időszerűsége és „időszerűtlensége”**

Időszerűsége csak annak van, aki történetben él és üdv felé törekszik – akár személyről legyen szó, akár népről, akár emberiségről. Ahogyan Hamvas Béla mondja: „Minden valódi életérték üdvérték, ami pedig nem üdvérték, az az életben is értéktelen, legfeljebb és csupán csak élet...” (Hamvas 1988: 60. o) Az életet az üdv által nemesíteni kell, arannyá változtatni, mert a halálon túlra csak azt viheti az ember, amit önmagából arannyá tudott tenni.

A napjaink világára oly jellemző szüntelen jelenben-levés azt eredményezi, hogy az embernek minden pillanatban fel kell építenie és el kell vesztenie fizikai-, lelki- és szellemi valóságát; nincs múltja, melyen a sorsát szilárdan megvetheti és nincs jövője, melyben fellelhetné léte végső és egyetlen értelmét; nincs mit és miért arannyá változtatnia.

Az előállt helyzet nem tűr több tutyimutyiságot. Föl kell szabadulni a démoni hatás alól. Mert: „A génusz és a démon nem kettő. Ugyanarról az ősalakzatról van szó. Ugyanaz az archetípus...” (Hamvas 1988: 77) „Ha az archetípus a nappali tudat világosságában él, génusz, aki az ember egészséges és igaz életét szolgálja, ha homályba kerül, démon, aki a bősziült mániák forrása és az embertárs életét szétrombolja.

Mindnyáján archetípusaink uralma alatt állunk. Ez az uralom feltétlen és megmásíthatatlan.” (Hamvas 1988: 78) A tudatosulással a démon génusszá válik, válhat. A tudatosulás felé az út az életszereteten, a közösségi léten keresztül vezet. A tudatosulás az, aminek vagy hatályos időn belül be kell következnie, vagy a világ elveszett.

Hogy az első lépést megtegyük a tudatosulás útján, idézzünk fel egy művet, amelynek időszerűsége van, ugyanakkor gazdaságfüggő világunk hatalomstruktúrája szempontjából az ismerete ismét nemkívánatos, vagyis időszerűtlen.

Az 1940-ben megfogalmazott és 1959-ben véglegesített Hamvas Béla tanulmány, *Az öt génusz magyarságról* festett képe rendkívül disszonáns, s emellett magán viseli annak minden egyenetlenségét, amit a közel két évtizednyi változás idézhetett elő alkotójában. Ez esetben jól elkülönülő két egységből álló műről beszélhetünk (valószínűleg keletkezésében is), melyből az első blokk – számottevő hányadában – az úgynevezett Nagy-Magyarország szellemi földrajzát igyekszik megfesteni, ábrázolni, egyes területei lehetséges kötődéseit kimutatni, a tájegységek arculatát Európa nagyobb történeti, kulturális, civilizációs bázisaihoz kapcsolni, abba beágyazódva értelmezni. A második blokk ugyan az elsőre való visszautalásokkal átszőtt, ám az előzőnél kevésbé egységes és következetes építmény; sorai között Hamvas Béla egyéb írásainak mazzsolái rendeződnek gondolatfolyammá; ennek ellenére mélységében ez tekinthető igényesebbnek, a lényegét inkább megragadónak, amennyiben azt tekintjük lényegesebbnek, ami egyetemesebb összefüggéseket tár fel. A vállalkozás azonban, hogy teljes spektrumát feltárjuk *Az öt génuszban* fellelhető szellemiségnek, egyelőre reménytelennek látszik.

A Távol-Keleten úgy vélik, a védikus szövegeket azzal teszik elevenné, hogy újra és újraírják, -értelmezik, -aktualizálják; az „emberiség hajnalán” született dokumentumokban rögzítettek már rég dögszagot árasztának, ha a „ma” nyelvére való átültetésük és a megértéssegítő kommentálásuk elmaradna. Ennek elvégzése a brahman-kaszt kötelessége. És épp’ ily’ kötelessége az elődök gondolataihoz való hűség és ragaszkodás, a tárgy feldolgozása közbeni önös törekvések legyőzése. Az írásnak – mert a tárgyasult mágia legmagasabb foka – minden esetben transzcendens erőket kell szolgálnia, onnan kell eredeztetnie minden szavát. Az írás szent, és csak megfelelő szentséggel felruházottan szabad élni vele. Máskülönbén visszaélés és fekete mágia.

1959. után, felesége, Kemény Katalin visszaemlékezése alapján, Hamvas Béla már csakis a szent könyvekből merített ihletet, azokat interpretálta, népe hagyományától – amit egyébként sem sokra becsült – végleg elszakadt. Ennek az elszakadásnak a kiváltó okáról hallatlanul pontos rajzot fest *Az öt génusz*.

Hamvas Béla 1940-ben megkezdett nemzetértelmezése nem egyedülálló jelenség, mondhatni benne van a levegőben már két és fél évszázada, Berzsenyi Dániel költészete és kaszárnya-irodalmat művelő kortársai óta. A két világháború közötti időszak és az ország szétszabdaltságából adódó morális állapot a népiesek mozgalmát „soha nem volt” virágzásra készítette; regények tucatjain keresztül mutattatott be a magyar valóság (Veres Péter, Illyés Gyula), szociológiai elemzések keresték a nemzetsorvadás okát (Fülep Lajos), filozofikus nemzetkarakterológiák születtek (Prohászka Lajos). Létezett egy határozott vonal, mely időleges anyagi boldogulást biztosított a játékszabályait betartóknak. Hamvas Béla azonban nem állt be az ekkor oly természetes magyar „szellem”-vagonba, hanem azt mondta: Európában nyolc génusz van jelen, s ezen génuszok helyi együttállásából teremődik az ott élő egyedek testi, lelki, szellemi arculata; a magyarság különleges lehetőségekkel felruházott: nem csak területileg tekinthető Európa szívének (bár, ha a klasszikus értelemben vett, Elbától nyugatra eső földet fogjuk fel Európaként, akkor ez a szív már a testen kívülre került, ami egy élő organizmus esetében mindenképpen végzetes), de az európai szellemiség lehetséges legnemesebb kohézióját is képviselheti, amennyiben a számára adott öt génusz egységének a realizálására képessé válik.

Viszont amikor génuszról beszélünk, Goethére, Shakespeare-re, s alig egy tucatnyi zseniális alkotó személyre gondolunk. Ám ez esetben elementárisabb jelenségről, az adott föld embertípusáról van szó, mely vagy génuszként, vagy démonként nyilatkozik meg, aszerint, hogy szellemet épít vagy rombol, pozitív vagy negatív ént ültet az ott élőkbe; olyan ember fölötti, de embert meghatározó erőről, amivel minden szembeszállás hasztalan, mert az adott nép archetípusának hordozója, minden korábbi nemzedék tevékenységével átítatott és hatásától terhelt. Amiként Prohászka Lajos mondja: „... amit egy népközösség egyszer létrehozott magából kulturális produktumokban, legyen az akár tökéletes, akár hiányos vagy téves, az elől többé nem térhet ki, az azontúl éppoly erős, sőt még erősebb tényező lesz fejlődésében, mint maguk a kultúrát létrehozó élettendenciák.” (Prohászka 1936: 13) És hozzáfűzi: „A kultúra... a sors jegyében hat, de a szabadság jegyében keletkezik.” (Prohászka 1936: 14) Így, mint minden alkotás, *Az öt génusz* is bizonyos fokon tájolja sorsunk, ugyanakkor létezésünk, mint szabadságunk egyetlen forrása, arra kell hogy kötelezzen, újra- és átértelmezzük, jelenre szabjuk és korrigáljuk a benne rögzítetteket.

Legelőbb is azt kell látni, Hamvas Béla tanulmányán keresztül kifejtteni kívánt felébresztő-szándéka még az alattomosan kiöltögetett kígyónyelvek számára sem szerény; őszinte, tényfeltáró kegyetlenségével pedig egyenesen megfutamító. Több, mint egy mágikus aktus vagy kultúra-prognosztizáció. Mintha önnön halálával nézne farkasszemet a félévszázadnyi késleltetésben lévő olvasó. A politikai hatalom beleremeg, de egykönnyen nemigen adja fel státuszát, vonul vissza, s ha megteheti (s mért ne tehetné meg?), lokalizálja és amputálja a történeti szerepét átvilágító gondolatot, vele szembeni kötelező érvényű viszonyt léptet hatályba, ólomkupolát emel fölé, hogy ne sugározzon a nemkívánatos szellemizotóp, ne induljon meg a brahmani hatalom helyreálltanak folyamata, maradjon meg a félkatonai, félpolgári rendszer.

De mi is ez az öt génusz?

Hamvas Béla úgy fogalmaz: „Európában a népeknek két vagy három alakzatot kell összekapcsolniok, egyedül a magyar nép az, amelynek öt archetipikus eleme van.

Ez az öt ősalakzat:

Dél – oldottság, derű, nyugalom, félálom, egyensúly, csökkent aktivitás, aranykor-ösztön (a történet küzdelmeiben nem résztvenni), ritmikus életigény, idealitás, közvetlen életélvezet...” (Hamvas 1988: 65), Athén és Róma mediterrán légköre, Berzsenyi Dániel költészete, társadalmi egységként fellépő család, természet és szellem lélek nélkül, patriarchális életrend, méhes, naps és csengő hang, otthonarcú ház, elementáris léttel áthatott zene, örök rend;

„*Nyugat* – civilizáltság, fejlődéseszme, hétköznapi munkaétosz, szociális tagozottság, intenzív művelés, ráció, állandó tanulás, tevékenység, praktikum, lojalitás...” (Hamvas 1988: 65), Párizs-Bécs-utánzás, magánéletté vált család, Széchenyi István munkássága, kultiváltság-függő ház, humanizált természet, nemesítés, rablás, érdes hang, prózaiság, kiegyensúlyozottság, vallástalanság, érték-érzékenység, személyteremtés, városteremtő szociális ösztön, polgári középszerűség, szociális és humánus egyszerűségbe vetett eszmény;

„Észak – provinciális életrend, természetközelség, önálló kultúra nélkül, félműveltség, laza szociális kapcsolatok, melankólia, gyakorlatatlanság, szekták, irrealitás...” (Hamvas 1988: 65), menedéknek épülő ház, homályos hang, személyiségmentesség, középponttalanság, kezdetlegesség, a kultúra gyarmata, álmodozás, fantázia, babona, pletyka, indiszkrécio, naív rajongás, érzelmi élet, alaktalan mélység, ízléshiány, Petőfi Sándor, Tompa Mihály versei és Mikszáth Kálmán novellái, híg szocialitás, egzisztencia-fenntartás, Rousseau-i közvetlenség eszménye, balti és finn vidékhez való hasonlóság;

„Kelet – a nomádság és az állandó letelepedés között, szabadság-sóvárgás, letargia és kitörő indulat, tiltakozás minden ellen, ami nem ő, hiúság, kevélység, zaklatottság, irreligiozítás, bomlott szocialitás (egyéniség-fragmentumok), a tanulás és az alkalmazkodás nehézsége, uralmi ösztön, lázongás, ellenkezés, ideiglenesség...” (Hamvas 1988: 65), Alföld, dél-orosz sztyeppe, demokráciamentesség, társadalmon kívüliség, szegénylegény, barbár józanság, Arany János költészete, árulásként értelmezett kompromisszum, bezártság, vízhiány, középponttalanság, törzsként, szociális sejt-ként, dinasztikaként funkcionáló család, elementáris östűz, mágikus helyként kezelt tisztaszoba, én, bizalmatlanság;

„Erdély – szakadékoság, mély ellentétek és azok áthidalása, humor (groteszk), sokrétűség, kettősség, megalkuvás, bonyodalmak, okos gyakorlatiasság, magas életigény, ízlés, rafinéria...” (Hamvas 1988: 66), Bizánc, töredezett hang, balladaiság, merev geometria és szenvedély, kettős én, szövevényesség, kompromisszumkészség, intrika, étel-civilizáció, zárkózott és problematikus porta.

Szavak és szókapcsolatok, melyek átvilágítják és megragadják az egyes szellemi-területi egységek lényegét. Szavak és szókapcsolatok a magyarság ötvözésre váró géniuszainak természetéről. Szavak és szókapcsolatok – realizálókra, negatív attribútumokat is felvállalókra várva. De akad olyan, aki nem remeg bele és nem futamodik meg a feladat láttán? Aki nem szakad őt felé, miközben egységet teremt?

„Az országon belül élő nemzetiségeknek történetük volt, a magyarnak volt egyedül hagyomány... , amely mind az őt tájra egyforma erővel terjed ki” (Hamvas 1988: 40) – mondja Hamvas Béla, majd hozzáteszi a nemzetiségi igények jogosságának egyfajta alátámasztására: „... a föld java azé, aki a földet lakja” (Hamvas 1988: 40). De a föld birtoklására és a szellemi hatalom gyakorlására nem egyazon dolog jogosít fel. Csak egy mindent átfogó hagyomány teremt alapot a „fensőbbesgre”. Mivel az a hely, ahol élek, Hamvas Béla területi felosztása alapján az északi részhez tartozik, s ez a géniusz az, mely személy szerint legmélyebben érint és meghatároz, mely befogad, mint egyedet és kivet, mint sorsot, s a velem együtt élőket éppúgy determinálja, mint engem – megérdemel egy „részletesebb vizsgálatot” a lehetséges tisztábban látás érdekében.

Már a rendszerváltást követő gyors, az északi középhegység megyéire jellemző és azóta is fennálló gazdasági összeomlás egyértelműen mutatja azt, hogy a térség korábbi iparosítása az itt élőkre inkább ráerőltetett, mint velük egy lényegű volt. Az elmúlt évtized során Salgótarján üzemei sorra zártak be vagy jutottak a csőd szélére és egyensúlyoznak ma is ott, miután a Moszkva-vezérelt magyar gazdaság a Nyugat befolyásolása, majd fennhatósága alá került. Az a fajta polgári középszerűség, melynek meglétével a Dunántúl jelentős része azonnal felvevőjévé és élvezőjévé vált a tőkét országunkba investálni szándékozónak, nálunk csak csíráiban lelhető fel. Győr pillanatok alatt felvirágzott, s nem csupán azért, mert „Bécs közelében épült”, hanem mert az ott élők szociális ösztöne, kiegyensúlyozottsága nem mutatott lényeges különbséget egy némethez vagy egy franciához képest; a kapitalista ugyanazt a munkamorált és emberi hozzáállást tapasztalta, amit hazájában, csak kevesebb ellenszolgáltatásért, bérért; másrészt a hely géniusza azonnal felismerte, hogy a szocializmus rolóinak lehúzásával az ő világa jött el.

Salgótarján, mint kulturális provincia, álcivilizáltságával nem volt képes táptalajt biztosítani a személyiség kialakulásának, város-jellegében kezdetleges maradt. Úgy tűnik – s ez a „munkás-diktatúra” szellemiség-mentességének velejárója is –, ezt az ipartelep létrehozók semmit sem tudtak arról: „A várost nem kényszer teremti, hanem közvetlen szociális ösztön.” (Hamvas 1988: 16) „Egy bizonyos fokú közösségi szenvedély nélkül város nincs.” (Hamvas 1988: 17) „A várost nem a természet vezeti, hanem a civilizáció.” (Hamvas 1988: 17) „... semmi sem irányadó, ami csak természet. Meg kell művelődnie és át kell alakulnia.” (Hamvas 1988: 16)

A környék művelésre alkalmas helyeit járva megfigyelhető az évről évre növekvő parlagon maradás, a zabolázhatatlan természet által birtokba vett területek nagyságának terjeszkedése, melyen hatósági intézkedések sem segítenek; a nadrágszjiparcellákon gazdálkodók számára a föld csak nyomorúságos megélhetést jelent, az egyéb források pedig szép lassan bedugaszolódtak előtte.

Úgy tűnik, a természet erőinek való kiszolgáltatottság visszaállt régi kerékvágásába, az itt élő ember újra beleolvadt eredeti lényegébe, a hegyek karéjozta melankóliába; laza szociális kapcsolatai következtében ismét tízszer annyit kell dolgoznia egy Sopronban élőhöz képest ugyanazért az életszínvonalért, mint a század első felében. Talán mert megszűnt a hatalom – az itt tapasztalható gyakorlatatlanság elleni – pénzinjekciója, talán mert ez az állapot a „jó palócok”-nak leginkább megfelelő? Prohászka Lajos írja: „Egy népközösség történeti útját... három tényező határozza meg: az élettevékenység, amelyet a közösség kifejt, az események és hatások, amelyek kívülről érik, és az alkotások, amelyeket létrehozott.” (Prohászka 1936: 26)

Az élettevékenység, valódi közösség híján, leginkább egy olyan álmhoz hasonlít, melyből nem lehet felébredni, s nem lehet róla bizonyosan tudni, hogy álm-e vagy valóság. E táj gyermekét ugyan, „... az álm tartja vissza attól, hogy a természetbe olvadjon. Az álm azonban nem szilárd létforma...” (Hamvas 1988: 23) és minden esetben nélkülözi a civilizációval való együttműködést. Tisztán látható, hogy az ily módon elszenderedett, elapadt éberség mellett a géniusz démonná válik, az emberben az alaktalan mélység lesz úrrá.

Az elmúlt évtized kívülről jövő eseményeivel és hatásaival szemben értetlenség, megrökönyödés és tehetetlenség volt az általános alapviszony még a helyi államigazgatási szférában is, mintha a történetekbe csak a sors szólhatna bele, a személyes szabadság pedig csak valahol a sufni fenekén dohosodna, a változásokba való bekapcsolódástól teljességgel megfosztva, mert hiszen tanult róla az ember valamit, de hogy miként kéne élni vele, arról az iskola – a kapitalista viszonyokkal kapcsolatosan – semmit sem mondott.

Azok az alkotások pedig, amelyek a kulturális identitást kellene hogy esetleg gerinccel lássák el, már rég a szú vagy a moly fogyasztókedvének martalékává váltak a padláson, vagy felvásárlódtak a házaló műkereskedők által. Köz- és egyéb szoborállításra alkalmas tereken világviszonylatban is kiemelkedő művek találhattak Salgótarjánban helyet a Kádár-korszak idején, de otthont nem, mert megérinteni sem tudták a lakosságot; belső, zárt világukon kívül rekedt minden alkotás. Az a civilizáció-csökvény, melyet felső akaratra ide importáltak, nem volt képes gyökeret eresztetni, nyoma az emberekben úgy volt és úgy maradt, mint valami légyiszok a papíron.

Salgótarján itt áll nyomorúságos helyzetének megoldására ösztönző és arra alapot adó hagyomány és kultúra nélkül, arról fantáziálva, hogy eljön az az idő, amikor minden nehézség megoldódik, valamiféle transzcendens hatalom megszánja a térség szegény szerencsétlenjeit.

Hamvas Béla utal arra: „... itt vidáman csak az élhet, aki az idegen elnyomókkal szövetkezik népe ellen, de a dicsőség mégis a bujdosóké.” (Hamvas 1988: 23) Azé a bujdosóé, aki a másik embertől való függetlenségét félti, de aki saját és környezete természetének teljesen kiszolgáltatott, azé, aki a melankóliában és az érzelmek vulkánkitöréseiben nyilvánul meg. „Az északi ember fantaszta, ezért nincs stílusérzéke és nincs igazi ízlése.” (Hamvas 1988: 24) Élete és szelleme összehangolatlan. Hétköznapi „... jellegzetes atmoszférája a pletyka...” (Hamvas 1988: 25), mely mindig irreális elemeket olvaszt magába, intim és indiszkrét.

„... aki a természetben él, az az elmúlásban él. Csak a szellem örök.” (Hamvas 1988: 25) „A civilizáció védelme nélkül az ember képzeletével építi körül magát, de képei nem az életben gyűjtött képek változatai, hanem az anamnetikus világból szállnak ki.” (Hamvas 1988: 25-26)

„Északon nincs hagyomány. Mindenki egyszer él, kivételesen és véletlenül. Társadalmi és történeti tradíció a mese különös változata és irreális. A gazdaság ugyanolyan anarchikus, mint az életrend. Tervszerűség éppúgy nincs, mint történet, vagy hagyomány. Az emberi képzelet és a természeti szükség a két teremtő erő.” (Hamvas 1988: 26)

„Az egyetlen szociális realitás itt a család. Ezért a ház itt fontosabb, mint másutt. Nemcsak otthon, nemcsak fészek és menedék, hanem ezen felül valami meleg és zárt hely, amely nem természet, hanem humánus.” (Hamvas 1988: 27)

A fentiekből talán úgy tűnik, nincs megoldás a hely géniusza-démona által teremtettre, ez a vidék óhatatlanul el kell hogy vesszen a természet elementáris erőinek harcában, mindig műveletlen és félbarbár marad, nem fog civilizációt létrehozni, vagy már meglévő civilizációba beágyazódni, csakis hódításra váró, de a hódítás elől elbujdosó provincia lehet az elkövetkezendő időkben is; romlásának okát továbbra is kivetíti a tájra, a szomszédos népekre, a politikai- és gazdasági hatalomra, s amit egzisztenciájának fenntartásában nem képes realizálni, azt fantáziálásával igyekszik befoltozni meghasadt létén.

Hamvas Béla írásaiból egyet bizonyosan megtanulhatunk: nem az úgynevezett Nyugat gördít akadályt az elé, hogy „felemelkedjünk”, hanem saját félelmünk az önmagunkkal való szembesüléstől, az önátvilágítástól.

Először is fel kell ébrednünk és ráeszmélnünk arra, hogy ugyan az északi géniuszt jelenti szellemiségünk legfelső szintjét, de alatta még ott húzódik a magyarságra áldás- vagy átokként kirótt másik négy réteg is. Dél, Nyugat, Kelet és Erdély Északban egyesülhet, miképpen bármely más géniusznak, ahhoz hogy igazán magyar legyen, szintén realizálnia kell a másik négy elemet is. A realizáció azonban nem csak a géniuszt, hanem a démon felé is mutathat, a felébredés mértékétől és a szabadság kultúrára-tájéltóságától függően. Épp ezért nem árt ide idézni: „Az Öt geometriai analógiája az ötágú csillag (pentagramm). Kétféleképpen ábrázolják: csúcsával fölfelé és csúcsával lefelé. A felfelé csúcsosodó pentagramm pneumatikus jelkép, a lángoló tűz jelképe, az emberiség egysége a szellem jegyében. A lefelé álló csúcsú a felfordult, a romboló és emésztő tűz jelképe. . . . az erőszak, a szolgaság, a kizsákmányolás jegye. Az emberiség ezen a keréken forog, és a kereket az Ördög forgatja.” (Hamvas 1994: 175–176) Ideje tudatosulnia: a felébredés útja nem a genetikai-, gazdasági-, politikai alapon történő szerveződésen, hanem a szellem megszgyéjén megvalósuló közösségen keresztül mehet végbe, mert minden más esetben az Ördög (Antikrisztus) szabadul a világra. A döntés személyes és elkerülhetetlen. Ebben vélem a magyarság sorsának kiteljesedését, és szabadságát abban, hogy pusztulást vagy üdvöt hoz-e el szelleme egységének megteremtésével.

1999. augusztus 1-4.

Felhasznált irodalom:

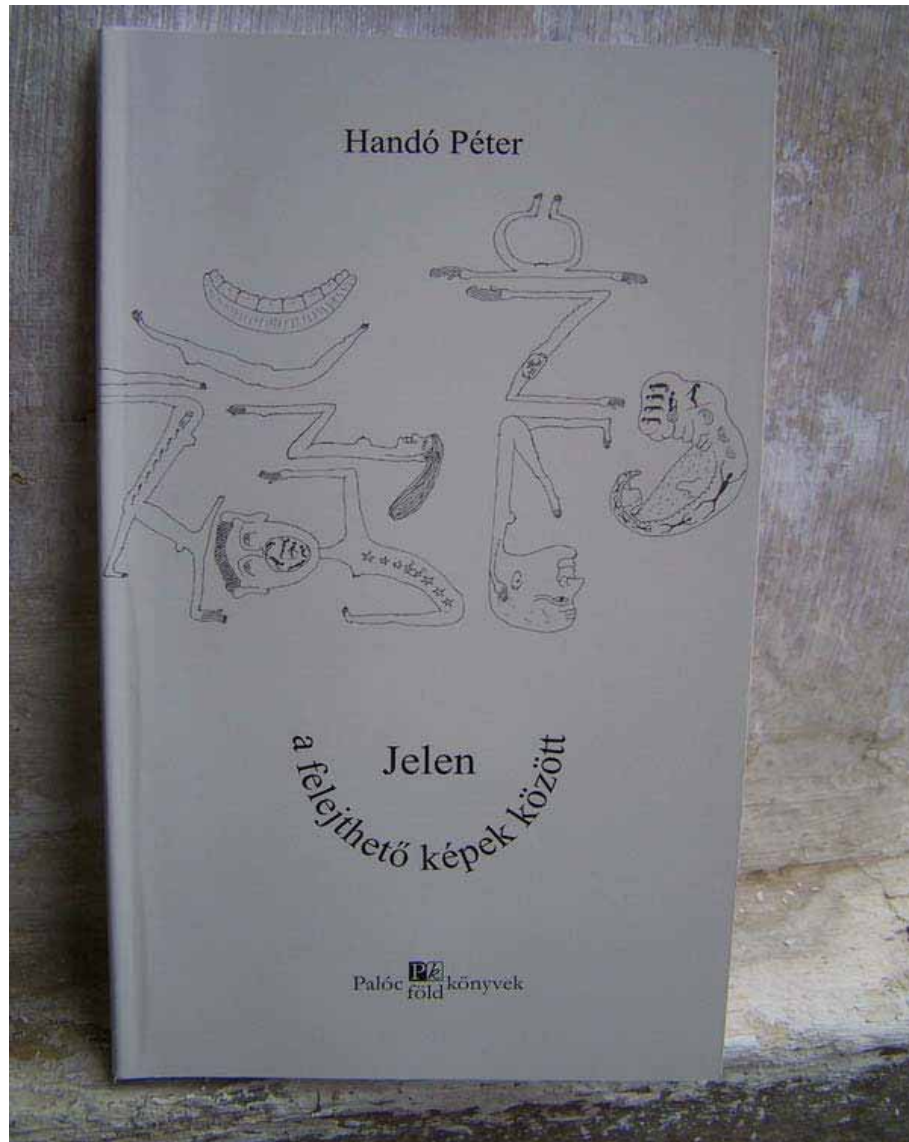
Hamvas Béla (1988): Az öt géniuszt

Hamvas Béla (1994): Tabula smaragdina

Prohászka Lajos (1936): A vándor és a bujdosó

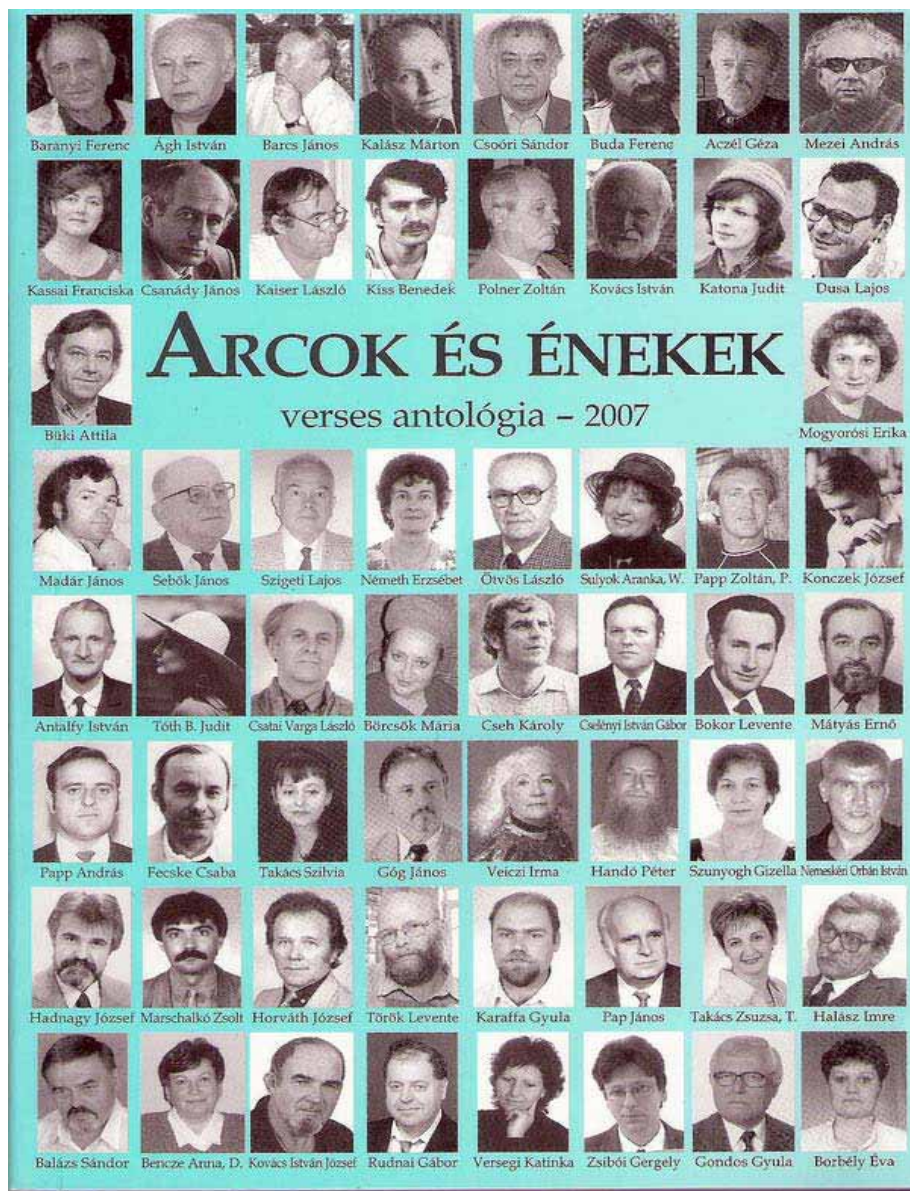

KÖNYVAJÁNLÓ

A *Palócföld Könyvek* sorozatában jelent meg **Handó Péter** második verskötete, a *Jelen a felejthető képek között* című könyv. Az 1992-ben megjelent *Képek egy feledhető jelenből* című kötetre rímel az új kötet, (legalább is címében) amiben több mint 140 verset olvashatunk. Handó alapállásban kritikus velünk, önmagával, a világgal, ám ez az erős kritikusság, néhol cinizmus, néhol groteszk ábrázolás nem a dekadenciát, inkább az építést, építkezést szolgálja. Saját életének értékelésével, gondolatainak kibontásával szolgálja ezt a költői célt. Érdekes összehasonlítani a tizenöt évvel ezelőtti, és a mostani világlátást Handó műveiben. Egyfajta, mostanában erősen érezhető kulturális romlás képét is rögzíti verseiben, amikor is a hajdani versekhez képest nagy számban olvasható szójátékokra alapuló verse. Tendenciára hívja fel a figyelmet, mert ő maga sokkal rigorózusabb, korrektebb, mint amit megjelenít. Akár leíró költészetnek is nevezhetném a stílusát, ha nem tűnne butaságnak a néhol csak négy-tíz soros, rövid versekre ez a jelző. Ajánlom figyelmébe ezt a kötetet mindazoknak, akik szeretnek gondolkodni egy-egy versen, azaz „gyorséttermi látogatóknak nem ajánlott”. A kötet 1200 forintos áron megvásárolható a könyvesboltokban.

Madár János költő-szerkesztő és **Hanácsek Erzsébet** költő szerkesztésében, a *Rím Könyvkiadónál* jelent meg egy új, országos vers-antológia, az *Arcok és énekek* című kötet. Az ismert és nagy nevek mellett (*Baranyi, Ágh, Barcs, Kalász Márton, Csoóri, Buda, Mezei, Kiss Benedek, Polner, Büki*) a két költő által felkért és beválogatott, még ismeretlen, vagy még kevésbé ismert szerzők is jelentkeznek a kötetben. Jellemző a könyvre a szándék: Összehozni azt, ami összetartozó, azaz a hétköznapi világban jelen lévő szakralitást megjeleníteni egy postás, egy vasúti dolgozó, egy irodista, egy tanuló, de akár egy Kossuth díjas költő verseivel is. Mert az élet nem csak a szigorúan vett életfunkciókból áll, hanem az álmokból, a vágyakból, a tervekből, az ideákból. És így születik, így születhet egy vers egy „profinál”, egy hivatásos irodalmárnál, de így születik egy vers egy „amatőrnel” is. Nincs különbség. (Minőségben ugyan van, de itt, ennél az antológiánál nem ez a fontos.)

A kötet 3000 forintos áron megvásárolható a könyvesboltokban.

SZÁJBELY ZSOLT

19450806

a pupilla íve
alattomosan megreteg
mint egysejtű kocsonya az érzékiség tornyain
aztán
a fény áttör minden rétegen
olvadt húson hömpölyög
tova az éjszaka
a gyermek
bölcsőjében
immár két fejjel
sír
anyja melle után

TINYEI BRIGITTA

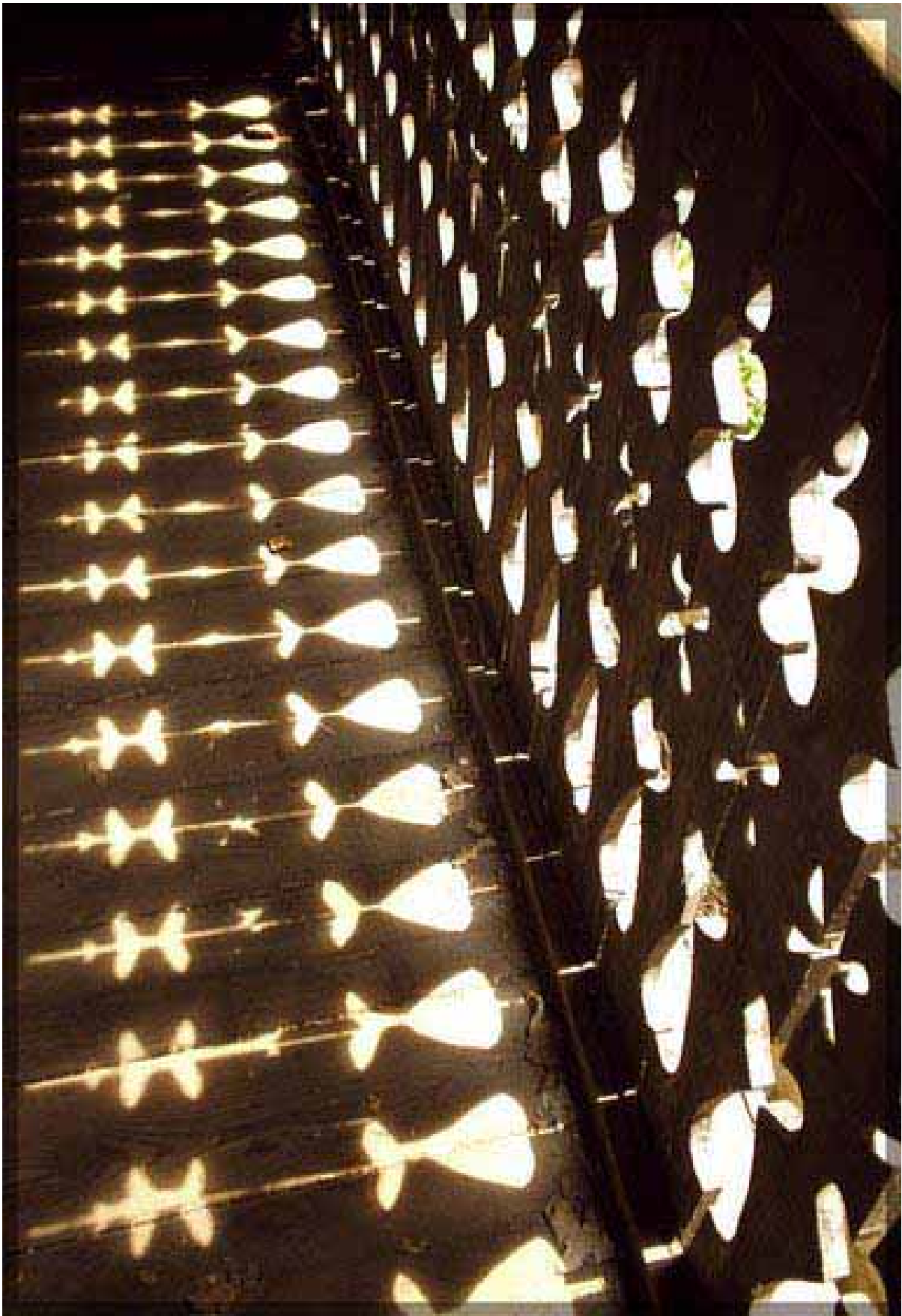
Őszi alkony és szuicid pillanatok

Őszi alkony, buszom rohan velem
végtelen országutak szuroktestén,
elmém alatt zakatol a kerék,
tán messze szállok a mai estén,
a hideg acél-krisztusunk ajkairól
fagyos bilincseivel szívünkbe mar,
csak elrohan szemem előtt a világ.
Gyere halál! Engem már úgysem zavar.

NÉMETH EDINA

Egy néma kiáltása

Kinyitja a száját, mégsem beszél,
Hangja nincs, de elmondja, mi a szép,
Szólna, de nem tud, csak gondol,
Te mégis, teljesen megváltozol,
Nem hallod őt, mégis:
Agyadat vésik a gondolatai,
Szólna, de nem tud, csak gondol,
Te mégis róla álmodozol,
Szája soha nem mozdul meg,
De olyan, mintha kiabálna veled,
Szólna, de nem tud, csak gondol,
Te mégis mindened odaadod,
Megfogja a kezed, úgy kiáltja,
Közben mindig a csend ül rajta,
Szólna, de nem tud, csak gondol,
Te a szíved mégis nekiadod,
Leszáll az éj, teljesíted a vágyait,
A gyönyörtől hangtalanul ordít,
Szólna, de nem tud, csak gondol,
Te mégis az ő karjaiban alszol,
Megmondja neked az igazat,
Pedig akármit hazudhatna,
Szólna, de nem tud, csak gondol,
Nincs hangja, mégis neked dalol,
Nem hiszed, de érzed, látod,
Megváltoztatja a világot,
Hallod, mintha hozzád szólna;
Ez egy néma kiáltása.

AUDITOR

Szavai Attila írásai

Madarak, felhők, koraesték

Itt áll háromlépésnyire tőlem ez a két szerencsétlen, aki azt hiszi, attól, ha már itt vannak az oltár előtt, rendben lesz minden. Izzadnak mind a ketten, így mondják a pap után az ismétlendő szöveget, nem is értem pontosan mit. Fényképezem őket sok vakuzással, vakuljanak meg, ha még nem elég vakok a szerelemtől. Mondta is már többször a férjem, hogy Aranka, ha ismét a félresikerült életedre gondolsz lagzis fényképezés közben, lehetőleg ne mondd ki hangosan azokat a szavakat, hogy elbasztátok, és olyan dolgokat se, hogy na te ribanc, minek kentél magadra ennyi mancosos púdert, ha úgylis leizzadod, mire ki kell mondanod a szétrúzszozott száddal, hogy igen. Férjem szerint nemrég ezeket egészen jól lehetett hallani a szertartás azon részénél, mikor mindenki csöndben van a padokban, az oltár előtt, és az oltárfestményeken. Amikor olyan mély csendben van a násznép, hogy a templom szobrai is csak fülelnek, kidülledt szemekkel. Szeretem ezt a csöndet, mikor az ünneplő néptömeg mélyen magában gondol valami kellemesre, például arra, hogy vajon mennyire fogják átsütöni a rántott húst, meg, hogy milyen tészta lesz a leveshez. Az ifjú pár persze nem ezekre gondol, inkább ilyenkor valami más kalóriadús dolgokat jártnak a fejükben, például a házasságot. Csak a nagymamák szipogása hallatszik szokás szerint, talán csak azért csinálják, hogy felhívják magukra a figyelmet: ők is mélyen átérzik a helyzet és a csend súlyát és mennyiségét. Mert most sok itt a csend, én meg csak kattogtatom a fényképezőt, rögzítem a csendet és az izzadó menyasszonyt, vastagon púderes, kölnis és hajlakkos minden megapixel, hogy aztán majd legyen mit nézni a barátnőivel, fecsegve, büszkén, aléltan a szerelemtől.

Egyszer, húsz éve én is álltam itt a férjemmel, a pap ugyanez volt, akkor is gyakran tévedt a bölcs szem a dekoltázsra, emlékszem, elvörösödtem és félig nyílt ajkakkal sziszegtem az uramnak, hogy ha tovább bámul az atya, kinyomom a szemét. A férjem csak halkán kuncogott. A lagzink nagy volt és hangos. Az ünnepi estén megesett egy kisebb verekedés is, de aztán hamar elcsitultak a dolgok. Volt később nászút a vállalati üdülőbe, később már jöttek a gyerekek is, Bélácska és Irénke, akikre a vállalatigazgató úr mindig azt mondta, na Aranka ez a két gyermek igazi mintapéldája a proletár iparváros gyermektársadalmának. Azt hiszem tévedett. Bélácska később börtönben is ült, mert kirabolt egy díszhalkereskedést, ahol pénz híján elvitte a halakat és az otthoni fürdőszobában nevelte az állatokat, a későbbi terhelő bizonyítékokat. Mikor rákérdeztek a rendőrök, hogy honnan van és minek a kádnyi hal, Bélácska csak annyit felelt, esténként bele szokott világítani zseblámpával a kádba, mélyen a bűdös-zavaros vízbe, mivel nagyon szereti, ahogy megcsillan a fény az apró színes hasakon. A bíróság másfél évet mért Bélácska szenvedélyére, figyelembe véve a díszhalkereskedés alkalmazottját ért testi sértést, mikor a kövér Béla úgy arcon ütötte, hogy a vézna eladófiú hónapokig rosszul látott a bal szemére. Irénke eleinte semmiben sem különbözött kortársaitól. Cseperedett, ahogy kell, cseperedtek benne a hormonok és a szaporodásra való hajlam (ezt a szomszédban lakó középkorú filozófus aggleány szokta így mondani). Amikor férjem, a meglepően nyers modorú Imre, tízévnnyi öncélú és titokzatos távolmaradása után hazajött, pontosabban hazatámolygott, Irmuska egyszerűen elköltözött otthonról, mert már kisgyerek kora óta sehogy nem jött ki az apjával. Volt, mikor a nyilvános utcán verekedtek össze. De az már régen volt, elfelejtették az emberek. Viszont én nem felejtettem el. Akkor mondtam a férjemnek, hogy ha ezt nem hagyja abba, én másban keresek szórakozást és kielégülést, nem a kocsmázásában, meg a sörszaggal belehelt hálószoza nehéz szagában, hogy a hirtelen és gyakran kissé erőszakos fetrengését rajtam, amit ismerős kulturált prolicsaládokban úgy hívnak: szexuális élet, ne is említsek.

Ekkor döntöttem úgy, előveszem a régi gépet a cipőszekrény felső polcáról, évek óta volt már ott a diafilmek mögött, és csak a fényképezésnek élek. A művészet állítólag már gyerekkorom óta közel áll hozzám, már a nagynéném is mondta, mikor zsírkrétával összekentem a frissen meszelt konyhafalat, hogy ne bántsátok, talán valami művészféle lesz, majd böffentett és újra telitöltötte a konyakosböggréjét. Böggréből itta a konyakot. Már gyerekkoromban is különös szemem volt a világhoz. Nem az enyhe szentengelyferdülésem miatt, hanem mert szerettem sokat ülni a fészer tetején és csak nézni, bámulni, lesni ki a fejemből, ahogy anyám mondta.

Csak nézni, ahogy a madarak lassan haladó görbe véket rajzolnak a felhők hasára, ahogy a közeli horgászto felületén megcsúszik az őszi koraesték fénye, ahogy a távoli szürkés-kék hegylánc mögé bemászik a remegő nap. Később a férjem mászott be sörösen a fürdőszobába, mikor a vörös félhomályban előhívni készültem a filmeket, hogy miért nem csináltam kaját és hogy kurvára elege van már a művészkedésből. Később több pályázatra adtam be képeket, de azt mondták, ingerszegény, fantáziátlan, hogy férjemet idézzem, szar az, amit fényképezek. Szerinte egy csomag tésztának több érzeke van a fényképezésnek, mint nekem. Esküvői fényképezésre ezek után adtam a fejem. Ebben állítólag jó vagyok és valami pénzt is hoz a rokkantnyugdíj mellé, ugyanis a harmadik gerincműtétem után leszázalékoltak. Azóta vállalkozók lettünk, hitelre vettünk mindent ami kell, én is kaptam új gépet. A férjem szervezi a lakodalmakat zenekarostul, rendeli a bérelt edényeket, hozatja és vágatja a fát az üstök alá, intézi a húsokat. (Többszöri figyelmeztetésem ellenére sem számolva azzal, hogy egyszer nagyon megégethetjük magunkat, ha kisül, hogy a fasírtba vágóhídi hulladékot sütünk be. Az a lényeg, hogy jó fűszeres legyen, szokta mondani, a nagy boldogságban úgy sem figyelnek oda erre, ha meg igen, minden gyanakvó bónusz házipálinkát kap azonnali fogyasztásra az öblögetős fajtából)

Én meg fényképezem a mámort, templomtól a befejezésig, volt mikor a válópert is fényképeztem, sőt, az utóbbi időben temetések fotózását is vállaltam. Tehát bölcsőtől a sírig. Ez is volt a cég neve, „Bölcsőtől a sírig Bt.” Igaz, hogy több konkurens beperelt már. Sőt az életveszélyes fenyegetéseket is kezdjük szokni, de azért tartjuk magunkat. Legalábbis ma, az utolsó rendezvényünkön. Ugyanis a férjem tegnap elkártyázta a családi vagyont, házastul, kutyástul, bétéstül. A fényképezőgépem is csak azért maradhatott nálam, mert volt néhány centi lelkiismerete a nyertes félnek, aki jó barátja a fogyasztóvédelmiseknek. És a vállalati kapcsolatok is jól jöttek ehhez az engedményhez. Ugyanis a legutóbbi lagziban tömegesen összeestek az emberek, mint kiderült a barkácsolt fasírt miatt, továbbá a több száz liter pancsolt szesznek sem örültek a vámosok. Illetve dehogyisnem. A fényképezőt meghagyták nekem mára, hogy Aranka, úgy fényképezd ki magad, hogy néhány évig nem lesz rá alkalmad. Igazuk van. A sitten nincs sok fényképezni való téma. Csak az üres falak. Azokra lehet majd odaképzelné, ahogy a madarak lassan haladó görbe véket rajzolnak a felhők hasára, ahogy a közeli horgászto felületén megcsúszik az őszi koraesték fénye, ahogy a távoli szürkés-kék hegylánc mögé bemászik a remegő nap.

Jobb nem gondolni erre egyelőre. Itt a téma, fotózni kell, a vastagon kikent menyasszony mindjárt elbőgi magát meghatódottságában és büszkeségében, a vőlegény meg, ez a vézna strici meg olyan pofát vág, mintha ő lenne itt a legnagyobb király.

Csillagok lógnak

Csillagok lógnak ki az égből, rá az éjszakára, bele elém a tó vizébe. Rágyújtok és hagyom, hogy az éj és a tóparti csend körém görbüljön. A szomszéd stégen fiatal lányok ülnek és jól bírják, ahogy a bennük zúgó-sistergő reklámokat lassan elfedi a tó tikkadt csendje. Hogy aztán ők is csendben maradjanak. Egy pillanatra. És a sűrű csendben a nagy fiatal szemgolyók ráfordulnak a lobogó csillagokra, melyek egy pillanatra résnyire nyitják a kicsi lelkeket, hogy némán átszítáljon beléjük egy öreg gondolat. Egy jó régi gondolat, mely csillagokat lógat ide a tó fölé, kicsit bele a tóba, mely pereceket hajlít, hogy só lehessen rajtuk, vagy, ha éppen jobb dolga nincs: kutyahugyozások íveit görbítse vasárnap délutánonként a tévé előtt, ha unalmas a formaegy. Mert Ő is nézi a tévét, a műsor címe, világ, a világűrben játszódik, szép nők vannak benne, meg férfiak, kicsi füst, kicsi szex, kicsi lelkek, kicsit gyors az egész. Ez az egész az időszámításunk előtt kezdődött, úgy százharminc méterrel és idáig ér, belelóg a mába és maga előtt tolja a holnapokat, a sok kicsi fiút és lányt, a prédikátort, ki áment kiált, a virágokat, a tengert, az őzeket és a társadalmi célú hirdetéseket. A tévé előtt ül és nézi a filmeket, a távkapcsoló elemeit eldobta és direktbe kötötte egy Nap nevű égitestbe, hogy kitartson a szufla műsorzárásig, mikor olyan tévéreklámok mennek, amiket senki sem néz. Talán pont azért csinálták ezeket a reklámokat, hogy este, ha már mindenki elaludt, de megy a tévé, akkor a félig nyitott ablakokon át kimászhassanak a kicsi színes reklámok, bele az éjszakába.

A fiatal lányok a másodpercnyi csend után beszélgetni kezdenek, tekintet vissza a tóra, cigit meggyújt, sörösdoboz szisszen, örülnek, hogy élnek és majd újabb vicces hűtőmágnest vehetnek a konyhába, mert mindig vesznek egyet, miután lefeküdtek egy ismeretlen diszkórúhás sráccal. Erre gondolnak most és olyan ruha van rajtuk, mint a tévés bemondócsajokon, akik bográcszó közjogi méltóságokat mutogatnak a tévéhíradókban. Egyikük telefonja megcsörren. Kutatás, kotrás a retikülben, koccannak-ropognak a rúzsok és szájfények, suhognak a tamponok, magamba mondom, hogy a legalsó, legtávolabbi sarokban keresd. Valahová oda kellene nyúlnod, ahová az összegyűlt magányodat gyömöszölted. Pont az alatt csörög a telefonod. Felüti az éjszakát a tompa, vékony elektromos vonyítás. A hegyek puha denevéreket köpnek a csillagok közé.

HÍREK

Augusztus 23-án, a **Mászóka** című kötet után újabb, most már hangskönyvvvel jelentkezett **Szávai Attila** író, a Börzsönyi Helikon és más lapok állandó szerzője. A *Rebeka és Panni Könyvkiadó BT-nél* megjelent **Régács** című CD-n nyolc írást mond el **Gubányi György István** színművész, akinek „nagyon jól állnak” ezek a rövid prózai írások.

Régács egy elképzelt település Magyarországon, ahol néha furcsa, néha érthetetlen, de mindig igen emberi események történülnek, s ezekről a történetekről, eseményekről ad élethű kor-, és kórképet Szávai Attila.

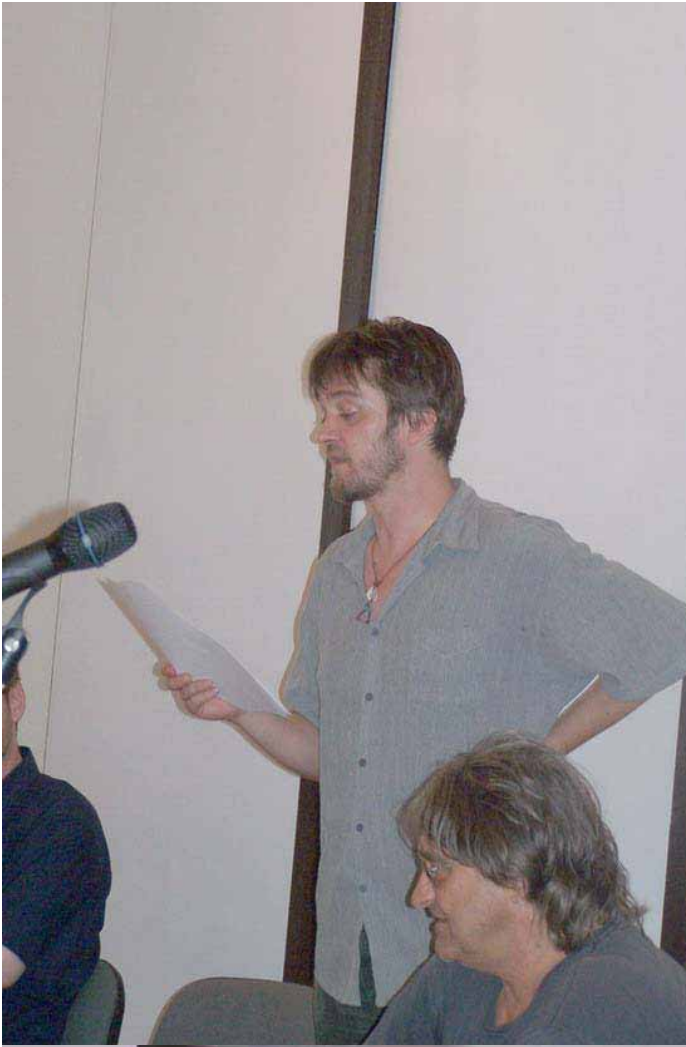
A hangskönyv-bemutatót az író régi barátja, **Ádám Tamás** nyitotta meg, vezényelte le. **Eitzenberger Balázs**, a *Rebeka és Panni Könyvkiadó Bt.* vezetője adott rövid tájékoztatást a hangskönyvkiadás mai állapotáról, és arról, hogy a **Régács** című CD - hatalmas munkát végezve ennek érdekében- ott lesz a nagy könyvterjesztők kínálatában. Egyúttal bemutatta a *Kiadó* ajándék CD-jét, amin több neves színész mond meséket, történeteket. **Dörner György** színművész is megtisztelte az eseményt, felolvasott egy mesét, kérdésekre válaszolt, majd a már említett **Gubányi György** előadott egy írást a **Régács** című CD-ről. Ádám Tamás kérdéseire válaszolva Szávai Attila elmondta, hogy ez az „elképzelt település” sok írásra ihlette, ihleti. Tükröt tartanak ezek az írások elénk, hogy meglássuk végre saját magunkat olyannak, amilyenek igazán vagyunk.

A számos érdeklődő között jelen volt a hangskönyv borítójának készítője, **Valkó Gyula** festőművész is. Igen színvonalas zenével varázsolta el a hallgatóságot **Majnik László** gitáros, és **Szunyogh Pál** költő-fuvolás.

Reményeink szerint több hasonló bemutató zajlik majd térségünkben, aminek akadályja nem lesz, hiszen tehetségekből nem szenvedünk hiányt! Szávai Attilának pedig tiszta szívből gratulálunk eddigi eredményeihez!

Szorospataki Író Tábor augusztus 13.-18

Madár János költő, a *Bátönyterenyei Írók Köre* vezetője szervezésében kerül megrendezésre a jelenleg is zajló **Szorospataki Író Tábor**, aminek helyet a szorospataki **DÁTÉ Panzió**, és annak gazdája, tulajdonosa, **Szabics Antal** ad. A panzió *Rendezvény Csarnokában* többek között irodalmi előadások, antológia-, könyvbemutatók, alkotó körök találkozási zajlanak, de a résztvevők ott is alszanak a rendezvények után. A Panzió teljes ellátásra képes, színvonalas szolgáltatást adó intézménye Szorospatakknak.

A tegnapi napon (a programtervezet szerint) a Nógrád Megyei Alkotókörök bemutatkozását tartottuk meg, amire hivatalos volt a rétági *Spangár András Irodalmi Kör* is. A Kört Varga Nándorné Julika, Végh József, Majnik Tamás, Tinyei Brigitta, Szájbely Zsolt és jómagam képviseltük.

A beszélgetés két előadással kezdődött: **Dr. Csongrády Béla** újságíró *Az irodalom és a publicisztika kapcsolata Nógrádban* címmel, majd **Pál József** költő, a Palócföld főmunkatársa *Irodalmi hagyományok Nógrádban, a múlt és a jelen tükrében* címmel tartotta meg nagy sikerű, és igencsak érdekes, sok új ismeretet, adatot közlő előadását.

Rövid szünet után a megyei alkotókörök bemutatkozása következett. Velünk, „spangárosokkal” kezdődött a tartalmas, előadásokkal, felolvasásokkal, de néha műhelymunkának is beillő vitatkozásokkal tarkított program. Végh József bemutatója után sorra bemutatkoztunk, Brigitta és Zsolt két mesét olvasott fel a hálás közönség előtt. Aztán sorra következtek az alkotókörök: *Athéné Alkotó Kör* (Pásztó), *Balassi Bálint Asztaltársaság* (Salgótarján), *Kassák Kör*, *Palóc Parnasszus*, *Frei Café Irodalmi Kávéház*, *Salgótarján*; *SITI* (Salgótarján) *Alkotók Nógrád Megyei Szövetsége* (Pásztó), *Bátönyterenyei Írók Köre* (Bátönyterenye). Megtisztelte jelenlétével a konferenciát **Balázs Sándor** költő Szentlőrinc káráról, és **Kovács István József** költő Kecskemétről.

Az alkotó körök képviselői röviden elmondták a saját alkotó körük születésének körülményeit, munkáját, elképzeléseit. A jelenlévő tagok pedig saját alkotásaikkal tisztelték meg a hallgatóságot.

Izès, és hatalmas sikert arató előadásával az est egyik fénypontja **Mátraházi Tamás** felolvasás volt, aki népmesei ihletésű színdarabjának egy részletével örvendeztetett meg bennünket.

A végig jó hangulatú esten szóba hozta **Zsiga Lajos**, az *Alkotók Nógrád Megyei Szövetségének elnöke*, hogy a szorosabb kapcsolat szükségessége egyre inkább kitapintható a Körök életében, és a bejegyzésünk után a konkrét célok eléréseért sokat kell tennünk. A megígért anyagi támogatásokból első lépésben egy „arculat-bemutató” antológiát kell kiadnunk, és segítenünk kell a tagjaink mind több és több helyen való megjelenését.

A késő estébe nyúló beszélgetés után ismerősként, barátként búcsúztunk a jelenlévőktől, akik most is megerősítették (kéretlenül kifejezték), hogy a Spangár Körön látszik a munkavégzés öröme, és az összetartozás, az egymással való jó kapcsolat is. A Spangár Kör eddigi tevékenységével egyre inkább kivívja a megyei alkotókörök elismerését, amiért köszönet a tagoknak az önzetlen, és ingyen végzett munkájáért!

E havi számunk szerzői:

Cegléd József (Kázmér) (Bácsalmás, 1954) Nagyoroszi, közalkalmazott, író

Handó Péter (Salgótarján, 1961)
Sóshartyán, író, költő

Karaffa Gyula (Nyíregyháza, 1964)
Nagyoroszi, ny. közalkalmazott, vállalkozó

Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce,
nyugdíjas köztisztviselő, költő

Móritz Mátyás (Budapest, 1981)
Budapest, internetes újságíró

Németh Edina (Balassagyarmat, 1993)
Rétság, tanuló

Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987)
Rétság, tanuló

Szávai Attila (Vác, 1978) Rétság, író,
újságíró

Százdi Sztakó Zsolt (Ipolyság, 1967)
Százd, író

Székács László (Budapest, 1946)
Budapest, nyugdíjas mérnök, költő

Tinyei Brigitta (Balassagyarmat, 1988)
Rétság, tanuló

Végh József mkl. (Diósjenő, 1953)
Diósjenő, helytörténész, művelődési ház
igazgató

Záhorszki Mónika (...) Nagyoroszi,
művész-tanár

Impresszum:

Tördelés/irodalom:
Karaffa Gyula

Helytörténet/fotó:
Végh József mkl.

Grafika/képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
0630-383-5385

Email cím:

karaffagy@freemail.hu

hgev@freemail.hu

**Kiadja a rétsági Művelődési Központ
és Könyvtár
Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**

Záhorszki Mónika fotója